

M I A S T O
C Z E L A D Ź

Raport

z Ewaluacji w połowie okresu wdrażania

**Strategii rozwiązywania problemów
społecznych dla Miasta Czeladź**

na lata 2016- 2022

Czeladź 2020r.

Zamawiający: Miasto Czeladź/ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Czeladzi

Postępowanie: DFK.261.34.2020.MSZ

Wykonawca:

Instytut Współpracy i Partnerstwa Lokalnego w Katowicach

ul. Kościuszki 44/4

40-048 Katowice

Strona internetowa: www.partnerstwo.org.pl

e-mail: iwpl@partnerstwo.org.pl

Tel./Fax.: +48 32 256 08 21

Zespół ekspercki realizujący ewaluację:

Olgierd Konieczny

Andrzej Tomeczek

Spis treści

Wprowadzenie.....	4
1. Cele Strategii i system monitorowania procesu wdrażania	7
1.1 Obszary problemowe i cele Strategii.....	7
1.2 System monitorowania wdrażania Strategii	9
2. Efekty wdrażania Strategii	11
2.1 Obszar: pomoc i integracja społeczna	11
2.2 Obszar: bezpieczeństwo publiczne.....	22
2.3 Obszar: rynek pracy i edukacja	30
2.4 Obszar: aktywność społeczna, kulturalna i sportowa mieszkańców	41
2.5 Obszar: zdrowie, seniorzy, osoby z niepełnosprawnością	47
2.6 Obszar: jakość życia	57
2.7 Obszar: zarządzanie publiczne i współpraca międzysektorowa	64
3. Wnioski i rekomendacje z ewaluacji Strategii.....	67

Wprowadzenie

Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Czeladź na lata 2016-2022 powstała w 2016. Dokument cechuje się wysokim poziomem społecznej partycypacji lokalnych interesariuszy przy jego tworzeniu. Powstał w większej mierze jako rezultat wspólnych wysiłków interesariuszy (uczestniczących w warsztatach partycypacyjnych, badaniach opinii, konsultacjach z instytucjami i organizacjami), niż propozycja ekspercka. Drugą jego cechą jest obejmowanie zasięgiem analizy szerokiego spektrum obszarów problemowych współczesnego miasta. Pomimo pierwotnych założeń, ostatecznie wychodzi daleko poza zestaw tytułów, z jakich zgodnie z ustawą MOPS może udzielać pomocy. Występujące w tytule dokumentu „problemy społeczne” dotyczyły sytuacji, nie leżących bezpośrednio w kompetencji Ośrodka, jak bezpieczeństwo publiczne, mieszkalnictwo i polityka mieszkaniowa, aktywność społeczna, kulturalna, sportowa, jakość życia, czy dobre rządzenie i współpraca międzyinstytucjonalna i międzysektorowa. Pomimo swojej roli koordynacyjnej w procesie wdrażania i monitorowania wdrażania Strategii, Miejski Ośrodek pomocy Społecznej nie jest (i nigdy nie zamierzał być) wyłącznym realizatorem Strategii. Od początku prac nad Strategią ważne było dla inicjatorów powstania dokumentu w ww. formule, by Strategia była dokumentem całego Miasta, a nie wewnętrznym dokumentem Ośrodka. Zamysł ten w dużej mierze się udał i musi znaleźć odzwierciedlenie w przebiegu ewaluacji i jej wynikach.

Ewaluacja po połowie okresu obowiązywania Strategii została zaplanowana już w treści dokumentu. Stanowi ważny element systemu monitorowania procesu (lub w świetle powyższych ustaleń, słuszniejsze byłoby określenie „monitorowania procesów”) wdrażania. Funkcja koordynacyjna została powierzona MOPS w Czeladzi, który wybrał do tego zadania Instytut Współpracy i Partnerstwa Lokalnego w Katowicach, w postępowaniu DFK.261.34.2020.MSZ. Ewaluacją objęto sam dokument oraz proces wdrażania w okresie od 2016 roku do końca 2019 roku.

Należy w tym miejscu wspomnieć, że ewaluacja trwała dwukrotnie dłużej, niż pierwotnie to założono. Ze względu na pandemię COVID, niemożliwe zrealizowanie w terminie wszystkich założonych spotkań, wywiadów i konsultacji. Normalnie, opóźnienie w realizacji zamówienia nie byłoby warte odnotowania w raporcie końcowym z ewaluacji. Niestety pandemia ma wpływ na to jak postrzegamy zdarzenia z przeszłości i jak interpretujemy niektóre fakty. Niepewność co do przyszłości miała wpływ na opinie i postawy ekspertów biorących udział w badaniu, jak również na treść wniosków i rekomendacji na przyszłość. Dlatego pomimo, że badanie dotyczyło okresu przed pandemią, to w tekście raportu znajduje się szereg odniesień i antycypacji do przyszłości nawiązujących do nowej sytuacji po COVID. Obecna Strategia obowiązywać będzie jeszcze przez 2,5 roku, a może dłużej, jeśli sytuacja epidemiologiczna uniemożliwi wypracowanie nowego dokumentu. Wnioski z badania mogą mieć wpływ na dalsze jej losy. Udawanie w analizie, że nic nie wiemy o zmianach, jakie nastąpiły po 31 XII 2019 nie byłoby celowe.

Spójrzmy na przykłady. Z analizy dokumentów wynika, że rola MOPS uległa w czasie ostatnich 4 lat dużym zmianom. Pomoc społeczna skierowana np. do bezrobotnych nie jest głównym obszarem aktywności i nie angażuje zasobów Ośrodka w takim stopniu, a jakim miało to miejsce w czasie opracowania diagnozy problemów społecznych w 2016. Linie trendów spadku bezrobocia nie pozostawiają wątpliwości i aż się prosi o ekstrapolację na

pozostałe lata obowiązywania Strategii. Niestety, choć nie zajmujemy się statystykami w 2020r, (a niektórych skutków pandemii w obszarze nawet jeszcze nie znamy), to już wiemy, że nie będzie tak jak dotychczas. Dlatego nie możemy interpretować wyników dynamiki spadku bezrobocia w gminie w latach 2016-2019, jako powodu do traktowania bezrobocia jako zjawiska niemalże historycznego, a może nawet jako powodu do rewizji celów Strategii, marginalizacji problemu. Dotyczy to kilku innych obszarów problemowych.

Przeprowadzona ewaluacja miała kilka etapów, zresztą niekoniecznie wyraźnie od siebie oddzielonych. Zaczęliśmy od uważnej, krytycznej lektury dokumentu. Przyjrzeliliśmy się danym, które posłużyły do sformułowania diagnozy sytuacji w poszczególnych obszarach problemowych. Oceniliśmy, że rzeczywiście na podstawie zawartych w Strategii informacji można sformułować cele w brzmieniu, w jakim zostały one zawarte w dokumencie strategicznym. Przeanalizowaliśmy również dokument pod kątem logicznej spójności i kompletności. To jest stwierdziliśmy, że cele rzeczywiście wynikają z problemów, a cele szczegółowe, jeśli zostaną osiągnięte, to zapewnią realizację całościową poszczególnych celów głównych. Chcieliśmy też uzyskać pewność, że Strategią objęto wszystkie najważniejsze problemy społeczne występujące w Czeladzi. Gdyby było inaczej, konieczne mogłoby być uzupełnienie strategii o nowe obszary problemowe.

Po diagnozie, celach i kierunkach działań (celach szczegółowych), przyszła kolej ocenę systemu monitorowania. Cele strategiczne zostały zaopatrzone w liczne wskaźniki, które mają być monitorowane przez cały okres wdrażania Strategii. Analiza ich wartości w czasie dostarcza informacji o tym na ile są osiągane cele szczegółowe, a w konsekwencji również cele główne sformułowane dla poszczególnych obszarów problemowych. Tu odkryliśmy stosunkowo niewielkie niespójności, ale nie na tyle istotne, by rekomendować zmiany. Ale jednocześnie mogliśmy zobaczyć jak wielką pracę wykonuje Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej monitorując wdrażanie Strategii, zbierając dane i publikując doroczne raporty z osiągniętymi w poprzednim roku wynikami. Niewiele można wskazać przykładów w skali kraju, gdzie tak poważnie traktuje się strategię rozwiązywania problemów społecznych. Oczywiście w tym miejscu należą się też słowa uznania dla wszystkich pozostałych interesariuszy, którzy na co dzień agregują informacje, by potem przesłać je do MOPS. To jedna z tych sytuacji, która pokazuje, że w Czeladzi Strategia rzeczywiście jest dokumentem całego Miasta, a nie wewnętrznym dokumentem Ośrodka.

Najobszerniejszą i zasadniczo najważniejszą częścią badania był przegląd efektów wdrażania Strategii. Osiąganie poszczególnych efektów nie ma zazwyczaj charakteru liniowego. Roczne przyrosty wartości są równomierne, wzrost w jednym roku, może wiązać się ze spadkiem w kolejnym. Czy taka sytuacja jest normalna? O czym świadczy? Czy zatrzymanie przyrostu wartości oznacza, że w dochodzeniu do celu napotkano jakieś przeszkody? Czy też potrzeby, do których odnosi się dany wskaźnik zostały zaspokojone i nie potrzeba więcej działań? Na podstawie samej wartości wskaźnika często nie dało się tego ustalić. Czasami z pomocą przychodzi inny wskaźnik, który jest powiązany ze wskaźnikiem analizowanym. Zwykle konieczne jest wykonanie pogłębionej analizy i odwołanie się do innych źródeł. Korzystaliśmy z dokumentów źródłowych, najczęściej sprawozdań rocznych instytucji, które generowały dane. Czasami dane dotyczące Czeladzi nie były wystarczające do interpretacji uzyskanych wyników. Wtedy korzystaliśmy z danych zewnętrznych, jeśli takie były dostępne. Miało to tę dodatkową zaletę, że pozwalało zobaczyć efekty wdrażania Strategii w szerszym kontekście. W jakiś sposób pozwalało to obiektywizować ocenę uzyskanych w Czeladzi efektów. Można było pokusić się o odpowiedź, czy dany efekt uzyskany w określonym czasie to rzeczywiście sukces, czy przeciwnie jest niższy niż przeciętne wyniki uzyskiwane w innych miastach. Oczywiście było

to możliwe tylko w tych przypadkach, gdzie zastosowano wskaźniki, które były powszechnie stosowane i upubliczniane (np. w okresowych sprawozdaniach na www lub w portalu GUS Bank Danych Lokalnych). W żadnym razie nie było możliwe, w tych przypadkach kiedy stosowano wskaźniki autorskie, agregowane wyłącznie w Czeladzi lub takie, które być może były używane gdzie indziej, ale nie upubliczniono ich wartości.

Ostatnim, ale bynajmniej nie najmniej ważnym, źródłem weryfikacji ustaleń dokonanych w trakcie pracy ze źródłami zastanymi byli eksperci. Zwani również ekspertami instytucjonalnymi, ponieważ byli przedstawicielami instytucji, w których zakresach kompetencyjnych znajdowały się poszczególne obszary problemowe Strategii. W większości przypadków potwierdzali słuszność interpretacji poszczególnych wskaźników, czasami dostarczali wyjaśnień alternatywnych. W wyjątkowo rzadkich przypadkach obie strony musiały zadowolić się stwierdzeniem „nie wiadomo dlaczego tak jest”. Wywiady/konsultacje z ekspertami instytucjonalnymi pozwoliły również na pogłębienie wybranych kwestii, uzupełnienie ustaleń o treści, które nie są dostępne w materiałach źródłowych. Również tutaj na przebieg tej części badania miał wpływ COVID. Z założenia pogłębione wywiady z ekspertami instytucjonalnymi miały mieć charakter osobistych spotkań indywidualnych lub w małych grupach. W praktyce z powodu pandemii i wynikającej z nich ograniczeń, tylko część z kilkunastu spotkań miała formę, która została zaplanowana. W pozostałych przypadkach musiał wystarczyć kontakt telefoniczny lub via komunikator internetowy.

Ostatnim etapem miała być prezentacja wstępnych wyników na szerszym spotkaniu warsztatowym z interesariuszami i wspólne sformułowanie rekomendacji. To jedyny z zaplanowanych procesów, który w całości nie mógł być zrealizowany. Rekomendacje zostały sformułowane przez samych badaczy, po konsultacjach z wybranymi interesariuszami. Wyniki badania zwrócić w niniejszym Raporcie.

1. Cele Strategii i system monitorowania procesu wdrażania

1.1 Obszary problemowe i cele Strategii

W ramach ewaluacji przeprowadzono przegląd celów sformułowanych w Strategii. Nie stwierdzono potrzeby rewizji celów Strategii, czy konieczności pilnego rozpoczęcia pracy nad nową strategią na kolejny okres, z powodu dezaktualizacji któregośkolwiek celu. Ewentualne rekomendacje w tym zakresie powinny zostać uwzględnione dopiero na etapie prac nad nową Strategią na koniec okresu obowiązywania obecnej.

Powyższy wniosek zweryfikowano u ekspertów instytucjonalnych, interesariuszy obecnej Strategii. Każda z osób, z którymi przeprowadzono wywiady została poproszona o swoją ocenę celów Strategii pod względem kompletności i adekwatności. Nie odnotowano uwag krytycznych w tym aspekcie oceny. W ten sposób nie udało się zidentyfikować żadnych nowych obszarów, które nie zostały ujęte w Strategii, a wymagałyby tego w opinii ekspertów. Oczywiście opinie ekspertów odnosiły się zasadniczo wyłącznie do własnych obszarów kompetencyjnych (obszarów kompetencyjnych reprezentowanych instytucji lub nawet wydziałów tych instytucji). Z nielicznymi wyjątkami, w osobach przedstawicieli Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, którzy z racji swojej roli w monitorowaniu Strategii muszą mieć szerszy ogląd i uwzględniać również obszary z poza swojego bezpośredniego obszaru kompetencyjnego, (choć oczywiście w powiązaniu z nim, przynajmniej w niektórych aspektach, które zdecydowały o uwzględnieniu danego obszaru w Strategii).

Strategia nie priorytetyzuje swoich celów. Nie wskazuje, które z celów szczegółowych są ważniejsze z punktu widzenia rozwiązywania problemów społecznych w mieście, a które mniej ważne. To nie znaczy, że nie czynią tego osoby odpowiedzialne za ich osiągnięcie.

Przykładem mogą być cele, które odnoszą się do bezrobocia w mieście. W okresie tworzenia Strategii problem bezrobocia był postrzegany, jako szczególnie istotny, dominujący nad wieloma innymi. Doświadczenie ostatnich 4 lat objętych badaniem, pokazuje jednak, że sytuacja w mieście pod względem bezrobocia drastycznie się zmieniła i na koniec 2019r. nikt już nie wyróżniał tego problemu społecznego jako szczególnego zagrożenia dla rozwoju miasta. Gdyby cele były formułowane z tą dzisiejszą wiedzą, to z pewnością byłyby bardziej szczegółowe, odnosiły się bardziej precyzyjnie do wybranych grup mieszkańców (np. osób z danym rodzajem niepełnosprawności, czy matek z dziećmi w ściśle określonym wieku). Ale wcale nie jest pewne, czy cel formułowany z dzisiejszą wiedzą pozostanie aktualny do końca obowiązywania Strategii. Nie bez powodu Strategie mają charakter dokumentów wieloletnich. I nie bez powodu co roku przyglądamy się uzyskiwanym wynikom wdrażania (monitoring) a w połowie realizacji dokonujemy oceny. Przesuwanie zainteresowania instytucji wdrażających Strategię na grupy problemowe znajdujące się w danym momencie w samo w sobie nie wymaga zmiany celów, o ile grupy te zawierają się w większych do których odnoszą się dane cele.

Trudnością jaka pojawiła się przy poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie badawcze o kompletności obszarów problemowych ujętych w Strategii i adekwatności celów dobranych do poszczególnych obszarów problemowych był brak zewnętrznego punktu odniesienia. Aby pokonać tę trudność porównaliśmy czeladzką Strategię ze strategiami z sąsiednich miast:

Katowic, Siemianowic Śl., Sosnowca, Będzina oraz 2 pozostałych miast powiatu będzińskiego: Siewierza, Wojkowic¹.

Strategia czeladzka okazała się jedną z obszerniejszych oraz bardziej szczegółowych. W nielicznych z porównywanych dokumentów znalazły się wszystkie obszary problemowe zawarte w dokumencie z Czeladzi. Podstawowe obszary problemowe (wynikające Ustawy o pomocy społecznej) były oczywiście wspólne dla wszystkich analizowanych dokumentów. W obrębie tych obszarów w niektórych dokumentach poruszone były kwestie, które nie zostały (wystarczająco) wyeksponowane w dokumencie czeladzkim. Na przykład:

- mieszkania treningowe, mieszkania chronione (być może gdyby były właściwie ujęte w Strategii dla Czeladzi, po 4 latach realizacji jakiegoś by funkcjonowało w mieście) w dokumencie z Katowic
- sytuacje kryzysowe, zdarzenia losowe, długotrwała choroba – w dokumencie z Siemianowic
- osoby przedwcześnie kończące naukę szkolną – w dokumencie z Wojkowic.

Oczywiście odniesienie się do tych kwestii nie jest oryginalne, a brak należytej uwagi w dokumencie czeladzkim może, ale nie musi (vide: uwaga o mieszkaniach chronionych) świadczyć o niewystępowaniu danego problemu lub danej potrzeby w Czeladzi.

Zupełnie inaczej ma się z dwoma innymi zidentyfikowanymi kwestiami. Pierwsza z nich pojawia się w Strategii będzińskiej i dotyczy równości płci. **Ponowne spojrzenie na strategię czeladzką pokazuje, że mogłaby być bardziej wrażliwa na kwestie równouprawnienia i równości kobiet i mężczyzn. W niektórych obszarach problemowych diagnoza mogła być bardziej pogłębiona o opis różnic w sytuacji kobiet i mężczyzn, a część wskaźników powinna być monitorowana z podziałem na płeć. Również łatwo sobie wyobrazić, że część celów (szczególnie celów szczegółowych) zostaje zróżnicowanych pod względem płci, adekwatnie do zdiagnozowanej sytuacji. Takie spojrzenie na sytuację kobiet i mężczyzn powinno towarzyszyć twórcom przyszłej strategii rozwiązywania problemów po 2022r.**

Od problematyki równości płci już tylko krok do odkrycia, że w **Strategii nie poruszono w ogóle problemów dyskryminacji z powodu orientacji seksualnej i tożsamości płciowej. Strategia pozostaje ślepa na te problemy.** Wydaje się, że gdyby Strategia była tworzona obecnie, uwzględnienie tego obszaru problemowego byłoby bardziej oczywiste. Co tylko dokumentuje proces zmian jakie zachodzą w naszym kraju w czasie jaki upłynął od przyjęcia Strategii w Czeladzi. **Rekomendujemy uwzględnienie tego problemu w przyszłej Strategii na kolejny okres.**

¹ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Katowice na lata 2016-2021, Katowice 2016; Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Siemianowice Śląskie na lata 2017-2020, Siemianowice 2016; Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Będzin na lata 2015-2020, Będzin 2015; Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Sosnowca na lata 2011-2020, Sosnowiec 2010; STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH MIASTA I GMINY SIEWIERZ NA LATA 2019 - 2023, Siewierz 2019; Strategia rozwiązywania problemów społecznych na lata 2015 – 2020 dla Gminy Wojkowice, Wojkowice 2014.

Drugi ze wspomnianych dwóch braków w dokumencie z Czeladzi odnajdujemy w Strategii sosnowickiej. Chodzi mianowicie o treści dotyczące ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Strategia z Sosnowca wymienia 5 obszarów problemowych: gospodarkę odpadami, zasoby wodne i jakość wody, jakość powietrza – eliminacja niskiej emisji, hałas, edukacja ekologiczna społeczeństwa. O ile w przypadku obszaru dotyczącego kwestii płciowych, prawdopodobnie brak jest obecnie rozeznania o skali występujących problemów i konieczne jest dopiero rozeznanie tematu (np. poprzez dodatkowe badania socjologiczne), o tyle **kwestie środowiskowe wydają się dosyć oczywistym problemem, w którym zmagają się mieszkańcy Czeladzi i który obowiązkowo powinien znaleźć się w obszarze jakości życia przyszłej strategii rozwiązywania problemów społecznych po roku 2022.**

Brak zapisu w Strategii nie oznacza, że władze miasta nie zajmują się problemem np. ochrony powietrza i eliminacji niskiej emisji. W zeszłym roku czeladzka straż miejska wykonała ponad 300 kontroli/pomiarów czystości palenisk. Ekspert instytucjonalny (już po wskazaniu braku zapisów w Strategii) zwrócił uwagę również na fakt wzrostu świadomości społecznej w tym zakresie, co objawia się zwiększoną liczbą zgłaszanych nieprawidłowości i wniosków o kontrolę/sprawdzenie.

1.2 System monitorowania wdrażania Strategii

W ramach prowadzonej ewaluacji dokonano również przeglądu wskaźników przypisanych do poszczególnych celów szczegółowych. Z porównania zapisami w cytowanych dokumentach strategicznych sąsiednich miast system monitoringu/wskaźników Strategii jest niezwykle rozbudowany i szczegółowy. Tak długo jak interesariusze odpowiedzialni za agregowanie danych do wskaźników akceptują ten stan rzeczy, to jest to raczej atut, niż wada.

Jak już wspomniano co roku powstaje bardzo szczegółowy raport z wdrażania Strategii. W żadnej z sąsiednich miejscowości nie praktykuje się aż tak szczegółowej analizy. Udostępnianie treści raportu wszystkim interesariuszom Strategii utwierdza jej (Strategii) miejski, a nie wyłącznie OPS-owy charakter. Zdaniem ewaluatorów Strategii, **warto utrzymać dotychczasowy system monitoringu, łącznie z obszernym sprawozdaniem rocznym.**

Należy zauważyć, że dopiero w raporcie za 2019r. pojawiło się zestawienie wszystkich raportowanych wskaźników w ujęciu dynamicznym, to jest obejmującym wartości ze wszystkich dotychczasowych sprawozdań (lat wdrażania strategii). Takie ujęcie pozwala na lepszą ocenę w jakim momencie realizacji celów Strategii się znajdujemy. **Rekomendujemy utrzymanie tej formy prezentacji w przyszłości, tj. zawieranie w bieżącym sprawozdaniu wartości ze wszystkich lat wdrażania.**

Powszechną praktyką sprawozdawczą jest prezentacja uzyskanych wyników w ujęciu rocznym oraz w porównaniu do poprzedniego roku. Perspektywa wieloletnia może być źródłem szerszego oglądu obszaru problemowego, którym dany adresat Sprawozdania się zajmuje. Nie ma znaczenia, że czyta dane, które sam dostarczył/sama dostarczyła. (Nie

miejmy złudzeń, że ktoś dogłębnie studiuje wyniki z nieswojego obszaru problemowego²). Z dużym prawdopodobieństwem nie stosuje tak konsekwentnie perspektywy wieloletniej. Wdrażanie Strategii właśnie takiej wieloletniej perspektywy wymaga. Lektura sprawozdania może zatem mieć walor edukacyjny. Należy rozważyć, czy nie **byłoby korzystne zastosowanie takiego ujęcia również w prezentacjach podsumowujących wdrożenie Strategii (z krótszym, bardziej syntetycznym zestawem wskaźników)**.

Jest niedopuszczalna sytuacja, że w niektórych wskaźnikach wykazuje się niedostępność danych („brak danych”). Taka sytuacja występuje we wskaźnikach:

- Liczba nowych miejsc pracy na lokalnym rynku
- Liczba osób uczestniczących w formach subsydiowanych
- Liczba pozyskanych przez organizacje środków z źródeł innych niż budżet Miasta
- Liczba projektów partnerskich – międzysektorowych
- Liczba instytucji/organizatorów kultury i z innych miast oferujących swoje usługi na preferencyjnych warunkach mieszkańcom Czeladzi.
- Liczba wejść na zakładkę informacyjną na stronie UM
- Liczba nowych mieszkańców miasta
- Liczba modernizacji prowadząca do usuwania barier architektonicznych
- Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych
- Liczba powstałych podmiotów ekonomii społecznej
- Liczba uczestników akcji edukacyjnych
- Liczba spotkań edukacyjnych prowadzonych przez Policję i Straż Miejską
- Ilość i rodzaj działań w zakresie rozwoju społecznego

Każda taka sytuacja wymaga wyjaśnienia przyczyny przez dostawcę danych do wskaźnika, a jeśli to możliwe uzupełnienia danych (również archiwalnych – będą potrzebne do końcowej oceny wdrażania Strategii oraz prac nad nową strategią po 2022r.). Wskaźnik, dla którego trwale nie ma możliwości uzyskania danych, powinien być wyeliminowany z systemu monitoringu i zastąpiony innym, dostępnym.

W niektórych wskaźnikach dochodzi do nieprecyzyjnego rozróżniania, jakie zdarzenia powinny być do niego wliczane, a jakie nie. Dochodzi do pewnej niekonsekwencji, różnej kwalifikacji w kolejnych sprawozdaniach i w konsekwencji do wykazywania dużych różnic w wartościach wskaźników pomiędzy latami, nie oddających rzeczywistych różnic w aktywności. Przykładem takich zidentyfikowanych wskaźników są:

- Liczba akcji promujących zdrowie
- Liczba spotkań i eventów dla różnych grup mieszkańców
- Liczba inicjatyw z zakresu edukacji prozdrowotnej
- Liczba wydarzeń promujących zdrowy tryb życia

Należy wskazać tutaj trzy nakładające się na siebie zjawiska, które odpowiadają za trudności w utrzymaniu spójności danych. Po pierwsze, wielość źródeł (dostawców danych do monitoringu). Po drugie – brak porównań danego typu danych rok do roku. To ostatnie demaskowałoby na bieżąco duże różnice w uzyskanych wynikach, które nie odzwierciedlają rzeczywistych zmian. Należy wskazać, że w Raporcie za 2019r. już zestawiono wartości wskaźników w kolejnych latach, umożliwiające proste porównanie poziomów wykonania. Po

² Z wyjątkiem urzędników MOPS, ze względu na swoją rolę koordynacyjną w systemie monitorowania wdrożenia Strategii.

trzecie – wskaźniki nie zostały zaopatrzone w definicje, co w niektórych przypadkach może skutkować wspomnianymi różnicami interpretacyjnymi.

Pożądane jest, by w kolejnej Strategii zaopatrzyć system monitorowania w definicje wskaźników oraz opisy sposobu wyliczania wskaźnika.

2. Efekty wdrażania Strategii

2.1 Obszar: pomoc i integracja społeczna

Pomoc społeczna jako znaczący instrument polityki społecznej, jest adresowana do osób i rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej, z którą nie są one w stanie samodzielnie sobie poradzić. Działania podejmowane przez kadry pomocy społecznej przy aktywnej postawie osób wspomaganych zwiększają szansę na eliminowanie zjawisk związanych z wykluczeniem społecznym i rozpoczęcie procesu usamodzielniania się beneficjentów.

Regulowane ustawowo działania pomocy społecznej skupiają się m.in. na:

- przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń
- pracy socjalnej
- analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej
- realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych
- rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb

W 2019 roku liczba rodzin objętych pomocą w województwie śląskim wynosiła 90 615 (179 127 osób). Odsetek ludności korzystającej z różnorodnych form wsparcia był niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 4% (kraj 6%). Tendencję spadkową w tej kwestii można zaobserwować na przestrzeni ostatnich kilku lat. Jeszcze w 2013 roku o wsparcie ubiegały się 123 932 rodziny (296 430 osób) Do szczególnych typów rodzin objętych pomocą społeczną w ostatnim okresie w należały :

- rodziny wiejskie – wzrost liczby rodzin korzystających ze wsparcia o 4%
- jednoosobowe – wzrost o 5,7% w porównaniu z 2018
- rodziny z dziećmi - spadek rok do roku o 9,5%
- rodziny niepełne – spadek o 9%
- rodziny emerytów i rencistów – wzrost 9,2%

Analizowany wskaźnik nie jest jednowymiarowy; na jego wysokość wpływa zarówno szeroko rozumiana polityka socjalna państwa (wprowadzenie nowych świadczeń np.500+), spadek bezrobocia, podwyższenie kwoty płacy minimalnej a także wysokość kryteriów dochodowych branych pod uwagę przy przyznawaniu świadczeń.

Pełniejszy obraz daje analiza przyczyn ubiegania się o pomoc finansową. Najczęstszą przyczyną w woj. śląskim jest ubóstwo (w 2019 - 67466 osób). W tej grupie narażonej na ubóstwo skrajne znajdowały się : osoby utrzymujące się z niezarobkowych źródeł, rolnicy,

renciści i emeryci, rodziny z co najmniej trojgiem dzieci, rodziny osób z niepełnosprawnością, osoby legitymujące się niskim wykształceniem.

Zasięg ubóstwa jest wysoko skorelowany ze źródłem utrzymania. W najtrudniejszej sytuacji są rodziny, których podstawowym źródłem utrzymania są świadczenia społeczne.

Kolejne powody ubiegania się o wsparcie to :długotrwała lub ciężka choroba, bezrobocie, niepełnosprawność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.

W latach 2018-2019 odnotowano spadek osób korzystających z pomocy społecznej w następujących kategoriach:

- bezrobocie (-15 842),
- ubóstwo (-15 007),
- wielodzietność i macierzyństwo (-6 436),
- niepełnosprawność (-3 590).

Bardzo nieznaczne wzrosty notowano jedynie w sytuacji losowej, sytuacji kryzysowej, klęsk żywiołowych i sieroctwa. Porównując powyższe wskaźniki z danymi krajowymi, w województwie śląskim są one niższe, często w sposób znaczący. Wyjątek stanowi bezdomność (co można wytłumaczyć gęstością zaludnienia i dominacją dużych ośrodków miejskich, będących częstszym miejscem lokowania się osób bezdomnych) oraz sytuacje kryzysowe.

Podczas partycypacyjnego wypracowywania celów strategicznych grupa lokalnych ekspertów dokonała analizy SWOT w obszarze pomocy i integracji społecznej:

Tabela. Analiza SWOT obszaru: pomoc i integracja społeczna

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> wykwalifikowana kadra MOPS potrafiąca sprostać złożonym problemom społecznym istniejące instytucje pomocowe oraz organizacje działające w sferze pomocy i integracji społecznej. dobre położenie miasta geostrategiczne dobre praktyki współpracy MOPS z innymi podmiotami na gruncie rozwiązywania problemów społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> słabo rozwinięte instrumenty motywacji finansowej pracowników pomocy społecznej zależności/ograniczenia części instytucji w powiecie niedoinwestowanie istniejących zadań wykluczenie pewnych grup społecznych z możliwości korzystania z oferty w Czeladzi tendencja uzależniania się od świadczeń z pomocy społecznej. wzrost ilości stałych – długookresowych świadczeniobiorców brak infrastruktury umożliwiającej rozwiązywanie problemu bezdomności
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> poszerzenie bazy systemu pomocy społecznej poprzez rozwój struktury MOPS oraz rozwój usług społecznych rozwój zakresu współpracy oraz zdobywanie doświadczeń współpracy międzysektorowej pozyskiwanie finansów ze źródeł zewnętrznych delegowanie zadań organizacjom pozarządowym wykorzystanie istniejącej infrastruktury realizacja programów rewitalizujących 	<ul style="list-style-type: none"> niedostosowanie usług do zmieniających się potrzeb społecznych konflikt interesów poszczególnych interesariuszy słaba komunikacja pomiędzy instytucjami pomocowymi narastanie kwestii społecznych np. napływ uchodźców, wzrost bezrobocia i zakresu ubóstwa rywalizacja podmiotów na rynku usług społecznych starzenie się społeczeństwa oznaczające wzrost nakładów na sferę społeczną.

Źródło: Miejska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Czeladź na lata 2016-2022, str. 45.

Dokonując aktualizacji wagi i znaczenia powyższych czynników w oparciu o analizę działań podejmowanych w środowisku lokalnym w latach 2016 -2019 należy stwierdzić, iż efektywnie wykorzystywane są praktycznie wszystkie „mocne strony” będące zasobem środowiska lokalnego.

MOPS Czeladź jako lider większości inicjatyw w tym obszarze ściśle współpracował z urzędem miasta, instytucjami rynku pracy oraz lokalnymi podmiotami i organizacjami pozarządowymi. Monitoring realizacji strategii realizowany z roczną częstotliwością dowodzi, iż podjęto szereg inicjatyw zwiększających zakres świadczenia usług adresowanych do społeczności lokalnej. Zwiększyła się także intensywność delegowania uprawnień i zadań różnorodnym podmiotom (podmioty ekonomii społecznej, NGO). co wydaje się skutkować lepszą jakością i większym zakresem realizowanych usług społecznych.

Niestety część obaw sygnalizowanych podczas prac nad dokumentem nadal pozostaje aktualna. Dotyczy to zwłaszcza elementów związanych z pracą nad motywowaniem niektórych grup klientów instytucji pomocowych. Długotrwałe bezrobocie, "wyuczona bezradność", bezdomność to problemy nieodłącznie związane z bieżącą pracą socjalną.

W okresie koniunktury gospodarczej i przy znaczącym spadku bezrobocia pod egidą służb zostają najczęściej osoby i rodziny wieloproblemowe. Choć ilość klientów spada zakres i intensywność pracy socjalnej i podejmowanych czynności jest na podobnym poziomie.

Osobnym kwestią pozostaje motywowanie finansowe i pozafinansowe pracowników OPS, które w ostatnim okresie nie uległo znaczącej poprawie, co często może skutkować

„wypaleniem zawodowym” a nawet odejściem z zawodu. MOPS w Czeladzi nadal utrzymuje stan zatrudnienia i wysoki standard usług, jednak wiele ośrodków w regionie traci kadre merytoryczną i ma ogromne problemy z pozyskaniem nowych pracowników. Zjawisko to można odnieść zresztą nie tylko do pracowników publicznych z obszaru pomocy i integracji społecznej, ale też do innych obszarów ujętych w Strategii.

Skala zjawisk wskazywanych w analizie SWOT związanych z rywalizacją międzyinstytucjonalną, nieadekwatnym poziomem komunikowania się lokalnych partnerów lub ich rywalizacją w działaniach na rzecz środowiska lokalnego zmniejsza się wraz ze wzrostem poziomu współpracy i efektywnymi korzyściami z niej wynikającymi. W Czeladzi wyraźnie widać zarówno kierunek zmian (zwiększenie współpracy), jak i korzyści z niego płynące.

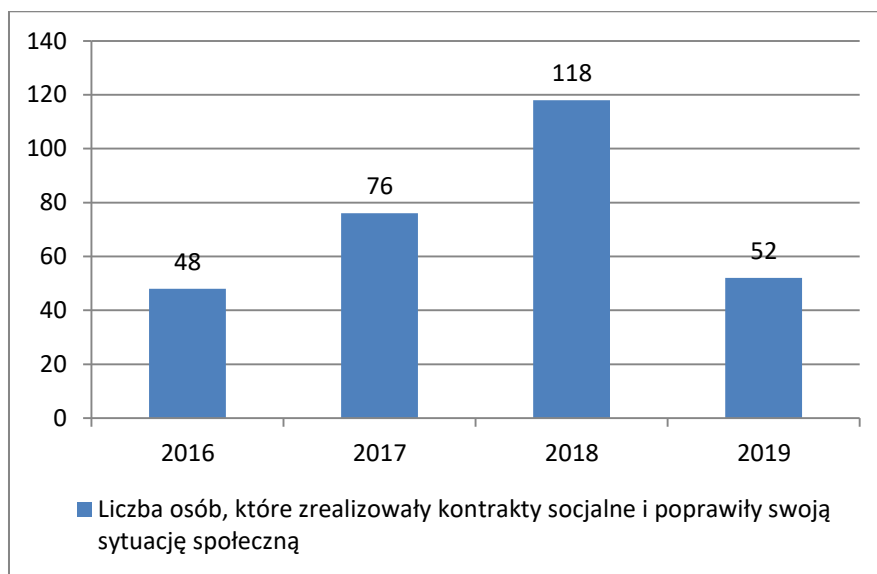
W 2015 roku w trakcie pracy nad dokumentem strategicznym stopa bezrobocia mogła niepokoić, w 2019 problem oddalił się, **choć sytuacja pandemiczna i jej skutki zalecają monitoring zjawiska.**

Potwierdza się jednak wynikające z procesów demograficznych i nasilające się zjawisko starzenia się społeczeństwa, z którego wynika konieczność zmiany skali i wektora usług społecznych. Jak wynika z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami lokalnymi, kadry pomocy i integracji społecznej, a także rynku pracy monitorujące problemy społeczne są świadome tych zjawisk. Efekty monitoringu znajdują odzwierciedlenie w podejmowanych inicjatywach i realizowanych na bieżąco niezbędnych korektach działań.

Jako cel główny w tym obszarze zdefiniowano **rozwój systemu pomocy społecznej oraz oferowanych usług społecznych.**

Liczba zrealizowanych kontraktów socjalnych i osób usamodzielnionych poprzez podjęcie zatrudnienia wydaje się być adekwatna do sukcesywnie poprawiającej się sytuacji zatrudnieniowej w mieście, powiecie i w regionie a także spadku stopy bezrobocia w analizowanym okresie. Sygnalna liczba podmiotów ekonomii społecznej w Czeladzi odzwierciedla dość powszechny w kraju wysoki poziom trudności w ich inicjowaniu i co istotniejsze utrzymaniu na lokalnym rynku. Tendencja taka ma szerszy zasięg i wymaga odrębnej analizy uwzględniającej lokalnej potrzeby i możliwości.

Wykres. Liczba osób, które zrealizowały kontrakty socjalne i poprawiły swoją sytuację społeczną w latach 2016-2019 w Czeladzi

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów z realizacji Strategii za lata 2016-2019

Skala występowania ubóstwa w województwie i jej uwarunkowania przekładają się na sytuację w Czeladzi. Interesująca jest skala włączenia mieszkańców w realizowane projekty. Udział osób zmarginalizowanych w różnorodnych projektach aktywizujących jest znaczący, wzrósł bowiem w latach 2016-2019 trzykrotnie.

Tabela. Redukowanie skali ubóstwa oraz zależności od systemu pomocy społecznej w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba mieszkańców żyjących w ubóstwie (wg kryterium dochodowego)	794	707	607	480
Liczba mieszkańców objętych projektami z zakresu włączenia społecznego, realizowanymi na terenie miasta	107	344	331	332
Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 1000 mieszkańców	62	56	51	43

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów z realizacji Strategii za lata 2016-2019

Wśród częstych form wsparcia stosowanych wobec tej grupy były prace społecznie użyteczne, przeciwdziałające całkowitemu wykluczeniu z rynku pracy i zmierzające do wzrostu aktywności jednostkowej, a co za tym idzie zwiększające jej szanse do powrotu na otwarty rynek pracy. Wielokrotnie przywoływany w tym opracowaniu proces starzenia się społeczeństwa wymusza na społecznościach lokalnych wnikliwą i wielopłaszczyznową analizę tego zjawiska. **Institucje pomocy i integracji społecznej powinny być szczególnie wyczulone na dostosowanie infrastruktury społecznej do zwiększających się i coraz bardziej zróżnicowanych potrzeb tej grupy społecznej.** Na terenie miasta przeprowadzono szereg inicjatyw adresowanych do seniorów.

Tabela. Rozwój infrastruktury społecznej w związku z procesem starzenia się społeczeństwa w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba godzin usług opiekuńczych realizowanych w miejscu zamieszkania	19.013	23.381	27.824,50	31.718
Liczba wolontariuszy i godzin wsparcia skierowanych do osób starszych	23 osoby – 320 godzin	4 osoby - 87 godzin	4 osoby – 9 spotkań	62 osoby - 21 warsztatów
Liczba wolontariuszy i godzin pracy wolontarystycznej seniorów	9 osób – 60 godzin	7 osób - 147 godz.	7 osób – 158 godz.	0
Ilość osób korzystających z karty seniora	1334 karty	1552 kart	1678 kart	1810 kart
Ilość utworzonych, funkcjonujących klubów seniora oraz ilość osób objętych ich wsparciem	2 Kluby Seniora - 50 osób	3 Kluby Seniora - 70 osób	4 Kluby Seniora – 90 osób	4 Kluby Seniora - 95 osób

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów z realizacji Strategii za lata 2016-2019

Odpowiadając na potrzeby czeladzkich seniorów przyjęto założenie o wysokiej efektywności usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania i znacząco zwiększono liczbę godzin wsparcia (**2016** – 19 013 godzin, **2017** – 23 381, **2018** – 27 824, **2019** – 31 718).

Niestety wolontariat skierowany do seniorów wykazywał w analizowanym okresie tendencję spadkową. Tak jak w każdej grupie wiekowej naszego społeczeństwa grupa osób aktywnych była tu stosunkowo niewielka, dlatego też wolontariat, nawet ten adresowany do „rówieśników”, nie zyskiwał u seniorów znaczącego zainteresowania. **Praca nad lokalnym kapitałem społecznym będzie wymagała wielu starań i czasu.** Wzrosła natomiast znajomość oferty przygotowanej przez miasto dla tej grupy wiekowej ; z Kart Seniora w 2019 skorzystało w mieście 1810 osób.

Cieszy również rosnąca na terenie Czeladzi ilość miejsc spotkań dla seniorów aktywnych. W strategii postulowano potrzebę stworzenie takiego miejsca w każdej dzielnicy. Warto zaznaczyć, iż poza stałymi członkami klubów miejsca te odwiedzają okazjonalnie inni seniorzy, co pozwala mieć nadzieję na zwiększenie liczebności osób aktywnych.

Tabela. Kluby seniora w Czeladzi w latach 2016-2019

	2016	2017	2018	2019
Liczba klubów Seniora w Czeladzi	2	3	4	4
Ilość osób objętych wsparciem	50	70	90	95

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów z realizacji Strategii za lata 2016-2019

„Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006 – 2020” (aktualizowana w 2015) wśród **mocnych stron środowiska osób z niepełnosprawnością** wymienia m.in. tendencję spadkową liczby ON w regionie, wzrastający wskaźnik zatrudnienia i poziomu wykształcenia tej grupy oraz korzystne w porównaniu z resztą kraju wskaźniki częstotliwości występowania niepełnosprawności. **Wśród słabych stron** zauważa : niekorzystną strukturę wykształcenia, niekorzystny poziom wskaźnika zatrudnienia oraz niekorzystne wskaźniki dotyczące liczby i wartości usług opiekuńczych. **Postuluje się:** podjęcie działań na rzecz

dalszego wzrostu poziomu wykształcenia i zwiększenia aktywności zatrudnieniowej tego środowiska oraz integrację podmiotów działających w imieniu i na rzecz osób z niepełnosprawnością. Na koniec grudnia 2019 w PUP w Będzinie zarejestrowanych było 160 osób z niepełnosprawnością, stanowiących 6.6% ogółu zarejestrowanych. W porównaniu do roku 2018 liczba zarejestrowanych osób w tej grupie zmniejszyła się o 23,8%. W 2019 urząd pracy objął swoim wsparciem 25 osób z niepełnosprawnością w tym 9 osób z terenu Czeladzi.

Tabela. Przeciwdziałanie marginalizacji oraz tworzenie warunków rozwoju i aktywności dla osób z niepełnosprawnością w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Ilość zrealizowanych projektów socjalnych na rzecz osób z niepełnosprawnością	7	8	9	7
Ilość osób objętych projektami socjalnymi oraz wsparciem przez poszczególnych partnerów	111	148	298	350
Ilość osób uzyskujących wsparcie w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej	74	166	104	43

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów z realizacji Strategii za lata 2016-2019

Działania podejmowane przez partnerów społecznych z terenu miasta i powiatu na rzecz osób z niepełnosprawnością są efektem wzrostu społecznej świadomości ważności tego obszaru. Istotne jest również przekonanie, iż połączone kompetencje, umiejętności i możliwości zwiększają szanse na efektywniejszą pomoc i pojawienie się efektu synergii. Inicjowanie wspólnych projektów stawiających na tworzenie sprzyjających warunków dla aktywizacji osób z niepełnosprawnościami daje szanse na poprawę ich sytuacji. Działania adresowane do tej grupy są szczególnie trudne. Instytucje publiczne nie dysponują przekrojowymi danymi uwzględniającymi problemy i potrzeby całego, niejednorodnego przecież środowiska. **Mimo wieloletniej pracy wielu instytucji i organizacji proces aktywizacji zawodowej realizowany w środowisku lokalnym nie w pełni wykorzystuje potencjał osób z niepełnosprawnością. Warto poprzez proces informacyjny i kontakty z potencjalnymi pracodawcami niwelować stereotypowe podejście do tej kategorii kandydatów na pracowników.**

Istotna wydaje się również praca z otoczeniem społecznym osób z niepełnosprawnością. Niejednokrotnie rodziny obawiają się problemów z procesem adaptacji w środowisku pracy i niedostatecznie wspierają osoby chcące wejść lub wrócić na otwarty rynek pracy. Niewiele urzędów pracy w regionie posiada w swoich zasobach kadrowych doradców zawodowych specjalizujących się w pracy z osobami niepełnosprawnymi, Tego typu specjaliści znają specyfikę rynku i umieją wesprzeć swoich klientów na wszystkich etapach wejścia i utrzymania się na rynku pracy.

Rodzina jest grupą w której, jak w soczewce zaobserwować można rodzące się problemy jednostkowe, społeczne i środowiskowe. Twórcy strategii wyznaczyli sobie za cel **wzmocnienie jej roli w wypełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej.**

Tabela. Realizacja celu wzmocnienie roli rodziny w wypełnieniu funkcji opiekuńczo – wychowawczej w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba programów profilaktycznych, korekcyjnych i edukacyjnych	8	27	21	36
Liczba osób uczestniczących ww. programach	497	3878	2158	1511
Liczba osób objętych poradnictwem specjalistycznym	342	120	162	375
Liczba osób objętych psychoterapią	0	15	1	14
Liczba osób objętych szkołą dla rodziców	46	73	12	32
Liczba osób, którym wydano kartę dużej rodziny	149	119	148	271
Ilość osób korzystających z karty dużej rodziny – ogółem (narastająco)	703	722	856	1087
Ilość rodzin zastępczych z terenu miasta Czeladź	58	46	58	54
Ilość utworzonych nowych miejsc w żłobkach	16	24	16	32
Ilość miejsc w żłobkach na 1000 mieszkańców	2,1	2,74	3,44	4,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów z realizacji Strategii za lata 2016-2019

Imponująco przedstawia się wielkość i zasięg programów profilaktycznych, korekcyjnych i edukacyjnych adresowanych do czeladzkich rodzin. Poza cyklicznymi działaniami osoby potrzebujące korzystają z poradnictwa specjalistycznego i wsparcia w problemach wychowawczych (szkoła dla rodziców). Coraz większą popularnością cieszy się „Karta Dużej Rodziny” zwiększająca możliwość korzystania z oferty kulturalnej i sportowej oferowanej przez lokalne podmioty.

Ilość rodzin zastępczych na terenie miasta utrzymuje się na podobnym poziomie i w opinii ekspertów jest adekwatna do potrzeb.

Opieka świadczona na rzecz dzieci do lat 3 jest coraz lepiej dostosowana do oczekiwań czeladzkich rodzin – w latach 2016-2019 ilość nowych miejsc w żłobkach podwoiła się. Władze miejskie monitorują te potrzeby, na bieżąco reagując na sytuację.

Tabela. Rozwój współpracy interdyscyplinarnej w obszarze przemocy domowej w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba przypadków przemocy domowej (Niebieskie Karty)	90	89	89	71
Liczba osób i rodzin objętych wsparciem grup roboczych	122	270	284	206
Liczba osób, które skorzystały z interwencji kryzysowej, terapii i poradnictwa w zakresie problemów uzależnień i przemocy.	127	618	361	386

Liczba osób doświadczających przemocy objętych wsparciem Ośrodka Interwencji Kryzysowej	3	3	0	6
Ilość szkoleń dla kadry rozwiązującej problemy przemocy domowej	14	1	2	7
Ilość osób korzystających z poradni uzależnień (uzależnionych, współuzależnionych, DDA)	109	410	414	395
Ilość miejsc w mieszkaniach chronionych	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportów z realizacji Strategii za lata 2016-2019

Współpraca interdyscyplinarna w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej funkcjonuje od czasu wprowadzenia w 1998 roku „Niebieskiej karty”. Na terenie miasta zgodnie ze zgromadzonymi danymi liczba przypadków przemocy domowej nieznacznie spada. Osoby i rodziny nią dotknięte objęte są wsparciem grup roboczych. Rośnie liczba osób, które skorzystały ze wsparcia, interwencji lub terapii w zakresie uzależnień i przemocy. Zastanawia bardzo niska liczba osób doświadczających przemocy i objętych wsparciem Ośrodka Interwencji Kryzysowej.

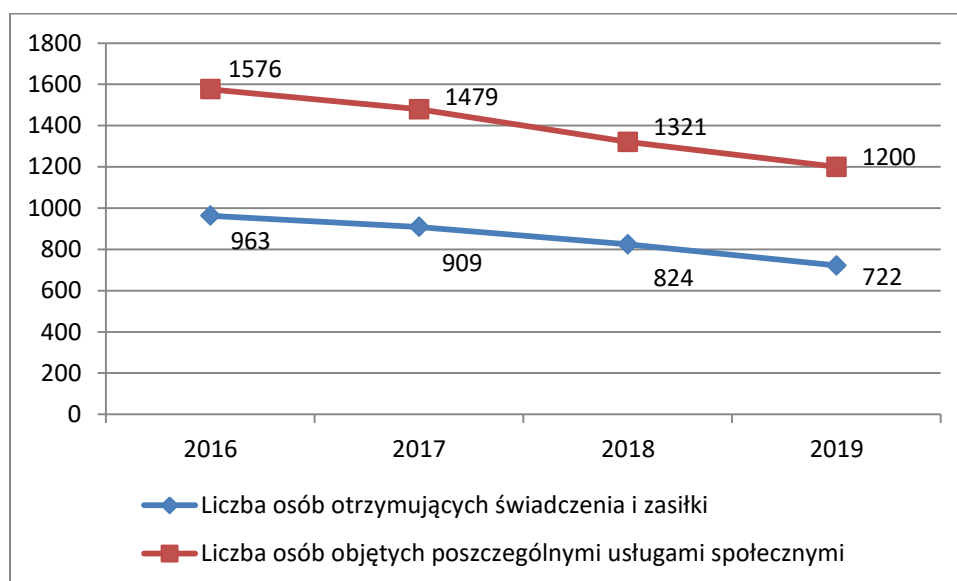
Problem mieszkań chronionych niezbędnych w sytuacjach kryzysowych, diskutowany i analizowany podczas prac nad dokumentem strategicznym dotychczas nie został podjęty. Nie jest wystarczającym usprawiedliwieniem, że dotychczas skutecznie radzono sobie bez tego typu instrumentu, czy brak aktualnych potrzeb.

Wzrost świadomości społecznej i poziomu wiedzy o chorobie alkoholowej przyczynia się niewątpliwie do wzrostu ilości osób korzystających ze wsparcia (uzależnionych i współuzależnionych). Od 2017 przeciwdziałanie uzależnieniom poprzez poradnictwo specjalistyczne adresowane do uzależnionych jest realizowane na zbliżonym poziomie (2016- 411osób, 2017- 410 osób, 2018 -414 osób,2019 – 350 osób) W latach 2016-2019 zrealizowano na terenie miasta 35 programów profilaktycznych, w których uczestniczyło ;3840 osób.

Problem bezdomności choć w kategoriach jednostkowych jest jednym z najtragiczniejszych bolączek współczesności dotyczy w znaczącej skali przede wszystkim dużych ośrodków miejskich. Na terenie Czeladzi grupa osób bezdomnych objętych poszczególnymi formami wsparcia (ogrzewalnia, łaznia) oscyluje w ostatnich latach w przedziale 50-60 osób. Program wychodzenia z bezdomności realizowany jest na terenie miasta od 2006 roku. MOPS prowadzi pracę socjalną i przyznaje wsparcie finansowe tej grupie klientów. Współpracuje także z podmiotami i NGO z terenu Będzina i Dąbrowy Górniczej, zapewniając miejsca osobom bezdomnym z Czeladzi w noclegowniach prowadzonych przez te organizacje.

Jak już zaznaczono, kadra Ośrodka utrzymuje w ostatnich latach zbliżony stan zatrudnienia choć liczba pracowników na 2000 mieszkańców nieznacznie spadła (2016-1,34; 2017-1,19; 2018-1,06; 2019–1,07).Spada również liczba osób otrzymujących poszczególne świadczenia i zasiłki oraz osób objętych poszczególnymi usługami społecznymi.

Wykres. Liczba osób otrzymujących wsparcie w MOPS Czeladź w latach 2016-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań rocznych MOPS w Czeladzi w lata 2016-2019

Ze wsparcia MOPS w 2017 roku korzystało 5,57% mieszkańców Czeladzi, w 2018 – 5,07%, a w 2019 – 4,38%. W 2019 roku gmina Czeladź zajęła pierwsze miejsce w woj. Śląskim, jeśli chodzi o wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych, w przeliczeniu na jednego mieszkańca 182,10 zł. Kolejne ośrodki to Chorzów - 179zł, Siemianowice Śląskie -164 zł. Najniższe wydatki w tej kategorii poniosły – Rydułtowy – 99,81, Łazy – 98,01i Wisła – 96 zł.

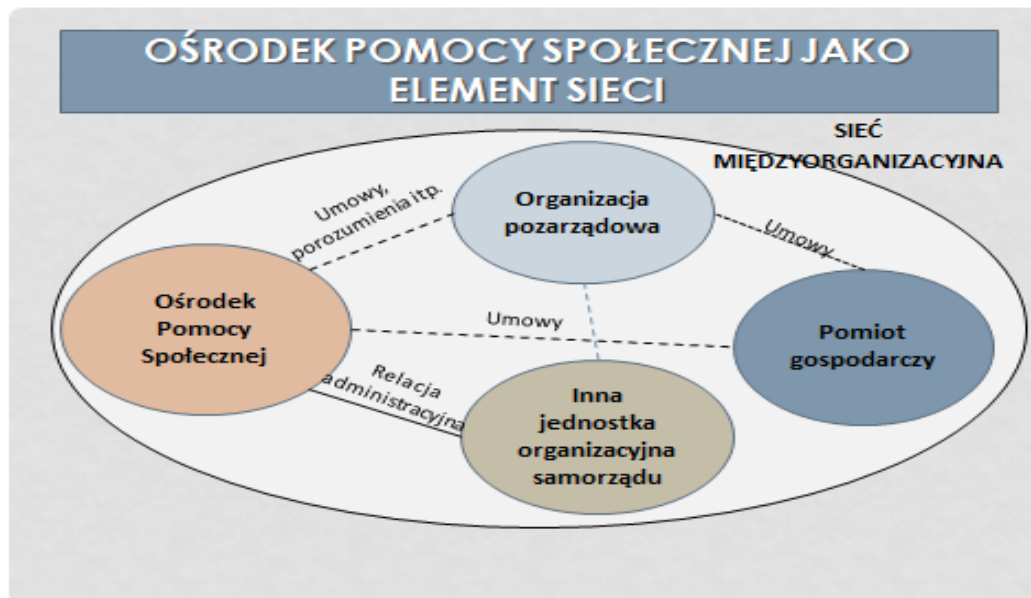
Dokonując analizy działań przeprowadzanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej na terenie kraju można stwierdzić, iż rozwój tych podmiotów dokonywał się **poprzez rozszerzanie obszaru zadaniowego i zwiększanie potencjału organizacyjnego.**

Począwszy od lat 90 ubiegłego wieku zwiększał się znacząco obszar zadań realizowanych przez instytucje pomocy społecznej. Na przestrzeni lat nowe zadania obejmowały :

- wsparcie środowiskowe osób z zaburzeniami psychicznymi,
- rehabilitację społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych,
- interwencję kryzysową,
- zapewnienie pieczy zastępczej,
- integrację uchodźców,
- przeciwdziałanie problemom alkoholowym w rodzinie,
- reintegrację społeczno-zawodową,
- przeciwdziałanie problemom narkomanii w rodzinie,
- wsparcie rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie,
- rozszerzenie wsparcia rodziny w sprawach opiekuńczo –wychowawczych,
- stworzenie systemu pieczy zastępczej.

Eksperti z zakresu polityki społecznej stwierdzają, że współczesna pomoc społeczna (zwłaszcza ta działająca w środowisku wielkomiejskim, czy jak w przypadku Czeladzi

w układzie metropolitalnym) by efektywnie realizować swoje zadania przyjąć powinna model ekstensywny, oparty na wykorzystaniu zasobów otoczenia. Pozwoli to na wypracowanie sieciowego modelu systemu pomocy społecznej. Ośrodek będzie elementem sieci, budując relacje z jednostkami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi i podmiotami gospodarczymi.

W dzisiejszej sytuacji spadku liczby dotychczasowych klientów i pojawieniu się nowych zadań, związanych z zapotrzebowaniem na zróżnicowane usługi społeczne wychodzące poza dotychczasowy obszar i adresowane do nowych grup odbiorców, **pojawia się konieczność stałej współpracy Ośrodka z wieloma partnerami społecznymi.**

Dla wielu OPS podjęcie tak szeroko zakrojonej współpracy będzie długotrwałym procesem zmuszającym do przełamania barier mentalnych, kompetencyjnych i organizacyjnych, a także przyjęcia nowej „filozofii zarządzania ośrodkiem”. Doświadczenia środowiska czeladźskiego są w obszarze współpracy międzyinstytucjonalnej na tyle efektywne, że pełne zastosowanie prezentowanego modelu wydaje się realne w niedługim czasie. Tym bardziej ze znacząca część jego elementów jest już realizowana w tej społeczności lokalnej.

Ekspertsi instytucjonalni – niespodziewanie jednogłośnie – wskazują nie tylko na formalne aspekty współpracy między gminnymi instytucjami oraz instytucjami szerszego otoczenia, ale również na 2 aspekty nieformalne. Po pierwsze – szefowie jednostek znają się i szanują, czasami nawet lubią, dysponują numerami telefonów (również tymi, które odbierane są poza godzinami pracy). A przede wszystkim rozumieją, jaki jest zakres kompetencyjny poszczególnych partnerów. Po drugie – szefowie jednostek dają duże przyzwolenie swoim pracownikom operacyjnym/liniowym na bezpośrednie kontakty ze swoimi odpowiednikami w innych instytucjach. Eliminowanie niepotrzebnych barier komunikacyjnych (konieczności korzystania z oficjalnych kanałów angażujących przełożonych ułatwia współpracę wszystkim interesariuszom, szczególnie w przypadkach wymagających szybkiego kontaktu, czy uzyskania niezastrzeżonych prawnie informacji dot. kwestii leżących w kompetencji innej instytucji.

Gdyby system współpracy międzyinstytucjonalnej zbudowany wyłącznie w oparciu o relacje nieformalne, musielibyśmy go ocenić negatywnie, ze względu na ryzyko, jakie może generować (np. w przypadku zmian personalnych na kluczowych stanowiskach). Jednak te opisane powyżej nieformalne sieci powiązań stanowią tylko uzupełnienie dla formalnych kanałów współpracy. Ich istnienie pozwala na optymalizowanie korzyści, przy jednoczesnym eliminowaniu zagrożeń.

2.2 Obszar: bezpieczeństwo publiczne

Diagnoza przeprowadzona na etapie przygotowania Strategii wskazuje, że Czeladź – w opinii mieszkańców - jest relatywnie bezpiecznym miastem. I ta ocena nie uległa w analizowanym okresie zmianie. Co prawda w trakcie ewaluacji nie prowadzono badania opinii mieszkańców, wykorzystano jednak wyniki badań „Ocena warunków życia w Czeladzi” z 2018r.³ Bezpieczeństwo mieszkańców znalazło się na wysokim czwartym miejscu w ocenie wybranych aspektów życia w mieście, za dostępnością placówek handlowych (4,31), stanem terenów zielonych (4,1) i jakością komunikacji miejskiej (4,06). Uzyskana średnia ocen w całej badanej grupie mieszkańców to 3,91⁴. Niższe oceny uzyskały takie aspekty życia w mieście jak oferta kulturalna (3,9), edukacja (3,79), tworzenie nowych miejsc pracy (3,32), budowanie nowych mieszkań (3,20), czy stan publicznej służby zdrowia (bez szpitala; 2,69). W tym samym badaniu wysoki relatywnie poziom bezpieczeństwa został potwierdzony niskim wynikiem w kategorii pilności spraw według pilności ich załatwienia. Aspekty bezpieczeństwa mieszkańców znalazły się dopiero na dalekim 12 miejscu⁵.

W konkluzji dot. bezpieczeństwa mieszkańców w mieście ww. badań można przeczytać: „O odczucia co do poziomu bezpieczeństwa pytano również w badaniach przeprowadzonych w Czeladzi w 2016 roku. Wówczas również w pięciostopniowej skali ocen, 12,9% respondentów uznało, że w miejscach publicznych jest bardzo niebezpiecznie lub niebezpiecznie. Analogiczny wynik w aktualnych badaniach sięgał 6,5%, a więc był niższy o 6,4 p.p. Jako całkowicie bezpieczne odpowiedziało we wcześniejszych badaniach 4,4% pytanych. Aktualnie należy tą wartość porównywać z wynikiem 5, na który wskazało aż 26,2% respondentów. Wniosek z powyższych jest taki, że nastąpił wyraźny wzrost odczuwalnego poziomu poczucia bezpieczeństwa”⁶. Monitorowane wskaźniki wskazują poprawę sytuacji, ale w ocenie ekspertów instytucjonalnych nie jest ona znacząca i należy mówić raczej o utrzymywaniu stosunkowo niskiego poziomu przestępczości i wysokiego standardu bezpieczeństwa mieszkańców. Dużej liczbie zgłoszeń towarzyszy duża wykrywalność przestęp i wykroczeń. Nie wskazano istotnych zmian w mapie zagrożeń – ulice wskazane w Strategii.

Na odczucia stanu bezpieczeństwa mieszkańców ma wpływ sprawność działania podmiotów odpowiedzialnych za działania w obszarze bezpieczeństwa (i porządku publicznego): Policji Państwowej i Straży Miejskiej. Obie instytucje odnotowały zmianę w wielkości obsady, przy

³ Sławomir Sitek, Ocena warunków życia w Czeladzi. Raport z badań opinii mieszkańców, Czeladź, Wrzesień 2018

⁴ Skala ocen 1- bardzo źle, 5 bardzo dobrze, N=420, S.Sitek, op.cit. s. 36

⁵ Tamże, s.51

⁶ Tamże s. 38

czym liczba policjantów komisariatu w Czeladzi wzrosła z 52 do 55, a liczba strażników drastycznie zmalała z 21 w czasie przygotowywania Strategii do 13 na koniec 2019r. W przypadku policji należy oczekiwać dalszego wzrostu zatrudnienia (w bieżącym roku o 2 etaty do zespołu patrolowego). W przypadku straży głównym problemem jest niskie zainteresowanie pracą w tych służbach (wynik wysokich wymagań i niskich wynagrodzeń), a nie - jak można by oczekiwać – brak środków na zatrudnienie dodatkowych osób.

Analiza SWOT przeprowadzona na etapie przygotowania Strategii w znaczącej części pozostaje aktualna, poza następującymi wyjątkami:

Mocne strony:

- *Wykwalifikowana kadra* – sygnalizowane powyżej problemy kadrowe straży miejskiej, osłabiają i do pewnego neutralizują ten atut.
- *Brak „życia nocnego”* – to już nie jest mocna strona, w mieście wg informacji uzyskanych od ekspertów instytucjonalnych odnotowuje się istnienie aż 3 ośrodków prostytucji klubowej.

Słabe strony:

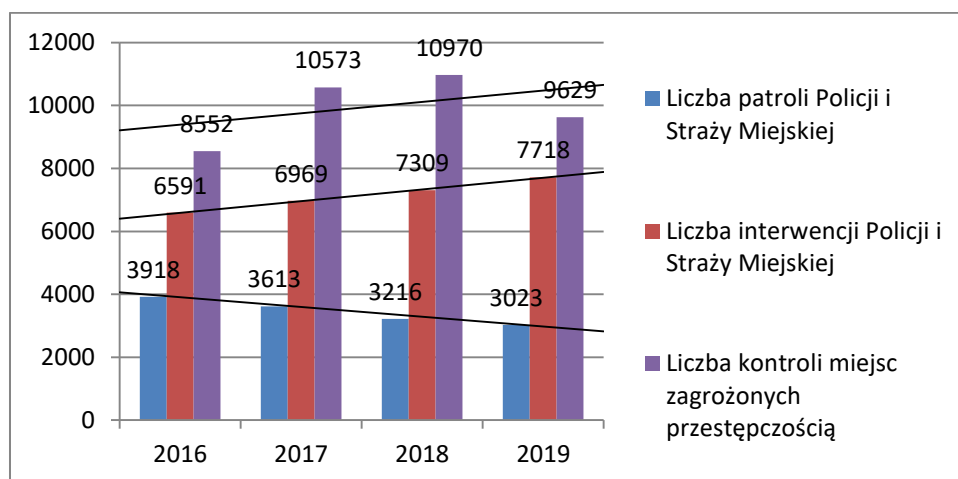
- *Ograniczenia finansowe* – są widoczne, ale obecnie nie plasują się na pierwszym miejscu; w ostatnich latach przeprowadzono szereg remontów oraz zapewniono niezbędne wyposażenie (jak wskazali eksperci instytucjonalni: obecnie praktycznie w 100% są zaspokojone potrzeby dot. wyposażenia w sprzęt biurowy, komputerowy, telekomunikacyjny, operacyjny; istnieje zapotrzebowanie na nowe samochody patrolowe).
- *Niewystarczająca współpraca i słaby przepływ informacji międzyinstytucjonalnej* – zdaniem wszystkich ekspertów instytucjonalnych w tej dziedzinie nastąpiła diametralna zmiana – obecnie należałoby postrzegać współpracę i informację międzyinstytucjonalną jako zdecydowanie mocną stroną systemu bezpieczeństwa i porządku w mieście; wysoką jakość i intensywność kooperacji deklarują zarówno przedstawiciele służb mundurowych, jak i instytucji wsparcia. Nie zmienia tej oceny również rezygnacja ze wspólnych patroli straży i policji (nie sprawdzały się z powodu różnych celów i różnych uprawnień, jakie realizują obie służby).
- *Niewystarczający monitoring* – monitoring nie jest już słabą stroną; można znaleźć argumenty, że stanowi mocną stroną w obszarze bezpieczeństwa – opis w dalszej części; jednocześnie problemy kadrowe straży miejskiej nie pozwalają w pełni zdyskontować potencjału, jaki stwarza system monitoringu wizyjnego w mieście.

Szanse i zagrożenia zidentyfikowane w Strategii pozostają aktualne.

W okresie objętym ewaluacją nie udało się utrzymać równomiernego wzrostu liczby patroli Policji i Straży Miejskiej. W okresie 2016-2019 sukcesywnie, corocznie odnotowywano spadek tego wskaźnika: od 3918 patroli w 2016r. do 3023 – w roku 2019. Zwiększenie liczby patroli było jednym z zaplanowanych w strategii kierunków działań. Dalszy spadek może się negatywnie odbić na poczuciu bezpieczeństwa mieszkańców (obecność patroli w mieście to główny obok systemu monitoringu wizyjnego czynnik podnoszący subiektywne, a zapewne również obiektywne, bezpieczeństwo mieszkańców). Co istotne jednocześnie odnotowano

coroczny wzrost liczby interwencji Policji i Straży Miejskiej, co wskazuje na wyższą efektywność patroli, ale też większe obciążenie pracą funkcjonariuszy. Na wysokim poziomie (z rocznymi wahaniami) utrzymuje się liczba kontroli miejsc zagrożonych przestępczością. Te ostatni wskaźnik jest kluczowy dla monitorowania realizacji wskazanego celu, bo odnosi się do zidentyfikowanych w strategii lokalizacji problemowych. Poszczególne wartości w poszczególnych latach pokazano na wykresie poniżej.

Wykres. Wybrane wskaźniki dla celu Poprawa bezpieczeństwa w zagrożonych dzielnicach, z zaznaczonymi liniami trendów.

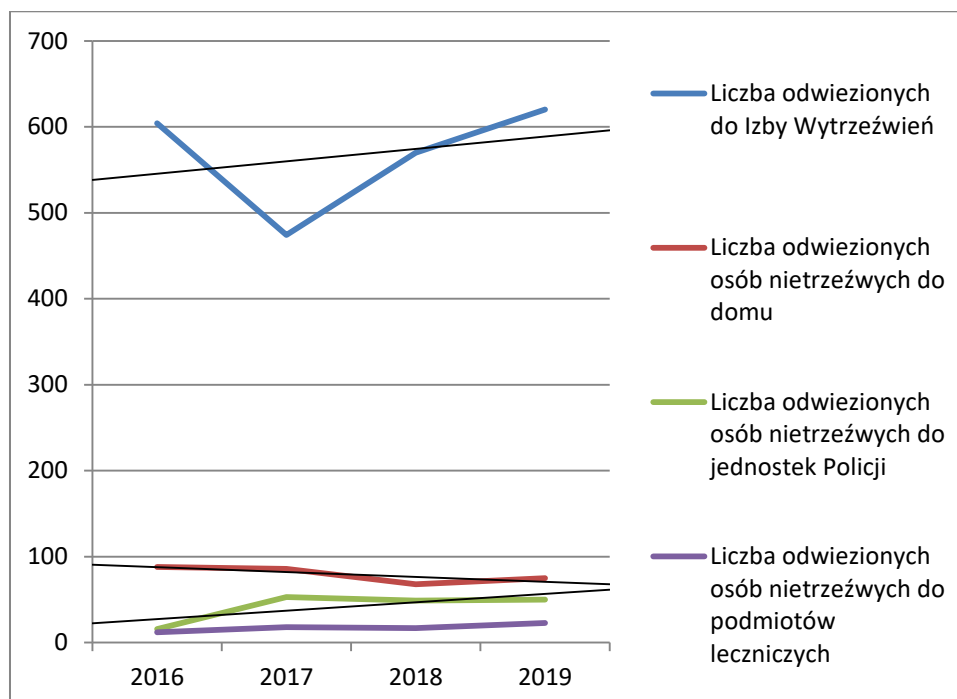

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii

Odnotowano drastyczny spadek wskaźnika: Liczba wykroczeń, dewastacji, kradzieży. O ile jeszcze w 2016r. odnotowywał on 4020 przypadków, to w 2017r.-3320, 2018-1498, a w 2019 jego wartość osiągnęła historyczne minimum 1342 odnotowanych przypadków. Wskaźnik nie odnotowuje zanikania problemów, ale być może tylko sugeruje zmianę ich kwalifikacji.

Poważnym problemem społecznym obciążającym służby odpowiedzialne w mieście za porządek/bezpieczeństwo jest alkoholizm i czynności związane z odwożeniem osób znajdujących się pod wpływem alkoholu do domu, izby wytrzeźwień, podmiotów leczniczych, czy jednostek policji, zależnie od sytuacji. Ze względu na brak izby wytrzeźwień na miejscu są to często czynności bardzo czasochłonne, które odciągają funkcjonariuszy od innych zadań. Od 3 lat utrzymuje się tendencja wzrostowa w liczbie tego rodzaju interwencji, pomimo początkowego spadku. Świadczy to o nasileniu się problemów i/lub skuteczności w identyfikowaniu poszczególnych przypadków i podejmowaniu stosowanych działań. I choć wzrost jest zjawiskiem negatywnym, sprzecznym z założonymi w Strategii trendami, to nie należy postrzegać rosnących wartości wskaźników jako jednoznacznie negatywnych. Reakcja Policji lub Straży Miejskiej w jakiś sposób chroni te osoby nietrzeźwe do popełnienia poważniejszych wykroczeń, jak również podnosi ich bezpieczeństwo i chroni je przez tym, by same nie stały się ofiarami przestępstw, wykroczeń, czy wypadków. Jako takie świadczy o wzroście bezpieczeństwa i przyczynianiu się do osiągnięcia celu C.1. Na wykresie poniżej pokazano zmienność wskaźników odnoszących się do tego problemu w kolejnych latach wdrażania Strategii.

Wykres. Wybrane wskaźniki dla celu Poprawa bezpieczeństwa w zagrożonych dzielnicach, odnoszące się do osób nietrzeźwych, z zaznaczonymi liniami trendów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii

Wspomniano już, że stan bezpieczeństwa i porządku publicznego w mieście duży wpływ miało rozbudowanie systemu monitoringu miejskiego. Na koniec 2019 roku system posiadał ponad 50 kamer w 30 punktach. System rozwija się zgodnie z Konsepcją Rozwoju Monitoringu. W kolejnym roku planuje się uruchomienie kolejnych 18 kamer. Za monitoring odpowiedzialna jest Straż Miejska. Ekspert instytucjonalny wskazał na duże znaczenie monitoringu w budowaniu poczucia bezpieczeństwa u mieszkańców (wielokrotnie mieszkańcy zgłaszają wnioski o instalację kamer w pobliżu ich miejsc zamieszkania). Nie odnotowano żadnych zgłoszeń dotyczących ewentualnego naruszania prywatności mieszkańców przez system monitorowania i przetwarzania zarejestrowanych obrazów. Samo istnienie kamer ma znaczenie odstraszające dla potencjalnych sprawców wykroczeń, jednak brak danych co do rzeczywistej skali wpływu. Posiadanie wielu kamer umożliwia monitorowanie wielu miejsc bez konieczności osobistej wizyty strażników na miejscu, co ma ogromne znaczenie w kontekście ograniczenia liczebności straży. Z drugiej strony monitoring blokuje na miejscu w Urzędzie Miejskim osoby, które w innej sytuacji byłyby w terenie. Do skuteczności monitoringu przyczynia się dobra współpraca Straży i Policji – w przypadku zauważenia czegoś niepokojącego operator systemu powiadamia dyżurnego, który wysyła patrol na miejsce zdarzenia.

Jednak niepełna obsada kadrowa powoduje, że możliwości systemu nie są w pełni wykorzystane w zakresie szybkiego reagowania w czasie rzeczywistym na zdarzenia. Ponieważ wielokrotnie nie są one na bieżąco identyfikowane z powodu ograniczonych możliwości percepcyjnych operatora obsługującego system złożony z 50 kamer. Należy

zatem rozważyć, czy dalsza rozbudowa systemu bez jednoczesnego zwiększenia obsady operatorskiej ma sens.

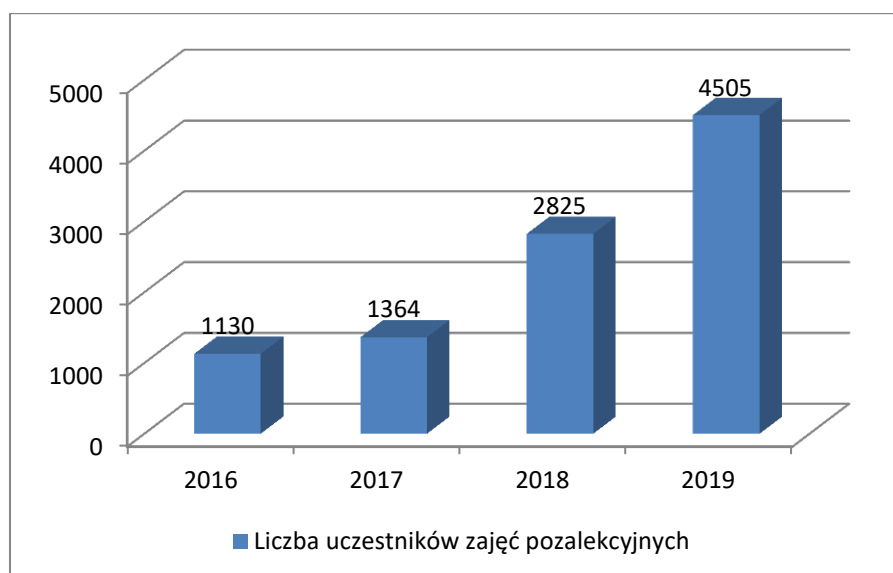
Ekspert instytucjonalny wskazał uwagę badaczy na aspekt dokumentacyjny/dowodowy systemu monitoringu. System dostarcza Policji materiału dowodowego, który niejednokrotnie przyczynia się do ujęcia sprawców i postawienia im zarzutów. Dalsza rozbudowa systemu wymaga jednak inwestycji w infrastrukturę rejestracji i przechowywania nagrań, obecnie bowiem zbliża się ona do granic swojej pojemności. Należy odnotować, że nagrania muszą być przechowywane 60 dni.

W Strategii – w kontekście bezpieczeństwa - zauważono sytuację dzieci i młodzieży zagrożonej demoralizacją i przestępczością. Wśród kluczowych działań w tym obszarze zaplanowano: podejmowanie działań w zakresie organizowania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży; promowanie działań podejmowanych w zagrożonym środowisku oraz finansowanie zajęć pozalekcyjnych organizowanych w ramach działającej infrastruktury.

Spośród 3 wskaźników przypisanych do celu C2. Organizowanie sieci wsparcia dla młodzieży zdemoralizowanej i zagrożonej przestępczością, 2 jednoznacznie wskazują na sukces w realizacji tego celu. Są to odpowiednio Liczba uczestników zajęć pozalekcyjnych oraz Ilość środków pozyskanych na zajęcia pozalekcyjne.

Wartość pierwszego z wymienionych wskaźników wzrosła czterokrotnie w okresie od 2016r. do 2019r. Wartość wskaźnika w poszczególnych latach pokazano na wykresie poniżej.

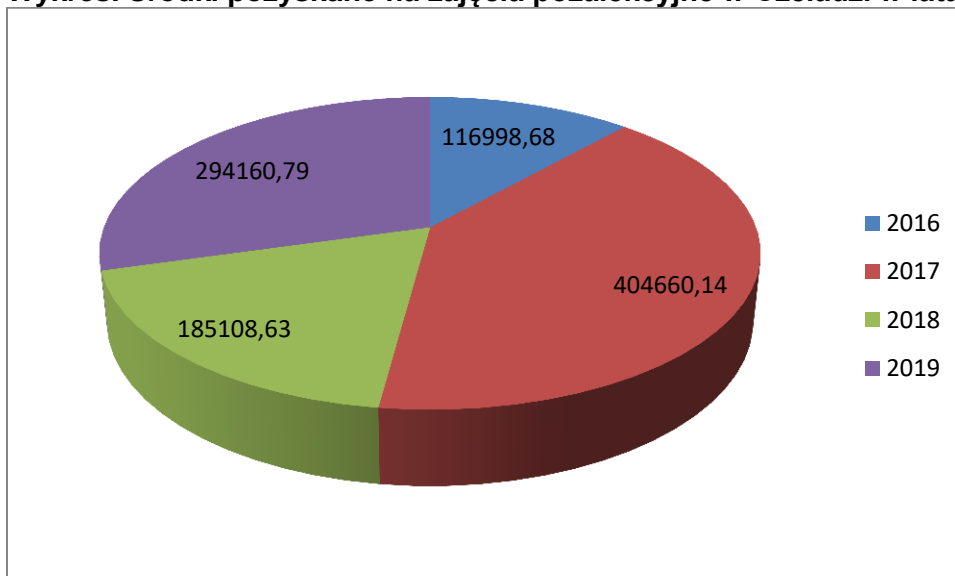
Wykres. Liczba uczestników zajęć pozalekcyjnych w Czeladzi w latach 2016-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii

W tym samym okresie na zajęcia pozalekcyjne pozyskano ponad milion złotych. Rekordowy pod tym względem był rok 2017 kiedy pozyskano na ten cel ponad 400 tys. zł, pomijając ten jednorazowy wzrost, trend wskaźnika jest rosnący – zgodnie z założeniami wyrażonymi w Strategii. Wykres poniżej przedstawia rozkład tej kwoty pomiędzy poszczególne lata.

Wykres. Środki pozyskane na zajęcia pozalekcyjne w Czeladzi w latach 2016-19 (w zł).

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii

Wartości trzeciego wskaźnika z pośród przyjętych w systemie monitoringu wdrażania Strategii nie udziela jednoznacznej informacji. W systemie monitoringu założono bowiem, że wskaźnik ten powinien mieć tendencję wzrostową, jednak zestawienie wyników z 4 kolejnych lat wskazuje wysoką zmienność (vide: tabela poniżej).

Tabela. Liczba inicjatyw na rzecz środowisk zagrożonych w Czeladzi w latach 2016-19

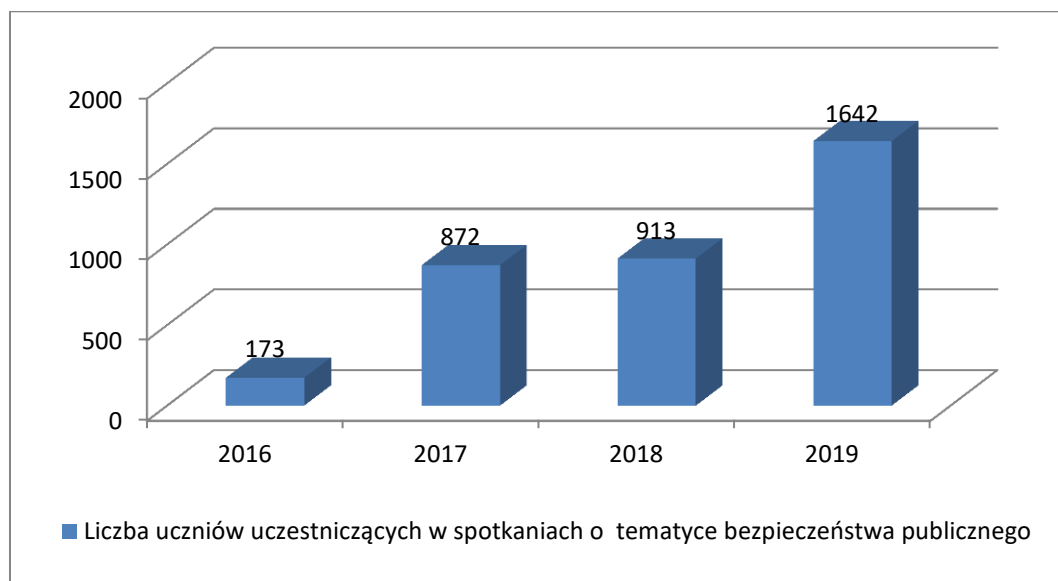
CEL	WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
C.2	Liczba inicjatyw na rzecz środowisk zagrożonych	33	57	22	23

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii

Wartość za 2017 koreluje ze środkami pozyskanymi na zajęcia pozalekcyjne, jednak nie towarzyszy jej proporcjonalny wzrost liczby uczestników. Wskazuje to na niską wartość informacyjną wskaźnika (zliczane są inicjatywy o różnym zasięgu i różnym wpływie, które trudno ze sobą porównywać).

Organizacja wsparcia dla młodzieży zagrożonej nie byłaby skuteczna, gdyby nie towarzyszył jej działania prowadzące do wzrostu świadomości społecznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego. Zostało to wyrażone w kolejnym celu szczegółowym strategii (C.3. Wzrost świadomości społecznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego). Liczba uczniów uczestniczących w spotkaniach o tematyce bezpieczeństwa w 2016r. (173 uczestników) nie zapowiadała masowości, jaką realizatorzy strategii osiągnęli na koniec 2019 (1642 uczestników spotkań).

Wykres. Liczba uczniów w Czeladzi uczestniczących w spotkaniach o tematyce bezpieczeństwa publicznego w latach 2016-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii

Wywiady z ekspertami instytucjonalnymi wskazują na priorytetowe traktowanie spotkań w szkołach (z policjantami, przedstawicielami Straży Miejskiej) jako elementu prewencji i oddziaływania na świadomość społeczną. Należy odnotować, że część działań odbywała się przy współpracy z jednostkami z poza Czeladzi, np. oddział straży granicznej, czy wydział ruchu drogowego Komendy powiatowej z Będzina.

Analiza pozostałych wskaźników przypisanych do omawianego celu (Liczba wizyt studyjnych w lokalnych firmach; Liczba podjętych inicjatyw; Liczba warsztatów i szkoleń) pokazuje, że dopiero od 2019r. osiągają one znaczące wartości, a wcześniej były realizowane na minimalnym poziomie. Jeśli odzwierciedlają one rzeczywistą aktywność (a nie ma powodu, by poddawać to w wątpliwość), to należy ocenić ją jako niewystarczającą. O ile oddziaływanie na młodzież można postrzegać w kategoriach sukcesu (co najmniej ilościowego), o tyle dostępność form oddziaływania na dorosłych wymaga od realizatorów Strategii ponownego przemyślenia i wdrożenia oraz utrzymania intensywności działań na poziomie co najmniej z 2019r. do końca okresu obowiązywania dokumentu strategicznego.

Wspomniano już wcześniej o dobrej współpracy interesariuszy w obszarze bezpieczeństwa publicznego. W czasie wywiadów wszyscy respondenci (eksperci instytucjonalni) podkreślali relacji współpracy międzyinstytucjonalnej. Można wskazać dwa czynniki wpływające na sukces wdrażania celu strategii w tym zakresie – oba odnoszą się do postawy kierownictw odwiedzanych instytucji: przekonania kierowników o korzyściach ze współpracy oraz przyzwolenia na bezpośrednie kontakty podległych sobie pracownikami z pracownikami innych instytucji (codzienna rutyna kontaktów, wzajemna dostępność, zainteresowanie przebiegiem interakcji). Liczba wspólnych inicjatyw w zakresie bezpieczeństwa w 2019 była na tym samym poziomie, co w 2016r. Spadek odnotowano w 2017 i 2018. W przypadku Liczba spotkań dotyczących prewencji i diagnozy zagrożeń odnotowano trend wzrostowy – od 38 do 106 spotkań rocznie (z jednorazowym spadkiem w 2012r. Utrzymanie tej tendencji

do końca okresu realizacji Strategii, czyniłoby z Czeladzi lidera w dziedzinie współpracy międzyinstytucjonalnej w skali regionu.

Tabela. Integracja podmiotów działających w Czeladzi na rzecz bezpieczeństwa publicznego w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba wspólnych inicjatyw w zakresie bezpieczeństwa	45	36	12	45
Liczba spotkań dotyczących prewencji i diagnozy zagrożeń	38	53	12	106

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii

2.3 Obszar: rynek pracy i edukacja

Rynek pracy

Truizmem jest stwierdzenie, iż aktualny stan rynku pracy ma znaczący wpływ na sytuację społeczną i jakość życia społeczności lokalnej. Pogłębiona diagnoza społeczna zawarta w dokumencie strategicznym wnikliwie charakteryzuje tendencje społeczno-gospodarcze przewidywane tak dla kraju jak i dla regionu w najbliższych latach.

Szczególnie istotne wydają się, zawarte w prognozie demograficznej na lata 2014-2050 dla województwa śląskiego niekorzystne tendencje związane z:

- spadkiem liczby ludności w regionie (już w 2013 roku saldo migracji wewnętrznych przyjęło wartość ujemną, co oznacza, że wystąpiła nadwyżka odpływu ludności nad jej napływem). Przewiduje się, że w 2050 w województwie imigracja zwiększy się ponad dwukrotnie;
- starzeniem się społeczeństwa;
- spadkiem liczby urodzeń (w regionie do końca prognozy będzie utrzymywał się ujemny przyrost naturalny, najniższy w kraju);
- pojawieniem się zjawiska podwójnego starzenia się, (udział liczby ludności w wieku 80 lat i więcej w liczbie ludności w wieku w wieku 65 lat i więcej);
- spadkiem liczby ludności w wieku produkcyjnym.

Tendencje te powinny być poddane analizie na poziomie nie tylko regionalnym, ale i lokalnym, implikując działania o dłuższym horyzoncie czasowym.

Tworzenie lokalnej polityki społecznej najczęściej nie wybiega obecnie poza kilkuletni horyzont ujęty w dokumentach strategicznych.

Warto pokusić się o bardziej wnikliwą analizę trendów demograficznych zachodzących w społeczności lokalnej i wywierających już obecnie wpływ na szereg zjawisk społeczno-gospodarczych. Miasta regionu śląskiego coraz częściej konkurują ze sobą w nakreślaniu i realizacji atrakcyjnych społecznie „pomysłów na siebie”, starając nie tylko przekonać do tych wizji nie tylko swoich „zasiedziały” mieszkańców ale także przyciągnąć „nowych”. Czeladź jako miasto ma wiele atutów, które należy nagłośnić i konsekwentnie wykorzystywać w działaniach bieżących.

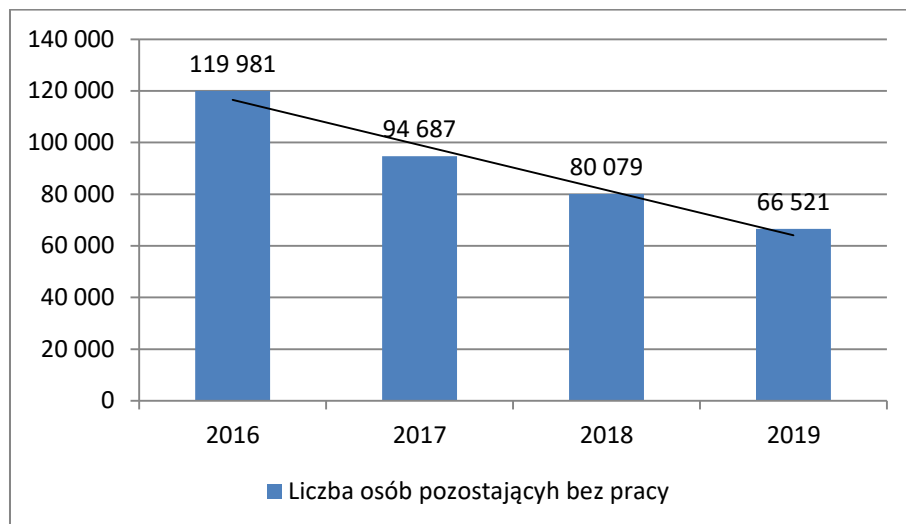
Ocena działań podejmowanych na rzecz wsparcia lokalnego rynku przez instytucje rynku pracy, pomocy i integracji społecznej a także organizacje pozarządowe nie jest możliwa bez choćby syntetycznej oceny sytuacji w tym obszarze w latach 2016 -2019.

Jeszcze w maju 2016 roku liczba bezrobotnych zarejestrowanych w województwie śląskim wynosiła 138 093 osoby, choć już wtedy odnotowywano tendencję spadkową. Największe bezrobocie obserwowano w Bytomiu, Częstochowie i Sosnowcu, najniższe w powiecie bieruńsko-lędzińskim i Żorach. Nasz region (ze stopą 7,9%) znajdował się na drugim miejscu listy województw o najniższej wartości tego wskaźnika, tuż za Wielkopolską (6%).

Warto zaznaczyć, że w 2016 roku rozpiętość stopy bezrobocia między powiatami w województwie śląskim dochodziła do kilkunastu procent. W tym czasie w **powiecie**

będzińskim było ponad 6 tys. osób pozostających bez pracy, a stopa bezrobocia wynosiła 12,6% wykazując jednak tendencje spadkowe (na koniec 2016 -11,3%). Tendencje te utrzymały się w całym analizowanym okresie.

Wykres. Liczba osób pozostających bez pracy w woj śląskim w latach 2016-2019

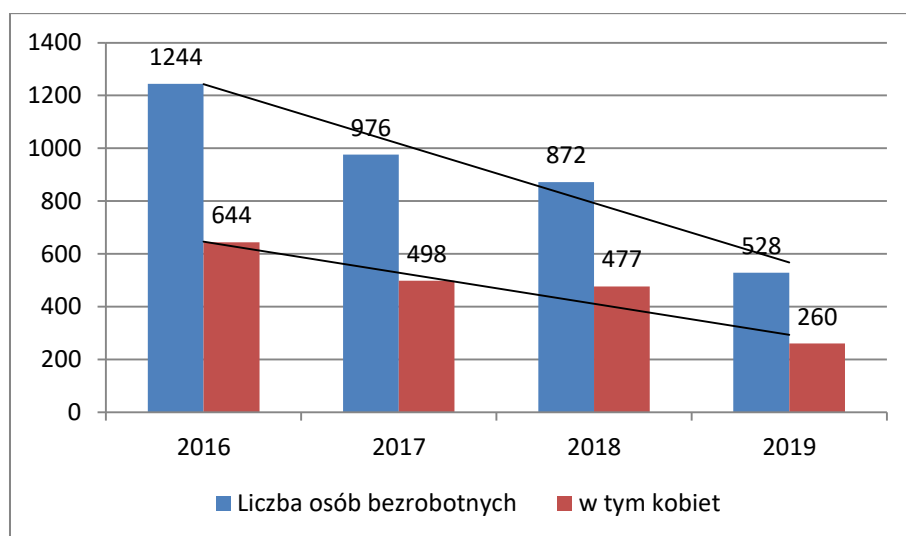

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP Katowice

Kolejne lata to pogłębianie się trendu spadkowego – stopa bezrobocia w regionie na koniec roku 2017 wynosiła **5,1%** (kraj-6,6%) 2018 - **4,3%** (kraj-5,8%), 2019 – **3,6%** (kraj-5,2%). Nadal jednak utrzymywało się duże zróżnicowanie natężenia bezrobocia (7,9%), a zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy regionu na koniec grudnia 2018 pozostawało 80 tysięcy osób.

Analogiczne tendencje zaobserwowano w powiecie będzińskim i samej Czeladzi.

Wykres. Liczba osób pozostających bez pracy w Czeladzi w latach 2016-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Będzin

Porównanie dynamiki spadku liczby zarejestrowanych w regionie i w mieście pokazuje, że w Czeladzi liczba bezrobotnych uległa większemu zmniejszeniu, niż miało to miejsce w skali województwa i kraju.

Bezrobocie wśród kobiet malało wolniej, niż wśród mężczyzn. Różnice są te nie są na tyle istotne, żeby próbować odczytywać je jako wynik nierównego dostępu do rynku pracy, czy innej nierówności determinowanej płcią. Tym bardziej, że wyhamowanie dynamiki spadku liczby bezrobotnych kobiet z 2018 można częściowo przypisać ogólnokrajowym programom socjalnym. Warto jednak w kolejnych latach wdrażania strategii przyglądać się temu wskaźnikowi, chociażby ze względu na spodziewany negatywny wpływ COVID-19 na rynek pracy. Kobiety, które częściej niż mężczyźni obarczone są opieką nad dziećmi, w sytuacji przedłużającej się nieobecności z tego tytułu mogą być postrzegane przez swoich pracodawców jako mniej atrakcyjni pracownicy. Tym samym bardziej mogą być narażone w przypadku zwolnień.

Wraz ze zmniejszeniem się liczby bezrobotnych spadała stopa bezrobocia w powiecie będzińskim. Na koniec grudnia 2018 była jednocyfrowa (ponad 8%). **Na koniec 2019 powiat będziński odnotował drugi co do wielkości w regionie spadek bezrobocia (1274 osoby).** Trudno jednoznacznie określić, na ile poprawa sytuacji zatrudnieniowej w powiecie w analizowanym okresie była rezultatem koniunktury gospodarczej w kraju i regionie, a na ile efektem wspólnych działań lokalnych instytucji. **Nie sposób jednak nie zauważyć aktywności tych podmiotów i zadawalającego poziomu współpracy partnerów społecznych na terenie miasta.**

W trakcie prac nad dokumentem strategicznym, podczas warsztatów eksperci odpowiedzialni za rynek pracy dokonali analizy SWOT tego obszaru.

Tabela: Analiza SWOT dla obszaru rynek pracy

Mocne strony	Słabe strony
Wykwalifikowana kadra Powiatowego Urzędu Pracy Szeroka oferta programu adresowanego do osób bezrobotnych Współpraca PUP z MOPS w Czeladzi	Niewystarczająca ilość zakładów pracy Niekorzystna struktura bezrobocia Niska motywacja do podjęcia pracy części osób bezrobotnych Brak środków na doskonalenie kadry PUP Uboga oferta kształcenia zawodowego w mieście
Szanse	Zagrożenia
Pozyskiwanie środków zewnętrznych Stworzenie preferencji dla przedsiębiorców Rozwinięcie oferty aktywizacji bezrobotnych Indywidualna praca z osobami bezrobotnymi (doradca, psycholog) Poszerzenie pośrednictwa pracy (organizacje pozarządowe)	Zmiany przepisów prawa Mała liczba ofert pracy Zbyt wysokie wymagania pracodawców Niewystarczająca podaż wykwalifikowanych pracowników Kierunki kształcenia zawodowego nieadekwatne do potrzeb lokalnego rynku pracy

Źródło: Miejska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Czeladź na lata 2016-2022, str. 45.

Znacząca większość atutów środowiska lokalnego, działającego na rzecz osób bezrobotnych i zagrożonych utratą pracy jest nadal aktualna. Podobnie rzecz się ma z szeroką i zróżnicowaną ofertą programową adresowaną do osób bezrobotnych. Zagrożenia wymieniane podczas analizy rynku w 2015 zaczęły tracić na znaczeniu

W omawianym okresie rynek pracy w kraju powoli przekształcał się z „rynku pracodawcy” w „rynek pracownika”. Spadały wymagania dotyczące formalnych kwalifikacji i faktycznych umiejętności, a na pierwszym planie pracodawca zaczął stawiać motywację i chęć podjęcia pracy.

Równie istotnym, choć postrzeganym w dłuższym horyzoncie czasowym było (i nadal jest) niedopasowanie kierunków kształcenia do elastycznych i stale ewoluujących potrzeb rynku. Co prawda kształcenie ponadpodstawowe jest domeną powiatu i regionu, jednak działania związane z preorientacją zawodową i motywowaniem do podjęcia perspektywicznego kierunku nauczania to proces odbywający się na poziomie szkoły podstawowej.

Zdaniem eksperta z UM dokonującego analizy sytuacji w czeladzkich szkołach, proces pracy w tym obszarze, urealnijający dokonywanie wyborów kształcenia i przyszłego zawodu powinien być podejmowany w oparciu o konkretne przesłanki – ocenę predyspozycji dziecka a także szanse na przyszłe zatrudnienie. W procesie uczestniczyć powinni szkolny doradca zawodowy, dziecko i rodzice. Jednym z elementów oceny może być również prowadzony przez urzędy pracy naszego regionu (w tym również PUP Będzin) „barometr zawodów” prezentujący zawody zwykłe i deficytowe na terenie powiatów.

Analiza prowadzona w dłuższej perspektywie pozwala na wychwycenie tendencji popytowo – podażowych na lokalnych i regionalnym rynku pracy. Wiedza ta może być wskazówką dla wszystkich zainteresowanych stron.

Długotrwałe doświadczenia partnerskie i wzrost zaufania pomiędzy czeladzkimi instytucjami pozwala mieć nadzieję na zwiększenie efektywności działań prozatrudnieniowych w drugim etapie realizacji. Strategii. Inicjatywy podejmowane na rzecz osób bezrobotnych (staże, prace społecznie użyteczne, prace interwencyjne, roboty publiczne, dofinansowania do stanowisk pracy dla bezrobotnych 50+) przyniosły wymierne efekty. **Prawie dwuipółkrotny spadek liczby bezrobotnych na przestrzeni czterech lat to znaczące osiągnięcie.**

Zdecydowane zmniejszenie populacji bezrobotnych daje szansę na indywidualizację podejmowanych działań i zróżnicowanie wsparcia dostosowanego do potrzeb jednostkowych. Dane statystyczne zebrane przez PUP Będzin wskazują przede wszystkim na konieczność pracy z grupą długotrwałe bezrobotnych stanowiących ponad połowę zarejestrowanych w urzędzie pracy.

Tabela. Liczba osób długotrwałe bezrobotnych w Czeladzi w latach 2016-2019

Rok	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Udział w populacji bezrobotnych
2016	782	379	403	62%
2017	590	294	296	60%
2018	504	226	278	55%
2019	266	128	138	51%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP Będzin

Choć procent udziału długotrwałe bezrobotnych w całej populacji osób niepracujących w mieście spada, nadal stanowią oni połowę wszystkich zarejestrowanych. Problem powrotu długotrwałe bezrobotnych na rynek pracy jest procesem skomplikowanym i zależącym od wielu czynników. Znacząco długi proces bierności zawodowej, często niskie lub nieaktualne

kwifikacje, problemy natury emocjonalnej i zdrowotnej, skomplikowane uwarunkowania rodzinne, zadłużenie komornicze to tylko część problemów pojawiających się w pracy z tą grupą. Koszty społeczne i finansowe pomocy adresowanej są wysokie a szanse na usamodzielnienie się spadają z każdym miesiącem pozostawania bez zatrudnienia.

W związku ze zjawiskiem polaryzacji bezrobocia podstawowym warunkiem przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu jest prowadzenie działań mających na celu zwiększenie dostępności do zatrudnienia.

Efektywne działania możliwe są jedynie w partnerstwie instytucjonalnym opartym o wymianę informacji, przygotowanie komplementarnego „koszyka usług” dostępnego osobom wspieranym na terenie miasta i powiatu, a także wymianę i delegowanie zadań. Uruchomienie możliwie największej liczby miejsc pracy i efektywne wsparcie potrzebujących zależne jest od satysfakcjonującej współpracy sektora publicznego, prywatnego i społecznego. **Wspólne wypracowanie i zrealizowanie scenariusza takich działań wydaje się koniecznością.**

Celem głównym Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w obszarze rynku pracy jest stworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla osób bezrobotnych i zagrożonych utratą pracy. Dokumenty strategiczne o charakterze regionalnym i lokalnym kładą nacisk na tworzenie klimatu inwestycyjnego.

Czynnik ten zwiększa szanse na lokowanie nowych firm w środowisku do tego przystosowanym. Wsparcie władz lokalnych, stworzenie dobrego systemu informacji o możliwościach inwestycyjnych, pomoc przy naborze potencjalnego i przygotowanego merytorycznie personelu ułatwiają podjęcie decyzji o konkretnej lokalizacji podmiotu gospodarczego.

Dane porównawcze zebrane przez MOPS Czeladź podczas monitoringu stopnia realizacji strategii pozwalają na ostrożny optymizm w kwestii wsparcia lokalnych przedsiębiorców.

Tabela. Tworzenie przyjaznego klimatu inwestycyjnego dla potencjalnych i obecnych przedsiębiorców pragnących tworzyć miejsca pracy w Czeladzi

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba spotkań z pracodawcami	1	2	3	3
Liczba nowych miejsc pracy na lokalnym rynku	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Liczba nowo powstałych firm	32	34	31	24

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP Będzin

Choć liczba spotkań nieznacznie wzrosła, trudno jednoznacznie stwierdzić czy ich intensywność zaspokaja potrzeby tego środowiska. **Warto rozważyć przeprowadzenie badań z przedsiębiorcami, które przybliżyłyby ich potrzeby w kontekście optymalnych warunków współpracy lokalnej.** Dotyczy to szczególnie podmiotów już istniejących, które nie zawsze mogą liczyć na zainteresowanie i wsparcie. Często władze lokalne kładą większy akcent na przyciągnięcie nowych inwestorów, wychodząc z założenia, że ci już działający „dają sobie radę”.

Sytuacja na lokalnym rynku w ciągu ostatnich kilku lat wydaje się ustabilizowana; działa na nim około 3000 firm (w 2018 – 3117, w tym 690 prowadzących samodzielną działalność gospodarczą). Liczba nowo powstałych podmiotów gospodarczych również utrzymuje się na zbliżonym poziomie.

Martwi niemożność uzyskania danych o nowo powstałych miejscach pracy. Informacja ta w zestawieniu ze specyfiką miejscowego rynku i potrzebami mieszkańców mogła by wpływać na kształtowanie miejskiej polityki gospodarczej, wychwytywanie tendencji inwestycyjnych i wspieranie istotnych społecznie podmiotów gospodarczych.

Kolejnym działaniem podejmowanym w Czeladzi w latach 2016-2019 jest aktywizowanie środowiska lokalnego wokół problemów rozwoju i zatrudnienia.

Tabela. Wypracowanie partnerstwa na rzecz zatrudnienia w oparciu o wiedzę i doświadczenie kadr instytucji rynku pracy, samorządu lokalnego, MOPS i NGO, w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba uczestników lokalnych partnerstw na rzecz zatrudnienia	5	7	9	6
Liczba uczestników spotkań dotyczących dobrych praktyk (aktywizacja społ.-zawodowa)	28	122	2	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji Strategii z lat 2016-2019

Zmiana sytuacji zatrudnieniowej powinna opierać się na:

- szerokiej ofercie edukacyjnej pozwalającej na nabycie wiedzy teoretycznej i praktycznej,
- zróżnicowanym i zindywidualizowanym wsparciu dla jednostki w środowisku zawodowym i społecznym,
- sprawnym obiegu informacji o szansach i możliwościach zatrudnienia i samorozwoju,
- alternatywnych działaniach prozatrudnieniowych – edukacji na potrzeby firm, działaniach integracyjnych, wsparciu psychologicznym.

Analiza raportów przygotowanych przez MOPS przy współudziale lokalnych podmiotów pozwala na stwierdzenie, iż partnerstwa inicjowane na terenie Czeladzi w dużej mierze wypełniają te wymagania, a interesariusze są świadomi potrzeby takich działań. Doświadczenia ze wspólnych działań stanowią bodziec do podejmowania nowych wspólnych inicjatyw.

Spadek liczby uczestników spotkań związanych z aktywizacją zawodową może być związany z zakończeniem wspólnie realizowanych projektów i powiązany ze znacznym spadkiem stopy bezrobocia.

Zjawiskiem już wcześniej sygnalizowanym w rewaluacji jest konieczność wsparcia lokalnych działań związanych z preorientacją zawodową. Dane statystyczne z terenu miasta napawają optymizmem, wskazując na wzrost świadomości społecznej w tym obszarze.

Tabela. Przygotowanie systemu wspierającego rodziców, młodzież i placówki edukacyjne w wyborze ścieżki kariery, w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba placówek edukacyjnych uczestniczących w preorientacji zawodowej	2	5	6	16
Liczba uczniów uczestniczących w spotkaniach o tej tematyce	68	361	625	1052
Liczba wizyt studyjnych w lokalnych firmach	0	0	8	21

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji Strategii z lat 2016-2019

Szczególnie istotny wydaje się lawinowy wzrost liczby uczniów uczestniczących w spotkaniach. Warto rozważyć cykliczność wizyt uczniów w lokalnych firmach, co pozwoli na weryfikację wyobrażeń o wielu branżach i zawodach i ułatwi decyzję o podjęciu określonego kierunku kształcenia. W wielu krajach UE uczniowie ostatnich klas szkoły podstawowej przynajmniej raz na kwartał uczestniczą w takich wizytach studyjnych.

Partnerzy lokalni wspólnie inicjują programy i projekty wspierające proces wyjścia z długotrwałego bezrobocia. Jak już wspomniano proces ten to działanie długofalowe.

Tabela. Podejmowanie działań na rzecz przewycięzania długotrwałego bezrobocia, w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba programów i projektów wypracowanych na rzecz osób defaworyzowanych	4	7	5	3
Liczba praktyk i staży zorganizowanych w lokalnych firmach	107	93	60	57
Liczba NGO zaangażowanych w wsparcie bezrobotnych	1	2	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji Strategii z lat 2016-2019

Niekorzystnym zjawiskiem jest spadek praktyk i staży zorganizowanych w lokalnych firmach. Tego typu doświadczenie, zwłaszcza adresowane do osób od dawna niefunkcjonujących zawodowo jest nie do przecenienia. Często lokalnych przedsiębiorców zniechęcają formalne wymagania stawiane potencjalnemu organizatorowi praktyk. **Należy sprawdzić drożność procedur organizacyjnych i zaproponować mechanizmy przyczyniające się do wzrostu liczby osób podejmujących praktyczną naukę zawodu lub pozyskanie nowych umiejętności.** Warto wspomnieć, iż ciągu ostatnich dwóch lat znacząco spada atrakcyjność staży dla samych stażystów, co jest związane z wysokim popytem na rynku pracy (kandydaci wybierają pomiędzy niskopłatnym stażem a pełnopłatnym zatrudnieniem) i corocznym wzrostem płacy minimalnej przy utrzymaniu stosunkowo niskiego, niekonkurencyjnego stypendium stażowego.

Elementem uzupełniającym ocenę, perspektywy i działania podejmowane na rzecz lokalnego rynku pracy są informacje zawarte w raporcie dokonującym oceny warunków życia

w Czeladzi.. Badania przeprowadzone w 2018⁷ uwzględniały opinie mieszkańców związane z tą kwestią.

Wypowiedzi dotyczące lokalnego rynku pracy (w porównaniu do sąsiednich miast) były zróżnicowane. Najlepiej oceniali go seniorzy, najgorzej osoby w wieku 35-44. Negatywna ocena sytuacji zatrudnieniowej dominowała u mieszkańców z wyższym wykształceniem, zapewne ze względu na stosunkowo niewielką liczbą propozycji pracy dla tej grupy. Indagowani z wykształceniem zawodowym oceniali sytuację zdecydowanie lepiej.

Generalnie większość pytanych miała problemy z wyrażeniem własnego zdania.. O ile ocena jakości życia w mieście nie sprawiała mieszkańcom problemów, o tyle pytani o atrakcyjność rynku pracy swoje preferencje zatrudnieniowe wiązali najczęściej z dużymi miastami (Katowice, Sosnowiec). Czeladź jawi się zatem jako dobre miejsce do mieszkania i wypoczynku, nie mogące konkurować z sąsiadami, jeśli chodzi o wielkość i różnorodność oferty zatrudnieniowej.

Nie zwalnia to jednak lokalnych instytucji z podejmowania działań inicjujących przyjazny klimat gospodarczy i zachęcających do lokowania się na terenie miasta nowych firm.

Monitorowanie stopy bezrobocia, wskaźników zatrudnienia, losu lokalnych firm i sytuacji demograficznej jest szczególnie istotne w sytuacji pandemii. Decyzje podejmowane w tym okresie przez lokalne władze, instytucje i środowiska opiniotwórcze mogą mieć bowiem trudny do przewidzenia wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą w mieście. Mimo problemów komunikacyjnych i narastającej izolacji społecznej nie powinna maleć rola partycypacji społecznej, elementu legitymizowania procesu podejmowania decyzji. Jednocześnie jednak wprowadzane ograniczenia utrudniają niezbędne konsultacje społeczne. **Na czas pandemii powinno się wypracować lokalne procedury pozwalające utrzymać defektywny poziom komunikacji ze społecznością i jej przedstawicielami.**

Edukacja

Cel główny tego obszaru odnoszący do edukacji, to Wzmocnienie potencjału placówek edukacyjnych i dostosowanie ich do wymagań nowoczesnego rynku pracy. W ramach tego celu Miasto realizowało działania, które służyły osiągnięciu aż 7 celów szczegółowych, odpowiednio: C.1 Podniesienie jakości i innowacyjności kształcenia, C.2 Stworzenie katalogu usług niezbędnych do prawidłowego rozwoju i wsparcia dzieci i młodzieży, C.3 Pozyskiwanie specjalistycznej kadry (psychologowie i terapeuci) wspomagającej kadrę nauczycielską w pracy dydaktyczno-wychowawczej, C.4 Zapewnienie odpowiedniej bazy lokalowej i wyposażenie placówek w pomoce dydaktyczne, C.5 Stałe podnoszenie i doskonalenie umiejętności zawodowych nauczycieli, C.6 Pogłębienie współpracy placówek oświatowych ze środowiskiem lokalnym, C.7 stałe podnoszenie poziomu bezpieczeństwa w placówkach.

Do celu C1. przypisano 3 wskaźniki monitorowania. Spośród nich tylko wskaźnik Liczba wdrożonych programów autorskich, projektów edukacyjnych można uznać za osiągnięty w stopniu satysfakcjonującym. Ocena taka wynika z potrojenia w 2019r. (139 projektów) wartości wskaźnika z 2016r. (projektów autorskich).

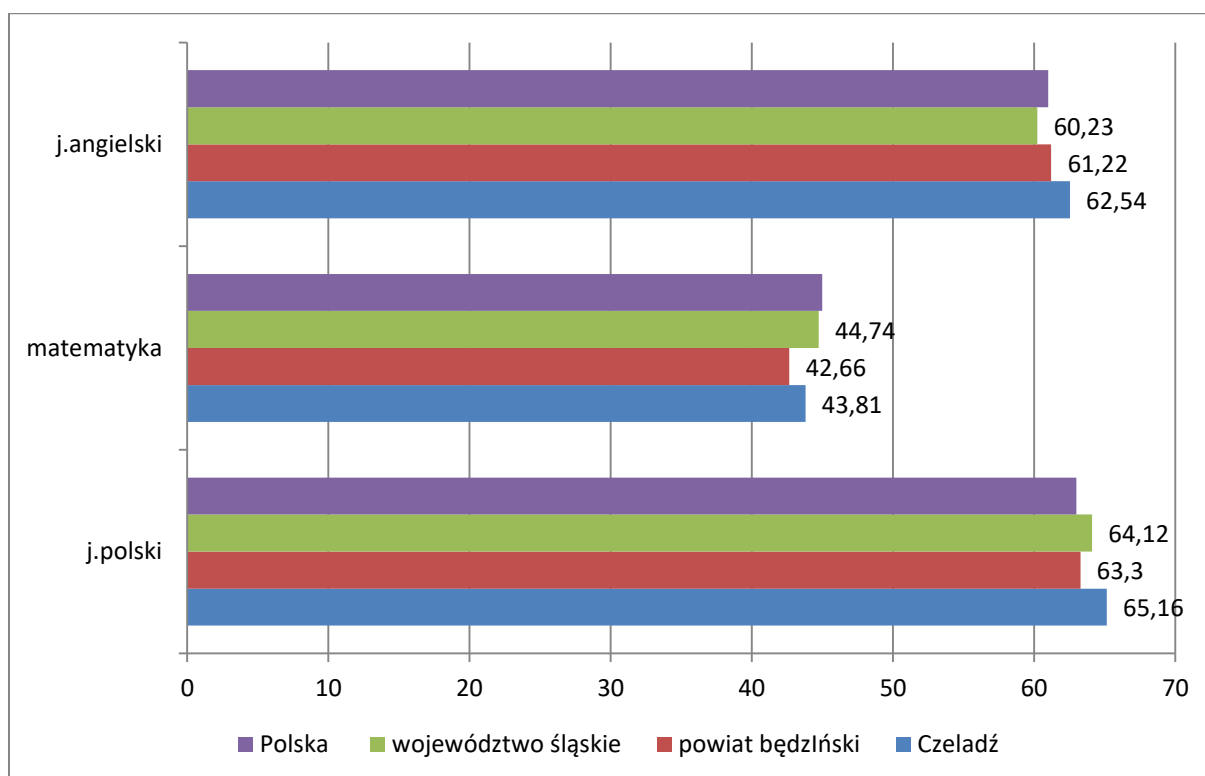
⁷ Sławomir Sitek, op.cit.

Odnotowano niepożądany trend we wskaźniku liczba dzieci korzystających z programów indywidualnych. O ile w latach 2016-2017 korzystających było powyżej 400 (odpowiednio 424 i 444), o tyle w 2018 odnotowano drastyczny spadek do poziomu 68 uczniów korzystających z programów indywidualnych, a kolejnym roku 139. Zmienność intensywności działań wynika z dostępności środków finansowych (projekty) a nie z zmienności poziomu potrzeb i zainteresowania ze strony uczniów. Jak widać chociażby po liczbie wdrożonych programów autorskich, zmienność wartości omawianego wskaźnika nie wynika również z braku zaangażowania nauczycieli i dyrektorów szkół.

Kluczowym wskaźnikiem realizacji celu C.1 podniesienie jakości i innowacyjności wsparcia są wyniki uzyskiwane przez uczniów na egzaminach końcowych. Instytucje edukacyjne w mieście raportują wyniki (średnie ocen z egzaminów końcowych) uzyskane przez uczniów w każdym roku. Teoretycznie pozwalają one na porównanie wyników w kolejnych latach. Jednak uzyskanie pełnego obrazu utrudnia kilka zjawisk, które mają wpływ na wartość raportowanych danych. Pierwszym z nich są zmiany w systemie edukacji – w różnych latach mamy do dyspozycji różne egzaminy, przeprowadzane na różnych etapach edukacji. Drugim – różna trudność egzaminów w poszczególnych latach. Zasadnym zatem wydaje się, by wyniki uzyskane przez uczniów czeladzkich szkół odnosić do średnich wyników w kraju/regionie i za miarę sukcesu w realizacji celu C.1 przyjmować dystans, jaki dzieli wyniki uzyskane w Czeladzi od średnich uzyskanych przez ogół uczniów z poszczególnych egzaminów w danym roku.

Na początek warto wskazać bardzo dobry wynik egzaminu ósmoklasisty w 2019r. Nie można go odnosić do wcześniejszych osiągnięć, ponieważ ten rodzaj egzaminu był przeprowadzany po raz pierwszy. Uzyskany w 2019r. wynik będzie stanowił punkt odniesienia dla osiągnięć uczniów w kolejnych latach obowiązywania Strategii. Na uwagę zasługuje relatywnie wysoki, ponadprzeciętny wynik z języka polskiego (różnica 2,16 pkt %) oraz języka angielskiego (różnica 1,54 pkt %). Średni wynik uzyskany z matematyki jest co prawda wyższy niż powiatowy (o 1,15 pkt %), ale niższy od średniej w kraju (1,19 pkt %). Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że wartości uzyskane w Czeladzi są porównywane z wartościami uzyskanymi w kraju dla miast o liczbie ludności od 20 do 100 tysięcy mieszkańców. Czeladź ze swoją populacją mieści się w dolnym przedziale wielkości lokalizacji, a wiadomo, że od lat wyniki egzaminów są silnie skorelowane z wielkością miejscowości. Uwaga ta odnosi się również do pozostałych danych zamieszczonych poniżej (egzamin gimnazjalny). W przypadku egzaminu ósmoklasisty 2019, uzyskany wynik jest znacząco wyższy niż (prawie 2 pkt %), niż średnia dla miast poniżej 20 tysięcy mieszkańców. Wydaje się, że skoro w pozostałych dwóch przedmiotach Czeladź może osiągać ponad przeciętne wyniki dla dużych miast, to jest to możliwe również w odniesieniu do matematyki. Działania w okresie, jaki pozostał do końca Strategii, powinny być skoncentrowane na podniesieniu skuteczności nauczania matematyki w szkołach podstawowych (oraz – co się wzajemnie nie wyklucza – utrzymaniu wysokiego poziomu z pozostałych przedmiotów). Uzyskiwanie wysokich wyników na egzaminach końcowych (zakładając, że ich wyniki odzwierciedlają faktyczny poziom opanowania materiału przez uczniów) daje uczniom szansę na pójście do lepszych szkół i uzyskiwanie lepszych wyników (na bazie już posiadanej wiedzy) na kolejnych szczeblach edukacji, a w przyszłości również lepszy dostęp do rynku pracy.

Wykres. Egzamin ósmoklasisty 2019 – średnie wyniki w procentach uzyskane w Czeladzi na tle kraju (dla miast o liczbie ludności od 20 do 100 tys. mieszkańców), województwa i powiatu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji Strategii oraz danych z raportów Centralnej Komisji Egzaminacyjnej oraz Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Jaworznie za lata 2016-2019.

W latach 2016-2019 przeprowadzane były egzaminy gimnazjalne (sprawdzające wiedzę uczniów na koniec gimnazjum). Analiza uzyskanych przez Czeladzkich gimnazjalistów wyników nie ma dużej wartości z punktu widzenia oceny i planowania działań na rzecz podniesienia jakości kształcenia w Gminie Czeladź. Wynika to z faktu, że zarówno sam egzamin gimnazjalny, podobnie jak ten typ szkoły, został wygaszony. Odnotujemy zatem stosunkowo niski poziom nauczania w gimnazjach. Poniższa tabela przedstawia średnie wyniki uzyskane przez uczniów z Czeladzkich szkół na egzaminach gimnazjalnych:

Tabela. Wyniki uczniów czeladzkich gimnazjów z egzaminów gimnazjalnych w latach 2016-2019

2016	2017	2018	2019
historia i WOS - 55,9%	J. Polski- 70,5%,	historia i WOS- 59,95 %	historia, WOS- 55,40%,
język polski - 68,9%	matematyka– 43,4%,	język polski- 67,86 %	język polski- 63,49%,
przedmioty przyrodnicze - 50,6%	język angielski poziom podstawowy– 66,5%	przedmioty przyrodnicze – 53,87 %	przedmioty przyrodnicze– 45,53%
matematyka - 46,0%	język angielski poziom rozszerzony – 47,1%	matematyka – 51,39 %	matematyka – 38,78%,
język angielski - 66,5%	historia i WOS- 58,6%,	język angielski p. podstawowy - 71,14 %	język angielski poziom podstawowy– 66,56%,
legenda: najwyższe wyniki najniższe wyniki	przedmioty przyrodnicze– 49,2%,	język angielski p. rozszerzony – 55,13%	język angielski poziom rozszerzony– 49,76%
	język niemiecki poziom podstawowy– 48,4%		język niemiecki poziom podstawowy– 45,33%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji Strategii oraz raportów CKE za lata 2016-2019.

W tabeli odnotowano 28 wyników, w większości przypadków (22) były to wyniki niższe niż średnie wyniki uzyskiwane w miastach od 20 do 100 tys. mieszkańców. W 3 przypadkach odnotowano wartości niższe o ponad 5 punktów procentowych. Były to odpowiednio:

Egzaminy z j. niemieckiego – poziom podstawowy w 2017r. – ze średnim wynikiem 48,4% wobec ponad 54% na poziomie kraju oraz w 2019r. – z wynikiem 45,33% versus 51% w kraju. Ostatni taki przypadek dotyczy j. angielskiego – poziom rozszerzony również w 2019r., gdzie czeladzcy uczniowie osiągnęli średnio 49,76% przy 55% w skali kraju. W latach 2016, 2017 oraz 2019 odnotowano po jednym wyniku, który był wyższy niż średnia w kraju. Odpowiednio: j. angielski 2016 oraz j. polski w 2017 oraz język polski w 2019r – we wszystkich przypadkach po ok. 0,5 pkt procentowego od średniej dla miast 20-100 tys. mieszkańców. Bezdyskusyjnie najlepszym spośród rokiem analizowanych był rok 2018, kiedy to uzyskano w 3 kategoriach wyniki powyżej średniej krajowej: historia i WOS -1 pkt), j.angielski -1,14 pkt %, j. niemiecki – 5,6 pkt % (sic!) ponad średnią krajową.

W przywoływanym już badaniu z 2018r. „Ocena warunków życia...” edukacja została oceniona 3,79 w 5 stopniowej skali. „(...)Najczęściej pojawiającą się notą była 4 – prawie 36%. Udział trójek nieznacznie przewyższał liczbę wskazań na 5. Znaczna grupa, bo aż 25,5% nie miała zadania. (...) Edukację wyżej oceniają kobiety. Najniższe oceny wskazywały osoby młode do 24 roku życia, oraz te z przedziału 35-44, czyli potencjalnie będące najbliżej tego wymiaru życia w mieście. Dobrze edukację postrzegają osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, najgorzej zaś osoby z wykształceniem podstawowym.(...)”⁸.

⁸ S.Sitek, op.cit., s. 37

2.4 Obszar: aktywność społeczna, kulturalna i sportowa mieszkańców

Aktywność społeczna

W Czeladzi dobrze rozwija się sektor pozarządowy. Daje się jednak zauważyć pewną stabilizację na poziomie wskaźników i zaangażowania Miasta we współpracę z NGO, a w niektórych dziedzinach nawet stagnację. Organizacji nie przybywa, ale te, które istnieją na ogół dobrze pełnią swoją rolę. Organizacje są widoczne mieście i realizują liczne inicjatywy.

Uchwalane są programy współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz publikowane są roczne sprawozdania z realizacji rocznych planów współpracy. Analiza tych dokumentów wskazuje na szerokie grono beneficjentów wsparcia, w relacji do ogólnej liczby działających w mieście organizacji (aktualnie 61 zarejestrowanych w gminie NGO, ta wartość cechuje się niewielką zmiennością). Ze wsparcia korzysta też kilka organizacji, które nie mają siedziby w Czeladzi, ale prowadzą działania na rzecz mieszkańców miasta (okresowo 3-5 podmiotów).

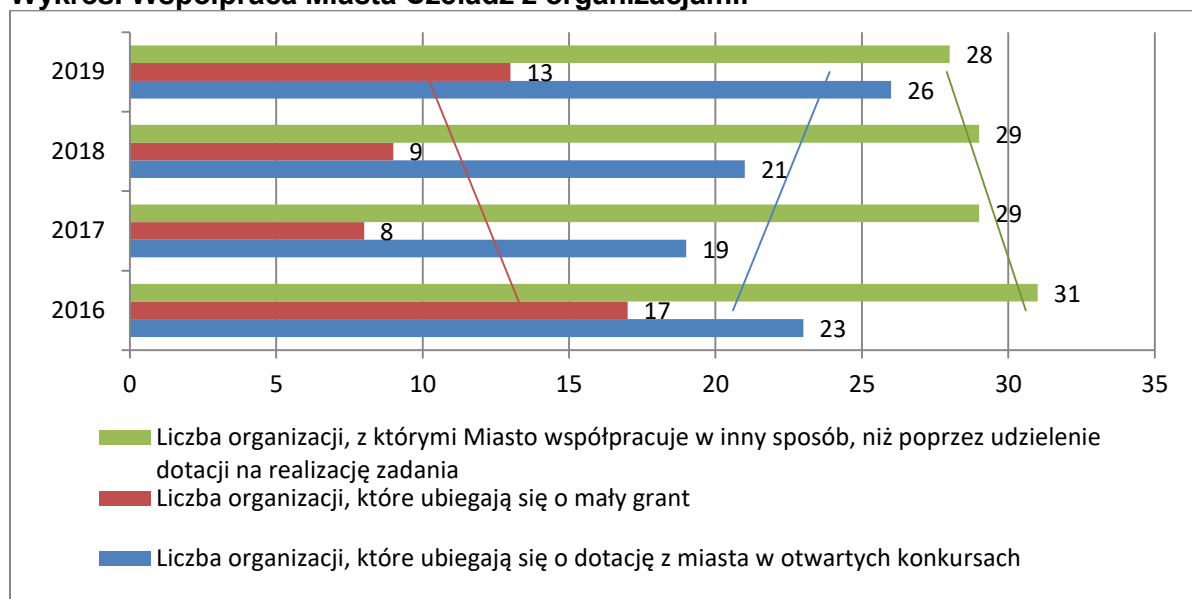
Stabilna liczba podmiotów odpowiada zapewne za niskie zainteresowanie szkoleniami z przygotowania wniosków, w tym wniosków do konkursów organizowanych przez miasto, czy o małe granty.

Organizacje mogą liczyć na wsparcie w różnej formie: finansowej i pozafinansowej. Dofinansowanie realizowanych przez NGO działań realizowane w formie dotacji na realizację działania przyznawanych w otwartych konkursach oraz w formie małych grantów. W ciągu ostatnich 3 lat liczba organizacji, które są zainteresowane tym rodzajem wsparcia rośnie. Współfinansowane działania cechują się dużą różnorodnością (szkolenia, wyjazdy, publikacje, eventy, ale też paczki dla uczestników działań, nagrody w zawodach, upominki i in.). Gros środków przekazywanych przez gminę organizacjom pochodzi z zadania przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym. Co (ilościowo) determinuje obszary współpracy i pewnego stopnia zakłóca obraz rzeczywistej wartości wsparcia dla trzeciego sektora.

Inną ważną formą wsparcia miasta dla lokalnych NGO jest nieodpłatne użyczenie organizacjom zaplecza lokalowego. W ubiegłym roku z takie wsparcia gminy korzystało 18 organizacji, wcześniej nieznacznie więcej. Pomimo zapowiadanego w okresie prac nad Strategią centrum organizacji pozarządowych, udostępniane lokale nadal rozproszone są pomiędzy różne lokalizacje w mieście. Utrudnia to zawieranie bliższej współpracy między organizacjami i uzyskiwanie efektu synergii. Nie ma też nawyku współdzielenia udostępnianych zasobów przez kilka organizacji.

Wśród innych form współpracy wymienić należy wspólne projekty, działalność ważna, choć zupełnie marginalna (odnotowano pojedyncze przypadki w 2017r. i 2018r.

Wykres. Współpraca Miasta Czeladź z organizacjami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z monitorowania Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z lat 2016-2019.

Czeladzkie organizacje podejmują próby zdobycia finansowania z innych niż budżet miasta źródeł. Nie mają w tym wielu sukcesów lub niechętnie się nimi chwalą. Odnotowano 4 przypadki w 2017 roku i o jeden mniej w 2018. Nieznane są wyniki w 2016 i 2019.

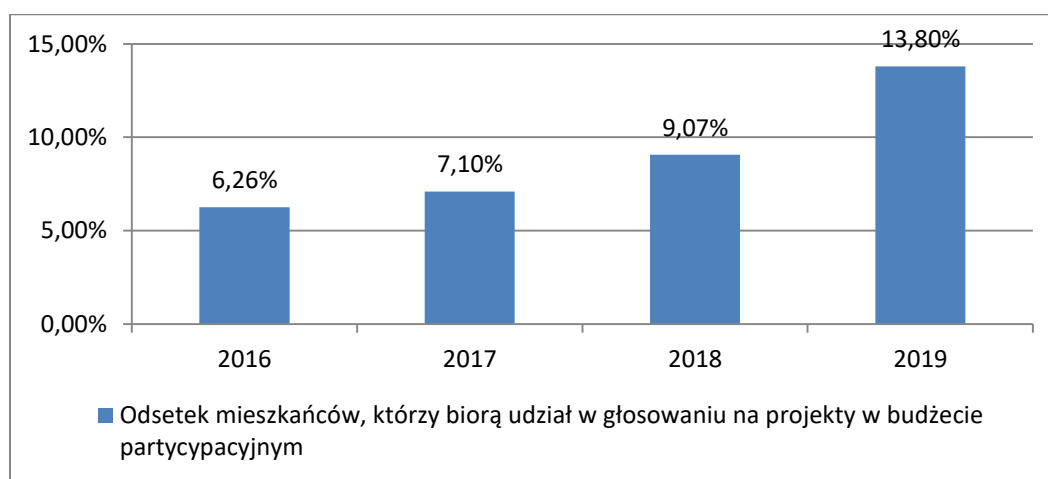
W 2016 roku po raz pierwszy i dotychczas jedyny wybrano Gminną Radę Działalności Pożytku Publicznego. Obecnie Rada w mieście nie istnieje. Z informacji uzyskanych od eksperta instytucjonalnego wynika, że dotychczasowa osoby tworzące dotychczasową Radę nie chciały kontynuacji. Brak było również zainteresowania ze strony innych osób ze środowiska NGO. Kadencja pierwszej rady ustała po 2 latach. Na stronie www urzędu jest zakładka dedykowana czeladzkiej GRDPP, ale ostatni materiał dotyczy powołania rady w 2016. Nie natrafiono na późniejsze ogłoszenia, nie były publikowane komunikaty, uchwały i stanowiska rady. Rada nie była ujmowana w rocznych sprawozdaniach. W ramach systemu monitorowania Strategii raportowany jest wskaźnik dotyczący liczby opiniowanych dokumentów, ale w okresie funkcjonowania Rady nie był on rozdzielony między GRDPP a organizacje pozarządowe ogółem. Jego wartość nie odzwierciedla w pełni potencjału lokalnego sektora NGO do opiniowania dokumentów miejskich (w 2016 – 6 skonsultowanych dokumentów, w kolejnych po 3). Analiza aktywności w obszarze 3 sektora pokazuje, że wiele wskaźników realizacji celów Strategii w tym zakresie osiągnęło najwyższy poziom w 2016r. Był to rok mobilizacji do powołania GRDPP, rok najwyższego dofinansowania organizacji, rok, w którym powstało najwięcej nowych organizacji (4). W tym roku też Miasto udostępniło najwięcej lokali na działalność społeczną (28; w zeszłym roku raportowano wartość 10).

Pomimo małej aktywności organizacji w konsultowaniu projektów dokumentów, nie należy zapominać, że wiele z nich reprezentuje wysoki poziom kompetencji i fachowości w obszarze swojego działania. Ich głos mógłby pozytywnie wpływać na treść dokumentów i polityk Miasta. **Rekomenduje się przegląd procedur konsultacyjnych (sprawdzenie, czy moment procedowania, forma zaproszenia do konsultacji i zgłaszania uwag) nie**

stanowi naturalnej przeszkody w uzyskiwaniu opinii od organizacji, a także spotkanie z organizacjami (być może w formie warsztatów partycypacyjnych) w celu ustalenia warunków, które motywowałyby do większej aktywności w tym zakresie.

Za miarę społecznego i obywatelskiego zaangażowania należy uznać sukces budżetu obywatelskiego w Czeladzi. Czeladź należała (dane z 2018r.) do grupy 57% miast niebędących powiatem, które miały budżet obywatelski. Uzyskiwanie kilkunastu projektów co roku (z wyjątkiem 2018, kiedy odnotowano zmniejszenie liczby zgłoszonych projektów do 10) świadczy o dużym zainteresowaniu i zaangażowaniu. Przygotowanie projektu wymaga zaangażowania autorów projektów w nadanie im odpowiedniej, wymaganej regulaminem formy, z drugiej – zaangażowania w pozyskanie poparcia współmieszkańców. Sam proces prezentacji projektów i wyborów angażuje społeczność i okresowo zwiększa zainteresowanie wspólnymi problemami, dobrem publicznym. Co jest bardzo korzystne dla rozwoju miasta i budowania spójnej społeczności mieszkańców.

Wykres. Odsetek mieszkańców Czeladzi uczestniczących w głosowaniu na projekcie w budżecie obywatelskim w latach 2016-2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z monitorowania Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z lat 2016-2019.

Odsetek mieszkańców uczestniczących w głosowaniach na projekty w budżecie obywatelskim uznać można za średnio wysoki. W 2018r. przeciętna frekwencja w głosowaniach w województwie śląskim wyniosła ponad 12%. Przy zachowaniu dotychczasowej dynamiki wzrostu w tym zakresie jest szansa, że do końca okresu realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Czeladź osiągnie poziom zbliżony do średniej wojewódzkiej.

W analizowanym okresie nie odnotowano wniosków o inicjatywę lokalną.

Aktywność kulturalna

Miejska Biblioteka Publiczna pozostaje niezmiennie ważną instytucją na czeladzkiej mapie kulturalnej. Podstawowym zadaniem realizowanym przez Bibliotekę jest gromadzenie i udostępnianie książek i innych zbiorów bibliotecznych. Z roku na rok Bibliotekę zwiększa zakupy nowych pozycji książkowych, by dojść do zakupu 2950 wolumenów w zeszłym roku.

Głównymi źródłami finansowania zakupów są środki z budżetu samorządu terytorialnego oraz dotacje z ministerstwa kultury (w mniejszym stopniu darowizny finansowe i zwrotu za utracone książki). Zakupy nie były jedynym sposobem pozyskiwania nowych pozycji do zbiorów. Znaczący udział od lat mają również darowizny. Łączna liczba pozyskiwanych pozycji ze wszystkich źródeł utrzymuje się mniej więcej stałym poziomie i okresie objętym badaniem wykazywała tendencje wzrostowe (z wahnięciem w 2018r.).

Na stosunkowo wysokim poziomie utrzymywał się wskaźnik czytelnictwa. Stosunkowo drobne zmiany, jakie odnotowano w ostatnich dwóch latach, nie mają istotnego wpływu na ocenę roli Biblioteki w realizacji celu szczegółowego CS4 Zwiększenie dostępu mieszkańców do wartościowej oferty kulturalnej. Wydaje się pewną anomalią, że spadek wskaźnika czytelnictwa odnotowano w 2018r., w sytuacji, gdy Biblioteka Narodowa ogłosiła w tym właśnie roku wzrost wskaźnika o 0,5%.

Biblioteka inwestuje multimedia. Ale nie wydaje się, by rozbudowa tej części zbiorów miała najwyższy priorytet. Jest to trochę wbrew ogólnej intuicji i modzie. Ale z drugiej strony dostępność multimediów jest tak duża i powszechna, że trudno oczekiwać, że samo rozbudowanie zbiorów przyciągnęłoby znaczącą liczbę nowych czytelników.

Sprawozdania z działalności Biblioteki w okresie objętym badaniem ewaluacyjnym wskazują na liczne remonty oraz doposażenie m.in. w sprzęt komputerowy.

Tabela. Wyniki Miejskiej Biblioteki Publicznej w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba nowych pozycji książkowych dostępnych dla czytelników w Miejskiej Bibliotece	4278	4406	4094	4327
w tym z zakupu	2650	2658	2892	2950
Wskaźnik czytelnictwa	19,14%	19,15%	17,76%	18,76%
Liczba uczestników imprez kulturalnych w Miejskiej Bibliotece Publicznej	-	11.583	11.013	10.188
Liczba wydarzeń kulturalnych w Miejskiej Bibliotece Publicznej	-	691	666	578

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z monitorowania Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z lat 2016-2019.

Biblioteka to nie tylko książki. Biblioteka w Czeladzi miejscem wydarzeń kulturalnych, które rocznie przyciągają ponad 10 tys. uczestników. Pomimo odnotowania tendencji spadkowych zarówno we wskaźnikach liczby wydarzeń, jak i liczby ich uczestników, to wartości te są imponujące.

Być może za stosunkowo nieznaczne spadki wskaźników odpowiada znaczne rozszerzenie oferty kulturalnej przez pozostałe instytucje kultury, w tym Kopalnię Kultury.

Ta ostatnia w pierwszym roku od otwarcia mogła poszczycić się ponad 20,6 tys. odwiedzających. W kolejnych odnotowano dynamiczne wzrosty, by dojść do 24,7 tys. w 2019r. Liczba wydarzeń kulturalnych w tej instytucji kształtuje się na poziomie ok. 100 (103 w 2018r. i 95 w 2019r.). Jedną ze słabości oferty kulturalnej Czeladzi, jaką wskazywano w diagnozie do Strategii, był brak kina w mieście. Od 2017r. dzięki Kopalni Kultury sytuacja diametralnie się zmieniła.

Tabela. Działalność Kopalni Kultury w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba odwiedzających Kopalnię Kultury	-	20.605	14.150	24.703
Liczba wydarzeń kulturalnych w Kopalni Kultury	-	66	103	95
Liczba odwiedzających kino Kopalni Kultury	-	3500	9033	8.834

Źródło: na podstawie danych z monitorowania Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z lat 2016-2019.

W ostatnich latach odnotowano również zwiększenie dostępności do kultury w dziedzinie muzyki. W latach 2016-2019 sukcesywnie wzrasta liczba organizowanych koncertów, z 8 do 46 rocznie (2019r.)

Partnerstwo i współpraca między instytucjami kultury nie cieszy się dużym poważaniem, jeśli za miarę przyjąć raportowane co roku wartości wskaźnika Liczba wydarzeń, w wyniku współpracy co najmniej dwóch różnych organizatorów kultury. Od trzech lat bowiem ten wskaźnik pikuje w dół – z poziomu 58 w 2017r do 23 w 2019r. W przypadku współpracy ponadlokalnej - jak wskazują eksperci instytucjonalnie - nie bez znaczenia jest zapewne swoiste wybicie się na niepodległość (posiadanie własnych możliwości, np. opisywana powyżej Kopalnia Kultury). Na niski poziom kooperacji na poziomie lokalnym coraz większy wpływ ma (i jak należy oczekiwać, będzie mieć również w przyszłości) swoista specjalizacja placówek w obrębie miasta. Oczekiwanie wyrażone w tej dziedzinie w Strategii nie uwzględniało powyższych zmian, jakie zaszły w Czeladzi w obszarze kultury.

Pomimo sukcesów w zwiększaniu dostępu do kultury, należy odnotować występujące nierówności w tym dostępie. Powodem jest zarówno materialne ubóstwo – potencjalnych odbiorców z niektórych grup mieszkańców nie stać na uczestnictwo w odpłatnych wydarzeniach kulturalnych, jak i ubóstwo mentalne – nie odczuwają potrzeby uczestniczenia w wydarzeniach kulturalnych (z różnych powodów, np. brak odpowiedniej edukacji, czy brak nawyków). **W analizowanym okresie nie stosowano instrumentów wsparcia socjalnego służącego pełniejszemu uczestnictwu w kulturze (np. bonu na kulturę).** W pewnym minimalnym stopniu niwelują ten deficyt dostępu do kultury ogólnodostępne wydarzenia plenerowe. Ogólna liczba imprez plenerowych w Czeladzi w ciągu ostatnich 4 lat wyniosła 145, z tego 59 w 2019r.

Aktywność sportowa

Czeladź stwarza swoim mieszkańcom warunki do aktywności w obszarze sportu i rekreacji. Podobnie jak miało to miejsce w czasie prac nad Strategią w mieście rejestruje się działalność 4 klubów sportowych (kategoria statystyczna „kluby sportowe łącznie z klubami wyznaniowymi i UKS”). W klubach tych zrzeszonych było 366 członków, co odpowiada poziomowi z przed okresu wdrażania Strategii. Dane statystyczne odnotowały również znaczący wzrost do poziomu 487 osób w 2016r. (dane agregowane są w okresach 2 letnich; sposób publikacji danych nie pozwala na znalezienie wyjaśnienia powodu tej wyżki).

Nieco większa, niż liczba członków, jest liczba ćwiczących w czeladzkich klubach (w 2018r. – 377 osób – tu również odnotowano duży wzrost w 2016 i powrót do poprzedniego stanu za 2 lata), którzy trenowali w 6 sekcjach sportowych (od 2018r. w 5). Niekorzystny jest obraz ćwiczących w podziale na płeć. Wśród ćwiczących kobiety stanowią, mniej niż 7%. W grupie wiekowej poniżej 18 lat, dziewczęta i kobiety stanowiły mniej niż 2% populacji ćwiczących w klubach.

Aktywność sportową wspierało (wg danych GUS BDL z 2018r.) 16 trenerów (wzrost w stosunku do 2014r. o jedną trzecią), 2 instruktorów sportu (spadek o 2/3 w stosunku do 2014r.) oraz jedna osoba bez kwalifikacji sportowych.

Bez zmian pozostała liczba stadionów (2), istotna jest jednak informacja o dostosowaniu trybun do potrzeb niepełnosprawnych ruchowo widzów. Podobnie niezmienna pozostała liczba hal (powyżej 36x19m). Podwoiła się liczba kortów tenisowych – otwartych (do 2 – w 2018r.). Wycofano z użytkowania skatepark, za to pojawiło się 8 innych obiektów, w tym wspomniane już plenerowe siłownie. Użytkowanie tych obiektów uzależnione jest od warunków pogodowych. Dobrze widać na przykładzie lodowiska rozkładanego zimą - liczba użytkowników w kolejnych latach kształtuje się na poziomie od 4,5 tys. (ostatnie 2 lata) do nawet 15 tys. (w 2017r.).

O ile zmiany w dziedzinie infrastruktury sportowej nie są imponująca, a liczba osób aktywnie uprawiających sport klubowy nie zwiększa, to zgoła odmiennie ma się rzecz z rekreacją ruchową. Prace modernizacyjne w Czeladzkich parkach, nowa infrastruktura, którą odnotowano przy okazji analizy obszaru: jakość życia, sprawiły, że mieszkańcy uzyskali wiele przyjaznych miejsc do amatorskiego uprawiania sportu i rekreacji ruchowej. Natura takiej aktywności nie sprzyja statystykom, ale wizyty w tych miejscach oraz opinie ekspertów instytucjonalnych potwierdzają, że mieszkańcy chętnie wykorzystują tę nową i odnowioną infrastrukturę. Najwięcej można spotkać biegaczy, miłośników spacerów z kijami oraz wykonujących ogólnorozwojowe ćwiczenia na plenerowych siłowniach. Jako pożądane należy odnotować zjawisko obecności w tych miejscach osób z różnych grup wiekowych, w tym seniorów.

W kolejnych latach 2016-2018 zwiększała się corocznie liczba organizacji pozarządowych współpracujących z Miastem w realizacji zadań z obszaru sportu i rekreacji (od 5 do 8). W 2019r. odnotowano spadek do 7, ale nie zmienia to znacząco dotychczasowego, korzystnego trendu.

Warunki do aktywności w obszarze sportu i rekreacji ruchowej w Czeladzi stają się coraz lepsze. Słaba infrastruktura nie może być już wymówką dla braku aktywności ruchowej. W przypadku osób dorosłych to kwestia osobistego, autonomicznego wyboru. W przypadku nastolatków pomocne może być stymulowanie zainteresowania/aktywności przez dorosłych.

Samo zapewnienie infrastruktury nie sprawi, że nastolatki, a w szczególności nastolatki płci żeńskiej (a coraz częściej również męskiej, choć może to umykać statystykom) zaczną prowadzić aktywny tryb życia. **Dysproporcja w liczbie dziewcząt i chłopców trenujących sport w klubach, która zapewne, (choć nie mamy na to dowodów) przenosi się również na inne typy aktywności ruchowej jest niepokojąca i skłania nas do sformułowania następującej rekomendacji: należy przyrzeć się ofercie sportowej kierowanej do dziewcząt/młodych kobiet i ewentualnie podjąć działania mające na celu jej rozszerzenie i uatrakcyjnienie. Równolegle należy zaprojektować w ramach działań edukacyjnych prozdrowotnych instrumenty aktywizujące skierowane do tej grupy odbiorców (i ewentualnie innych zidentyfikowanych w trakcie pogłębionych analiz problemu grup).**

2.5 Obszar: zdrowie, seniorzy, osoby z niepełnosprawnością

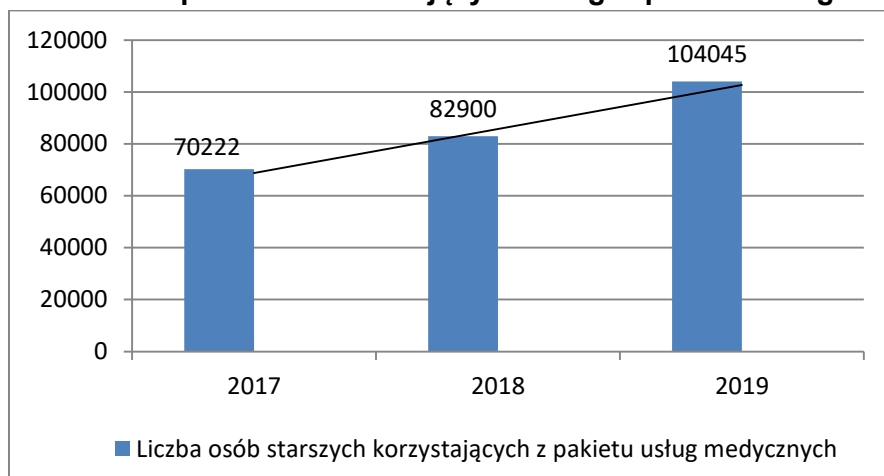
Zdrowie

Starzenie się populacji mieszkańców miasta Czeladź powoduje, że kwestia dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych staje się coraz bardziej kluczową kwestią. Jednocześnie wpływ gminy na tę dziedzinę życia mieszkańców jest ograniczony z powodu ustawowego podziału kompetencji w tym zakresie. Gmina nie prowadzi placówek ochrony zdrowia i nie kontroluje sposobu ich działania. Zanim przejdziemy do kwestii, które jak najbardziej są w gestii gminy, odnotujmy 2 wskaźniki, które świadczą, że dostęp mieszkańców do świadczeń zdrowotnych wzrósł. Interpretując te dane warto jednak pamiętać o braku rejonizacji oraz renty geograficznej, z której mogą korzystać mieszkańcy miasta. Umieszczenie Czeladzi w aglomeracji katowickiej zwiększa możliwość poszukiwania wsparcia medycznego poza granicami miasta. Nie dysponujemy danymi, które pozwalałyby ocenić jak często mieszkańcy Czeladzi korzystają z placówek ochrony zdrowia w sąsiednich (dużych) miastach.

Pierwszy wspomnianych wskaźników to: średni czas oczekiwania na świadczenia medyczne w leczeniu szpitalnym, ambulatoryjnej opiece specjalistycznej, rehabilitacji, opiece długoterminowej, psychiatrii na koniec roku kalendarzowego. O ile jeszcze w 2017⁹ r. wskaźnik ten raportowano na poziomie 137 dni, to w kolejnych latach ustabilizował się na poziomie zbliżonym do 70 dni, z tendencją spadkową. Należy docenić ten wynik, szczególnie w kontekście wyników, jakie uzyskano dla drugiego ze wspomnianych powyżej wskaźników. Otóż w kolejnych latach dynamicznie wzrastała liczba pacjentów we wszystkich zakresach świadczeń. Za te wzrosty w największym stopniu odpowiadał wzrastający udział osób starszych w populacji mieszkańców miasta. Należy spodziewać się, że presja na placówki ochrony zdrowia się przed wiele najbliższych lat będzie wzrastać.

⁹ System monitoringu raportuje również dane dla 2016, ale pokazują one wartości, które nie wydają się prawdopodobne i w pełni rzetelne i porównywalne z danymi z innych lat, dlatego pomijamy je.

Wykres. Liczba pacjentów we wszystkich zakresach świadczeń w latach 2017-2019 w czeladzkich placówkach oferujących usługi z pakietu usług medycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji Strategii

Aktywność gminy (i podmiotów współpracujących i działających na jej rzecz) w obszarze ochrony zdrowia w analizowanym okresie koncentrowała się na działaniach zwiększających świadomość w zakresie stanu zdrowia (zgodnie z brzmieniem celu szczegółowego CS.2). Zgodnie raportowanymi w ramach systemu monitoringu danymi, w Czeladzi podejmowano liczne akcje promujące zdrowie. W tej dziedzinie odnotowano istotny wzrost aktywności, od 5 akcji w 2016r. do 70 w 2019. Liczba eventów dla różnych grup mieszkańców z tego zakresu nie zachowała już tak wyrazistego trendu wzrostowego. Odnotowano duże zróżnicowanie pomiędzy latami. O ile za 2017 zaraportowano w systemie monitoringu 2 zdarzenia, w kolejnym 2018, było ich aż 36. Do końca nie wiadomo z czego wynikał taki stan rzeczy. Zdaniem prowadzących ewaluację, wskaźnik pozostawia zbyt dużą dowolność interpretacyjną, nie jest wystarczająco precyzyjny. W rezultacie wśród raportowanych spotkań i eventów (a dotyczy to także akcji raportowanych w poprzednim wskaźniku) znaleźć można zdarzenia/działania o różnym kalibrze, które trudno ze sobą porównywać i sumować. Również wskaźniki, które miały informować o skali szeroko zakrojonych działań na rzecz kreowania „zdrowego stylu życia” cechują się podobną niespójnością i niesatysfakcjonującym rozgraniczeniem pojęć. Liczba inicjatyw z zakresu edukacji prozdrowotnej wydaje się nieco zawyżona z uwagi na wliczanie powtarzających się spotkań/prelekcji/dyżurów w ramach tej samej inicjatywy. Podobnie mamy zaskakująco dużo wydarzeń promujących zdrowy tryb życia (po ponad 150 w 2016 i 2017 oraz ponad 80 w 2018 i 2019). W rzeczywistości aktywność w tej dziedzinie nie różniła się aż tak bardzo jak dokumentujące ją wskaźniki. Eksperti instytucjonalni dopiero po zestawieniu wyników z kolejnych lat odkrywali występujące różnice.

Ponieważ uszczegółowienie wskaźników na tym etapie wdrażania strategii nie miałoby wielkiego sensu, (podobnie jak ewentualne korygowanie ich wartości z poprzednich lat) i mogłoby przynieść więcej strat, niż potencjalnych zysków, **należy rekomendować taką zmianę dopiero w przyszłej Strategii na kolejny okres (po zakończeniu okresu realizacji obecnej Strategii).**

Pomimo tych trudności, przegląd podejmowanych działań w obszarze świadomości zdrowotnej mieszkańców pozwala jednoznacznie stwierdzić, że podejmowane działania

poprzez swoją różnorodność (odnoszącą się do treści działań oraz do grup docelowych odbiorców) jest wystarczająca dla osiągnięcia założonego w tej dziedzinie celu. Podejmowane działanie w obszarze świadomości i zdrowego stylu życia nie mają charakteru symbolicznego, są realne i oddziałujące na różne grupy mieszkańców, ale skali tego oddziaływania nie znamy. Również dlatego, że są bardziej rozproszone, niż inne działania opisane w niniejszym raporcie.

Na dostępność do usług medycznych i świadomość związaną z realnymi możliwościami uzyskania pomocy ma wpływ dostęp do informacji. Nie udało się ustalić stopnia zaspokojenia potrzeb mieszkańców Czeladzi w tym zakresie. Wynika to nie tylko z rozproszenia tych informacji pomiędzy różne źródła, ale również z globalnego, ponadlokalnego charakteru tych informacji. Gmina w niewielkim stopniu dostarcza informacji o systemie ochrony zdrowia. Informacja lokalna jest dostępna raczej w podmiotach świadczących poszczególne usługi. Zainteresowani kontaktują się bezpośrednio z placówkami ochrony zdrowia (poradniami, szpitalem), telefonicznie, osobiście lub via internet. To ostatnie medium jest ważnym zyskującym na znaczeniu źródłem informacji również dla mieszkańców Czeladzi. Świadczy o tym dynamika liczby odsłon strony internetowej szpitala. O ile jeszcze w 2016 roku zaraportowano śladowe zainteresowanie tym źródłem informacji, to w kolejnym roku (2017) odnotowano ponad 39 tys. odsłon. W kolejnych latach liczba ta wzrosła wielokrotnie, by osiągnąć pułap ponad 350 tys. odsłon w 2019r.

Warto na koniec opisu problematyki ochrony zdrowia wynikającej z realizacji strategii wspomnieć o realizacji celu szczegółowego „Pomoc w doposażeniu placówek ochrony zdrowia”. Wbrew oczekiwaniu, że wartość pozyskiwanych środków na zakup sprzętu i na doposażenie placówek będzie sukcesywnie z roku na rok wzrastać, to nie miało to miejsca. Nie oznacza to cel nie był realizowany. Jednak zamiast rozłożonego w czasie, długotrwałego procesu, mieliśmy do czynienia z „gwałtownymi” jednorazowymi wzrostami oraz zaskakującymi 2 latami (2016 i 2019), kiedy wykazano wartości zerowe.

Zarówno pozyskane przez szpital środki na zakup sprzętu (łącznie ponad 7,75 mln zł z lat 2017-2018), jak dofinansowanie przez gminę placówek ochrony zdrowia (w tym samym okresie 372,5 tys. zł) stanowiło znaczący wkład w podniesienie jakości usług zdrowotnych w mieście.

Eksperti instytucjonalni zwrócili uwagę na specyfikę finansowania opartego na grantach na realizację projektów. Możliwość aplikowania ograniczona jest dostępnością konkursów, te z kolei zależą od alokacji środków w programie operacyjnym (w przypadku projektów unijnych). Inna kwestia to realne zaspokojenie potrzeb. Pozyskanie grantu i duże zakupy sprzętu powodują, że przez jakiś czas nie ma zapotrzebowania na nowe zakupy, nie ma zatem też potrzeby zabiegania o środki aktualnie posiadany sprzęt (dowolność wydatkowania środków jest ograniczona). Nowa potrzeba pojawi się, kiedy zakupiony sprzęt ulegnie zużyciu.

Seniorzy

Stworzenie systemu wsparcia i aktywizacji osób starszych

Na świecie od 1995 roku co miesiąc przybywa milion osób, które kończą 60 lat. Według prognoz Polska wraz ze Słowacją będzie w 2060 roku najstarszym krajem Europy. Wraz z seniorami starzeją się wspólnoty lokalne. Znacząca część samorządów dostrzegając ten problem, wpisuje politykę senioralną w obręb tworzonej przez siebie lokalnej polityki społecznej. Starzenie będąc naturalnym procesem, nie powinno się jawić jako problem. Problemem jest tutaj raczej sposób organizacji życia zbiorowego i instytucji działających w jego obrębie. Starość zbyt często bywa generalizowana jako jednorodny proces, podczas gdy przebiega on przecież w jednostkowym i zindywidualizowanym tempie. Obecnie w wiek podeszły weszło pokolenie wyżu demograficznego, lepiej wykształcone od swoich antenatów, o innym stylu życia, oczekiwaniach i wyższej świadomości praw obywatelskich, co rodzi potrzebę podejmowania wielorakich działań i inicjatyw adresowanych do tej zróżnicowanej grupy.

Pomyślnie starzenie jest zależne od kilku wymiarów: biofizycznego i psychoemocjonalnego mających charakter jednostkowy oraz społecznego i środowiskowego, szczególnie istotnych w kontekście działań podejmowanych przez samorządy lokalne. **Inicjatywy adresowane do seniorów powinny silnie akcentować profilaktykę wyprzedzającą zdarzenia, co wymusza z kolei dogłębną analizę zasobów, zgromadzenie katalogu oferowanych usług i ofert oraz wybór podmiotów mogących podjąć się ich realizacji.**

Działania adresowane do seniorów powinny zmierzać do:

- Utrzymania i/ lub poprawy ich statusu społecznego;
- Utrzymania i/lub poprawy warunków życiowych;
- Utrzymania i /lub poprawy udziału w kulturze i życiu społecznym;
- Zwiększania możliwości prowadzenia aktywnego i niezależnego życia.

Przygotowując kompleksowe programy wsparcia należy uwzględnić potrzeby wśród seniorów z „grup ryzyka”, do których należą:

- Sędziwi starcy (po 85 roku życia);
- Samotni ludzie starzy;
- Starsze kobiety (zwłaszcza panny i wdowy);
- Ludzie starzy zamieszkujący placówki opiekuńcze;
- Osoby bezdzietne;
- Ludzie w podeszłym wieku poważnie chorujący lub niepełnosprawni;
- Utrzymujący się z minimalnych świadczeń pomocy społecznej lub niskich dochodów;
- Starsze małżeństwa z chorującym lub niepełnosprawnym małżonkiem.

Osobom tym grozi marginalizacja, izolacja, niemożność przezwyciężenia bariery dostępności do wielu usług a także proces dyskryminacji ze względu na wiek (ageizm). Istotnym elementem pomocy mogą być tutaj sieci wsparcia, rozumiane jako produkt dobrych relacji społecznych. Sieci wsparcia polskich seniorów cechuje koncentryczność – w centrum zazwyczaj znajduje się rodzina. To od niej w pierwszej kolejności oczekuje się pomocy. Zapotrzebowanie na wsparcie jest w dużej mierze uwarunkowane wiekiem i sprawnością.

Swoisty kapitał społeczny stanowi sąsiedztwo, „dziedziczone po wcześniejszych etapach życia”. Intensywność, chęć i potrzeba wzajemnego wsparcia zależna jest w dużym stopniu od wcześniejszych więzi, typu środowiska, rodzajów skupisk czy lokalnego etosu (zawód, branża, pochodzenie).

W ramach sąsiedztwa świadczeniowego można uzyskać różnorodne formy wsparcia: posiłki, nawiązanie kontaktu z instytucją pomocową czy służbą zdrowia, pomoc w realizacji opłat czy wykonaniu drobnych naprawach. W ramach sąsiedztwa towarzysko–przyjacielskiego realizowane jest wsparcie emocjonalne, opierające się zazwyczaj na regularnych kontaktach. Potrzeba integracji może być realizowana w lokalnych, usytuowanych w bezpośredniej bliskości Klubach Seniora. Taka infrastruktura znacząco wspiera poziom integracji środowiska. **Dla utrzymania dobrostanu seniorów kluczowe jest rozwijanie relacji społecznych w tym zwłaszcza animowanie relacji sąsiedzkich.** Sąsiedztwo obok rodziny i bliskich przyjaciół tworzy potencjał zaistnienia silnej więzi społecznej, przekładającej się na jakość życia szczególnie osób najstarszych, należących do „grupy ryzyka”. Często nie mają oni kontaktów w grupie rówieśniczej i nie utrzymują kontaktów z młodszą/dalszą częścią rodziny.

Ważną rolę do odegrania w animacji lub wsparciu relacji sąsiedzkich mogą mieć organizacje pozarządowe lub pracownicy socjalni posiadający wiedzę o sytuacji seniorów w danej lokalizacji.

Działania podejmowane na rzecz seniorów powinny uwzględniać warunki lokalne, a dobre praktyki zaobserwowane w innych społecznościach lub na użytek innych grup nie mogą być powielane mechanicznie.

Zgodnie z koncepcją Światowej Organizacji Zdrowia aktywne starzenie oznacza „proces optymalizacji szans związanych ze zdrowiem, uczestnictwem i bezpieczeństwem, mający na celu poprawę jakości życia ludzi starszych” **Podejmowanie inicjatyw wspierających i wzmacniających potencjał osób starszych oraz promowanie ich aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym rozpatrywane być powinno w kontekście jakości życia. Rolą podmiotów publicznych jest tworzenie warunków dla tych działań.**

Wg informacji statystycznych, co czwarty mieszkaniec Czeladzi jest seniorem, dlatego strategia rozwiązywania problemów społecznych wnikliwie analizuje problemy tej grupy wiekowej.

Tabela. Analiza SWOT dla zagadnienia – kwestia senioralna w Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Czeladź

Mocne strony	Słabe strony
Znajomość skali zjawiska w mieście Wiedza na temat organizacji wspierających osoby starsze Działania Urzędu Miasta i MOPS rzecz seniorów (Senior 60+, powołanie Rady Seniorów) Klub Seniora Uniwersytet III wieku	Brak wszechstronnej diagnozy potrzeb osób starszych Niewystarczający poziom konsultacji przy tworzeniu oferty dla seniorów Brak kompleksowej oferty wsparcia Niewystarczający poziom usług medycznych i pielęgnacyjnych Apatia znacznej części środowiska
Szanse	Zagrożenia
Pozyskanie środków na działania adresowane do osób starszych Wzrost świadomości społecznej w tym obszarze Wzrost aktywności społecznej seniorów	Brak środków finansowych na pomoc dla seniorów Niedostosowane normy prawa Niekorzystna demografia

Źródło: *Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Czeladź, s.118*

Najistotniejsze wydaje się podejście do problemu instytucji lokalnych – mają one świadomość wagi zagadnień i nie pozostają bezczynne, inicjując szereg przedsięwzięć. Nie czynią tego samodzielnie, budując partnerstwa z lokalnymi podmiotami działającymi w tym obszarze i współpracując z coraz liczniejszymi seniorami liderami. **Niewystarczająca diagnoza problemów środowiska i braki w ofercie dla seniorów to zagadnienia wymagające przyjęcia realistycznych rozwiązań i stałego procesu monitoringu sytuacji. Należy mieć na względzie, iż wiele kwestii prawnych, organizacyjnych i finansowych związanych z polityką senioralną przekracza możliwości władz miejskich lub nie leży w ich gestii.**

Tabela. Edukacja o starości w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba programów informacyjnych do seniorów i ich otoczenia	0	0	0	3
Liczba programów społ. na rzecz solidarności międzypokoleniowej	1	3	3	3
Liczba seniorów uczestniczących w budowaniu oferty dla swojego środowiska	20	270	268	480

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Czeladź za lata 2016-2019*

Dopiero od niedawna pojawiły się w Czeladzi programy informacyjne adresowane do środowiska seniorów. Jednym z istotnych deficytów związanych z tą grupą wiekową jest deficyt informacyjny. W świecie współczesnym, w dobie informatyzacji niezbędne jest

dostarczanie aktualności o usługach i ułatwieniach dostępnych dla osób w podeszłym wieku oraz możliwościach korzystania z nich. Wiedza popularyzująca odpowiedzi na problemy i potrzeby środowiska, adresowana do seniorów, ich rodzin a także otoczenia społecznego powinna być przekazywana wszelkimi możliwymi lokalnie kanałami. Niestety jeszcze znacząca część seniorów jest wykluczona cyfrowo. **Warto rozważyć zróżnicowanie kanałów informacyjnych i zbudowanie efektywnej kampanii promującej „modę” na wiedzę o problematyce senioralnej.**

Znacząco wzrasta realizowana w Czeladzi liczba programów społecznych na rzecz solidarności międzypokoleniowej, zwiększa się też z roku na rok stopień partycypacji seniorów w budowaniu oferty dla swojego środowiska.

Na postrzeganie starości wpływają zmiany kulturowe, społeczne i ekonomiczne. Stereotyp człowieka starego, przedstawianego go jako „innego” jeszcze do niedawna niepodzielnie funkcjonował w mediach – „*niesamodzielny, zniedołężniały, znajdujący się w złej sytuacji zdrowotnej i bytowej, wymagający stałej opieki i pielęgnacji*”. Ten typ narracji przyczynia się do generowania napięć międzypokoleniowych, obciążając seniorów odpowiedzialnością za sytuację na rynku pracy (blokowanie stanowisk), czy zły stan budżetu państwa spowodowany zagrożeniem systemu emerytalnego i wzrostem wydatków na leczenie i opiekę. Obszary relacji międzypokoleniowych można poprawić zmieniając sposób myślenia i postrzegania starości. Trzeba uwrażliwić obywateli, by społeczność lokalna traktowała tę część populacji jako równoprawnych obywateli.

Tabela. Aktywizacja osób starszych w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba seniorów uczestniczących w budowaniu oferty dla swojego środowiska	280	530	457	1095
Liczba seniorów uczestniczących w zajęciach sportowo-rekreacyjnych	1802	2582	5127	5079
Liczba lokali-miejsc integracji środowiskowej seniorów	5	10	7	6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Czeladź za lata 2016-2019

Liczba seniorów czeladzkich aktywnie angażujących się w pracę na rzecz swojego środowiska w różnych obszarach wzrosła w analizowanych latach czterokrotnie. Szczególnie znaczący jest wzrost uczestnictwa w zajęciach sportowo-rekreacyjnych. Propagowanie zdrowego stylu życia, aktywności na świeżym powietrzu jest już udziałem ponad pięcioletniej grupy seniorów.

Warto zwrócić uwagę na potencjał tkwiący w tym środowisku. Badania jakości życia w mieście realizowane w ostatnich latach dowodzą, że starsi mieszkańcy są bardzo związani z Czeladzią, doceniają jej walory infrastrukturalne, architektoniczne, przyrodnicze, rodzaj i poziom relacji społecznych a także działania inicjowane przez instytucje samorządowe. **Odwołanie się do „lokalnego patriotyzmu” może być spoiwem dalszych działań międzypokoleniowych, środowiskowych i budowania kolejnych poziomów kapitału społecznego.**

Jak już wielokrotnie wspomiano, wolontariat i aktywność społeczna nie jest udziałem większości. **Środowisko seniorów, by móc działać niezależnie powinno tworzyć własne struktury i zyskiwać znaczenie, stając się partnerem a nie tylko klientem władz lokalnych i instytucji pomocowych.** Doświadczenia zebrane w projekcie ASOS realizowanym na terenie miasta w 2016 roku pozwalają na przyjęcie kilku wniosków:

- proces przygotowania liderów do działań środowiskowych jest długotrwały i ma wiele ograniczeń (zdrowotnych, rodzinnych, mentalnych, organizacyjnych);
- wśród osób aktywnych występują postawy roszczeniowe i działania nastawione na szybkość i „elitarną” konsumpcję” dóbr i usług lokalnych (*działam, więc mam pierwszeństwo*);
w sytuacji usług dotowanych lub wspieranych finansowo (np. oferta kulturalna i turystyczna) często występuje niewielka podaż, znaczący popyt i nieczytelne kryteria uczestnictwa, co rodzi konflikty;
- współpraca między liderami a instytucjami ma wiele ograniczeń wynikających m.in. z małej elastyczności i przyzwyczajień stron;
- grupy liderów seniorów w początkowej fazie działań wymagają zewnętrznego i niezależnego wsparcia o charakterze merytoryczno-doradczym (np. w postaci opiekuna/animatora z NGO).

Osoby z niepełnosprawnościami

Jednym z celów Strategii jest tworzenie warunków do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym osób z niepełnosprawnością

Nie istnieje jedna, powszechnie stosowana definicja niepełnosprawności. Ta stosowana przez WHO przyjmuje, że „do kategorii osób niepełnosprawnych zaliczają się osoby z długotrwałą obniżoną sprawnością fizyczną, umysłową, intelektualną lub sensoryczną, która może ograniczać ich pełne i efektywne uczestnictwo w życiu społecznym na równych zasadach z innymi obywatelami¹⁰”. W Polsce stosowane są co najmniej dwie definicje osób z niepełnosprawnością. Pierwsza dotyczy prawnej podstawy kwalifikacji do grupy osób niepełnosprawnych. Druga, znacznie szersza stosowana jest w statystyce GUS. Obejmuje ona także osoby, które nie mają prawnie przyznanego orzeczenia o niepełnosprawności, lecz deklarują występowanie ograniczeń w wykonywaniu wybranych czynności. Sytuację komplikuje dodatkowo fakt, że w Polsce przyznaje się orzeczenie o niepełnosprawności dla różnych celów i przez różne instytucje.

Struktura wiekowa zbiorowości osób z niepełnosprawnościami znacząco odbiega od struktury dla całej populacji. **Występuje silna zależność pomiędzy zwiększaniem się przedziałów wieku a wzrostem udziału osób z niepełnosprawnością.**

Na przestrzeni ostatnich lat rozpoczął się proces zmiany związany z polityką wobec osób z niepełnosprawnością. Jej pierwszy element to przejście z równości formalnej, zadeklarowanej prawnie do równości faktycznej. Prawo musi uwzględniać różnice, które istnieją między obywatelami, w tym również grupami osób z niepełnosprawnością. Druga

¹⁰ Por. Art. 1, Konwencji Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych (Resolution adopted by the General Assembly 61/06 Convention on the Rights of Persons with Disabilities; A/RES/61/106, z 13 grudnia 2006.

kwestia to przejście od jednorodności do różnorodności. Osoby z niepełnosprawnościami nie stanowią jednej kategorii. Każda dysfunkcja wymaga innego podejścia i poszukiwania indywidualnych rozwiązań w usuwaniu barier. Kolejną kwestią jest „przejście od opieki do pomocy i wsparcia” Ta zmiana powinna wyrażać się praktyką, by osoby z niepełnosprawnościami mogły w pełni uczestniczyć w życiu społecznym. Nie zastępujemy ich w procesie i nie wykluczamy ich; jest to jedyna droga do emancypacji osób niepełnosprawnych.

Jak już wcześniej prezentowano w charakteryzowanej grupie pojawiły się w ostatnim czasie korzystne trendy: obniżenie wskaźnika częstości występowania niepełnosprawności, tendencja spadkowa liczby osób z niepełnosprawnościami, pojawienie się przepisów prawnych stymulujących tworzenie miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnościami, wzrost poziomu wykształcenia w tej grupie. Nadal jednak niekorzystna jest struktura wykształcenia, wskaźnik zatrudnienia, a także wskaźnik dotyczący liczby i wartości usług opiekuńczych. Na znaczenie skali problemu wskazuje informacja, iż w woj. śląskim w IV kwartale 2017 było 302 tys. osób z niepełnosprawnością. Dominowały dwie grupy wiekowe: 65+ (39%) i 55-64 (29%), co potwierdza korelację niepełnosprawności ze wzrostem wieku osób.

Brakuje ogólnodostępnych danych liczbowych o osobach z konkretnym typem niepełnosprawności (dane wrażliwe, zespoły orzekające nie mają obowiązku podawania do publicznej wiadomości tych danych). Na koniec 2017 wskaźnik aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością w województwie wynosił 18,5% (dla osób 16+) a współczynnik zatrudnienia 17,2% (wzrost rok do roku 0,3%). W urzędach pracy naszego regionu z grupy wszystkich zarejestrowanych osoby z niepełnosprawnością stanowiły 7,2% (6870 osób). W tym samym czasie zarejestrowanych było 55 osób z niepełnosprawnościami z terenu Czeladzi. Większość rejestrujących się niepełnosprawnych to osoby o stosunkowo niskim wykształceniu.

Działania na rzecz tego środowiska prowadzone są w mieście przez wiele podmiotów: instytucje pomocy i integracji społecznej z gminy i powiatu, PFRON, placówki edukacyjne, medyczne i organizacje pozarządowe. Dzięki ich współpracy organizowane są spotkania o charakterze integracyjnym włączające osoby z niepełnosprawnościami do społeczności lokalnej.

Tabela. Inicjowanie działań usprawniających i włączających osoby z niepełnosprawnością z Czeladzi do społeczności lokalnej w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych	4	10	8	9
Liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze zorganizowanych środowiskowych form wsparcia	27	34	109	65
Liczba wolontariuszy działających na rzecz osób niepełnosprawnych	40	52	10	10
Liczba osób korzystających z usług specjalistycznych dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin	141	265	167	212

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji Miejskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Czeladź za lata 2016-2019

Liczba organizacji działających na rzecz tego środowiska jest w ostatnich latach stabilna i zróżnicowana, ze znaczącym udziałem doświadczonych organizacji pozarządowych specjalizującym się we wsparciu różnych grup osób z niepełnosprawnościami. Ilość środowiskowych form wsparcia i udział w nich jest zależny od realizowanych projektów i przyznanych funduszy, nie zawsze korespondując z potrzebami środowiska. **Znacząco spadła liczba wolontariuszy wspierających niepełnosprawnych. Należy prześledzić przyczyny tego zjawiska.** Trudno ocenić liczbę osób korzystających z usług specjalistycznych nie znając katalogu potrzeb. Niezależnie od kompetencji i możliwości działania w tym obszarze, należy rozważyć badanie czeladzkiego środowiska osób z niepełnosprawnościami, uwzględniające jego problemy.

Powiatowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2016-2020 stworzył warunki do rehabilitacji społecznej, zawodowej i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu. Wśród podjętych działań znalazły się m.in.:

- turnusy rehabilitacyjne polepszające sytuację zdrowotną osób z niepełnosprawnościami;
- likwidacja barier architektonicznych, technicznych i komunikacyjnych;
- zakup sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych.

PUP pozyskuje z otwartego rynku pracy oferty przeznaczone dla osób z niepełnosprawnościami z terenu miasta – w 2017 było ich 68, w 2018 – 168, w 2019 – 49.

Niepełnosprawni uczestniczą w projektach współfinansowanych przez UE, gdzie otrzymują wsparcie w zakresie:

- indywidualnego i grupowego doradztwa zawodowego,
- treningu umiejętności i kompetencji społecznych,
- indywidualnego poradnictwa psychologicznego,
- kursów i szkoleń zawodowych.

Lokalne Instytucje rynku pracy, pomocy i integracji społecznej podejmują współpracę w tworzeniu systemu wsparcia osób niepełnosprawnych. Zastanawia brak regularnych kontaktów z pracodawcami. W ciągu ostatnich trzech lat (2017 -2019) **żaden z pracodawców nie został poinformowany o korzyściach wynikających z zatrudnienia osób niepełnosprawnych.** Dziwi to tym bardziej, iż ostatnie dwa lata to „rynek pracownika” charakteryzujący się znaczącym wzrostem popytu, co stwarzałoby szansę zatrudnienia dla osób z tej grupy.

Odpowiedzią na potrzeby wykształconych OzN może być finansowany ze środków PFRON i współorganizowany przez PUP projekt „GraduatON”. Jest on adresowany do pozostających bez pracy absolwentów i studentów ostatnich lat o orzeczonym stopniu niepełnosprawności. Program projektu przewiduje : indywidualną pracę z doradcą zawodowym, coachem kariery, szkolenia i płatne staże zawodowe, treningi personalne i wsparcie w poszukiwaniu zatrudnienia.

2.6 Obszar: jakość życia

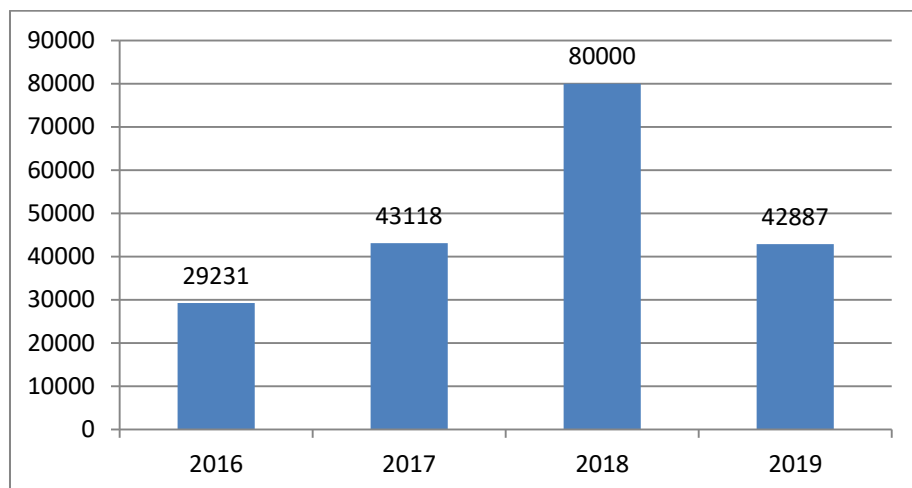
W analizie SWOT obszaru jakość życia, która powstała w czasie warsztatów partycypacyjnych, wśród zidentyfikowanych słabych stron dominują te związane z problemami mieszkaniowymi. Główna konkluzja sprowadzała się to tego, że mieszkań jest za mało. A te, które są, często mają niski standard. Oczywiście w pierwszej kolejności odnosiło się do zasobów komunalnych, ponieważ one jako jedyne były w pełni zewidencjonowane pod kątem ewentualnych potrzeb remontowych. Dodajmy też, że miasto ma bardzo ograniczone możliwości wpływania na zasoby mieszkaniowe, które leżą w obrębie gminy, ale nie są komunalne. Również w stosunku do obiektów należących do miasta ten wpływ (zasadniczo) nie obejmuje wyposażenia poszczególnych mieszkań. Analiza danych zastanych oraz wywiady z ekspertami instytucjonalnymi wskazują na poprawę ogólnej sytuacji mieszkaniowej. Jeśli chodzi o dostępność mieszkań, to zwiększenie ich liczby w okresie objętym ewaluacją Strategii, wynika wyłącznie z inwestycji indywidualnych. Z kolei w odniesieniu do standardu mieszkań, to nakłada się tutaj kilka różnych zjawisk, które mają wpływ na efekt poprawy sytuacji. Z jednej strony są to inwestycje miasta we własne budynki, z drugiej inwestycje samych mieszkańców. Z punktu widzenia oceny poziomu realizacji Strategii oczywiście te pierwsze są ważniejsze, są też łatwiejsze do uchwycenia. Odnotujmy zatem z tej pierwszej grupy, niektóre zjawiska (występujące w skali ogólnopolskiej), które pozytywnie wpływają na jakość życia, w tym dbałość o standard mieszkania: wykup mieszkania na własność od gminy, wyższy poziom zatrudnienia/mniejsze bezrobocie, wyższe zarobki, transfery socjalne, poczucie stabilizacji dochodów/optymistyczne postrzeganie przyszłości.

Czeladź jest atrakcyjnym miejscem do mieszkania. Również dla osób, które decydują się na przeprowadzkę do tego miasta - osoby takie zmniejszają skalę depopulacji mieszkańców Czeladzi. Pomimo stosunkowo wysokiego wzrostu liczby nowych mieszkańców, całkowita liczba mieszkańców stale się zmniejsza. To w dużej mierze inwestorzy z poza miasta odpowiadają za skalę inwestycji mieszkaniowych w Czeladzi. W okresie objętym ewaluacją oddano do użytku 126 nowych mieszkań o łącznej powierzchni 18 213m² (w tym 8 w budynku wielorodzinnym). Wszystkie mieszkania są wynikiem działań inwestorów prywatnych (gmina w tym czasie nie prowadziła żadnych inwestycji polegających na budowie nowych mieszkań). Należy oczekiwać w kolejnych latach znacznej dynamiki wzrostu liczby oddawanych do użytku mieszkań, ponieważ w latach 2018-2019 wydano łącznie pozwolenia na budowę/przyjęto zgłoszenia budowy z projektem budowlanym na 302 mieszkania. Z tej liczby 176 przypada na mieszkania w budynkach wielorodzinnych (3 i więcej mieszkań). Zgodnie z informacjami przekazanymi przez eksperta instytucjonalnego również gmina aktywnie zaangażuje się (poprzez swoją spółkę celową CTBS Development) w budowę mieszkań w budynkach wielorodzinnych. Planuje się powstanie ok 200 mieszkań, adresowanych do osób młodych, o dobrych/stabilnych dochodach, ale ze stosunkowo niską zdolnością do zapewnienia wkładu własnego w finansowaniu inwestycji mieszkaniowej.

Kluczem do skutecznej polityki mieszkaniowej w mieście jest posiadanie, przygotowanie i udostępnienie odpowiednio przygotowanych terenów pod budownictwo indywidualne i wielorodzinne. Miasto dobrze wykorzystało okres wdrażania strategii w tej dziedzinie.

Rekordowy pod tym względem był rok 2018, kiedy zaraportowano przygotowanie i sprzedaż 80 tys. m² działek budowlanych.

Wykres. Powierzchnia działek przygotowanych/sprzedanych pod rozwój budownictwa indywidualnego i wielorodzinnego w Czeladzi w latach 2016-2019 (w m²)

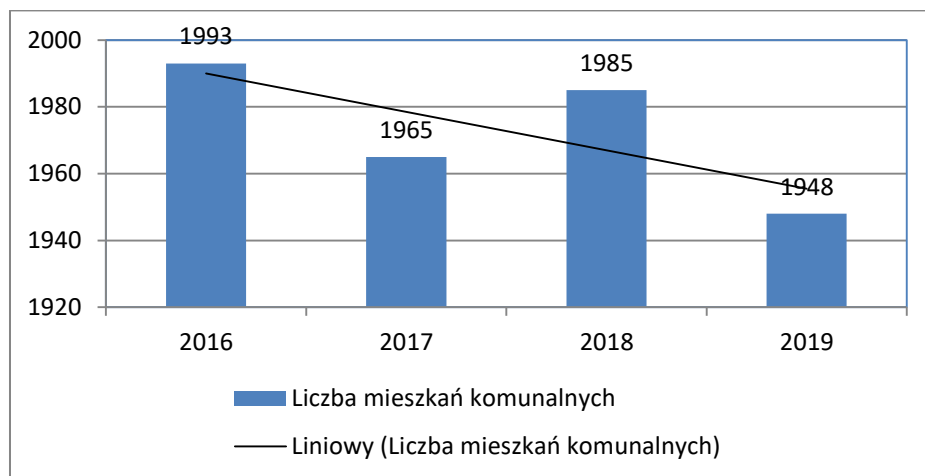
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii

Aktywność miasta w dziedzinie mieszkalnictwa nie koncentrowała się wyłącznie na planowaniu nowych inwestycji. Należy odnotować fakt przekazania¹¹ zarządzania miejskimi nieruchomościami do Czeladzkiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego (CTBS). Decyzja tak przyniosła szereg korzystnych zmian, np. zwiększenie sprawności w egzekwowaniu zaległych płatności do najemców. W analizowanym okresie zaległości w opłatach za mieszkania w zasobach gminnych zmalały. O ile w 2016r. odnotowano zaległości u 1124 gminnych najemców, o tyle na koniec 2018r. wartość ta zmniejszyła się do 1067. Ważniejsze jednak, że drastycznie zmalała wartość zadłużenia, z ponad 6 mln zł w 2016 do 1,2 mln zł na koniec 2018r. (dane za 2019r. nie zostały udostępnione). W okresie 2016-2018 prowadzono 21 postępowań o eksmisję. W tym okresie odnotowano 7 orzeczonych i wykonanych eksmisji nierzetelnych najemców.

W kolejnych latach objętych Strategią zasób mieszkań komunalnych sukcesywnie się zmniejszał. Wyjątek stanowi rok 2018, kiedy doszło do przejęcia (komunalizacja) już istniejących budynków z kilkudziesięcioma mieszkańcami. Głównym powodem zmniejszania się zasobów mieszkaniowych gminy jest wykup przez lokatorów, w stosunkowo niewielkim – wycofanie mieszkania z eksploatacji z powodu złego stanu technicznego. Poniższy wykres przedstawia dynamikę zmian w wielkości gminnego zasobu mieszkaniowego.

¹¹ Od lipca 2017r.

Wykres. Liczba mieszkań komunalnych należących do gminy Czeladź – dynamika zmian w latach 2016-2019

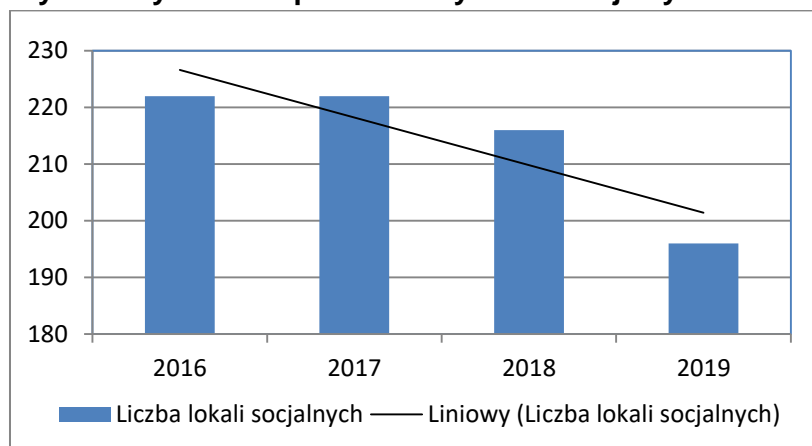
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii z lat 2016-2019

Jak wskazano w diagnozie największym problemem jest wiek nieruchomości mieszkaniowych w mieście i co za tym idzie stopień ich zużycia. W ciągu ostatnich 4 lat w ponad 200 lokalach mieszkalnych z gminnego zasobu dokonano inwestycji, które zaowocowały podniesieniem ich standardu (m.in. wymiany okien, podłączenia do instalacji centralnego ogrzewania i inne).

Kluczowa była gruntowna termomodernizacja 32 budynków, z tego 26 przypada na 2 pierwsze lata wdrażania strategii. Liczba budynków poddanych termomodernizacji w poprzednich 2 latach mogła być większa, jednak na przeszkodzie stanęły nieuregulowane kwestie własnościowe. Obecnie jeszcze 5 kolejnych budynków czeka na termomodernizację. Po jej zakończeniu (o ile uregulowane zostaną kwestie prawne), w opinii eksperta instytucjonalnego potrzeby w tym zakresie zostaną w pełni zaspokojone. Wpływ tych działań miał duże znaczenie dla wzrostu jakości życia w Czeladzi nie tylko ze względu na podniesienie standardu życia lokatorów modernizowanych budynków, ale również ze względu na ograniczenie niskiej emisji. Środki na podejmowane działania dostosowawcze pochodziły m.in. z UE, BGK, WFOŚiGW i in.

Zgodnie z oczekiwaniem wyrażonym w Strategii (za Wieloletnim Programem Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Mieszkaniowym Gminy Czeladź na lata 2014-2018) wzrasta zapotrzebowanie na mieszkania socjalne. W ciągu 15 lat poprzedzających przyjęcie Strategii liczba mieszkań socjalnych zachowywał tendencję rosnącą. W latach 2015-2017 liczba mieszkań socjalnych ustabilizowała się na poziomie 222, w kolejnych dwóch latach malała, by na koniec 2019r. osiągnąć wartość 196. Oznacza to uszczuplenie zasobu komunalnego mieszkań socjalnych o blisko 13% w stosunku do stanu z 2016r.

Wykres. Dynamika spadku liczby lokali socjalnych w Czeladzi w latach 2016-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii z lat 2016-2019

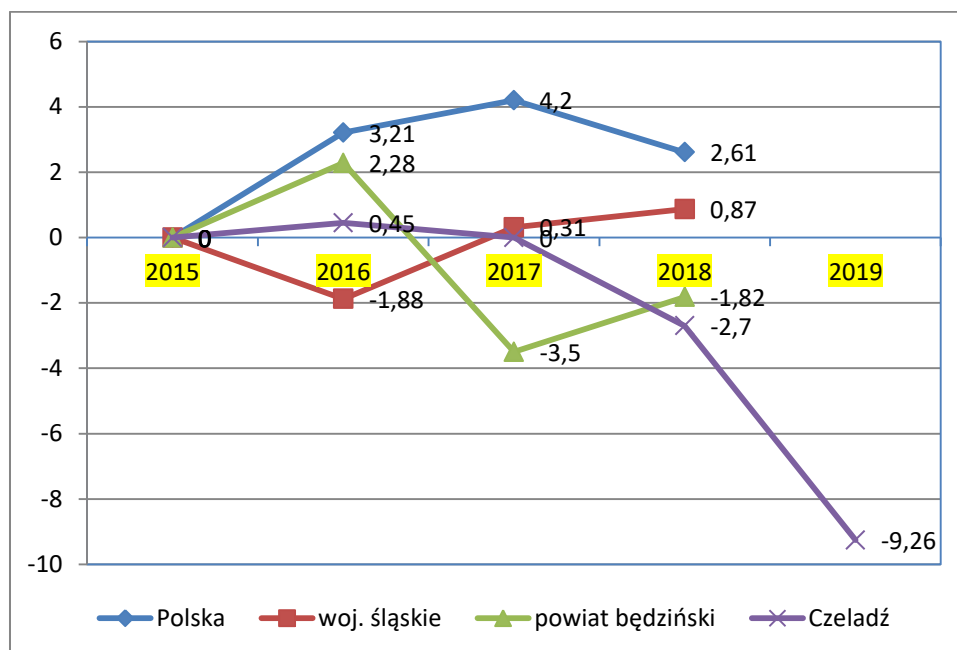
Spadek liczby mieszkań socjalnych w zasobach miasta Czeladź wynika głównie konieczności wycofania z eksploatacji mieszkań o najniższym standardzie, zdewastowanych, nienadających się do dalszego zamieszkiwania oraz nie włączania do zasobu komunalnego nowych obiektów (czy to nowotworzonych, czy przekwalifikowanych z mieszkań komunalnych).

Analiza szerszych danych statystycznych za lata 2015-2018, każe identyfikować niewystarczającą liczbę mieszkań socjalnych i w szczególności spadek ich liczby jako problem specyficzny dla Czeladzi. Nie oznacza to, że gdzieindziej potrzeby są w pełni zaspokojone, bo zwykle nie są. Stwierdza m.in. NIK w swoim raporcie pokontrolnym obejmującym okres 2015-2018¹², gdzie wskazano m.in. zjawisko zwiększania liczby lokali socjalnych z jednej strony (inaczej niż miało to miejsce w Czeladzi), a z drugiej powszechnego braku możliwości zapewnienia mieszkań socjalnych eksmitowanym lokatorom, co pociągało za sobą wysokie koszty odszkodowań¹³. Ta ostatnia kwestia – jak się wydaje - nie jest istotna w Czeladzi, bo liczba orzekanych i wykonywanych eksmisji jest stosunkowo mała (piszemy o tym w dalszej części). Z analizy danych GUS wynika, że w okresie 2015-2018 (dane za 2019 nie były dostępne w momencie analizy), że liczba mieszkań socjalnych w zasobach komunalnych wzrastała. Kiedy piszemy, że problem jest specyficzny dla Czeladzi, mamy raczej na myśli to, że trendy, które odnotowano w procesie monitoringu nie stanowią prostego odzwierciedlenia sytuacji w kraju i w regionie. Zobrazowano to na poniższym wykresie.

¹² Por. WYKONYWANIE PRZEZ GMINY ZADAŃ Z ZAKRESU GOSPODARKI MIESZKANIOWEJ. Informacja o wynikach kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, KAP.430.018.2018 Nr ewid. 181/2018/P/18/005/KAP, ss. 37-39.

¹³ W przypadku braku możliwości dostarczenia takiego lokalu, zgodnie z art. 18 ust. 5 ustawy o zasobie mieszkaniowym, właścicielowi mieszkania, z którego orzeczono eksmisję, przysługuje roszczenie odszkodowawcze od gminy.

Wykres. Dynamika wzrostu/spadku liczby mieszkań socjalnych w Czeladzi na tle kraju, województwa i powiatu w latach 2015-2018 (2019)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii oraz danych z GUS (Band Danych Lokalnych)

Analizując dynamikę zmian w liczbie lokali socjalnych w latach 2015 (rok bazowy) do 2018 (ostatni rok, dla którego dostępne były pełne dane statystyczne), widać, że w skali kraju liczba mieszkań socjalnych rosła ze zmienną dynamiką od 2,61% do 4,2%. W analizowanym okresie w skali kraju odnotowano przyrost netto na poziomie ponad 10,5% (w wartościach bezwzględnych oznacza to przyrost o 9,4 tys. mieszkań socjalnych). W skali województwa odnotowano niewielki wzrost w latach 2017 i 2018 (choć nie rekompensował on spadku w roku 2016). Spadek odnotowano też w liczbie mieszkań socjalnych dla całego powiatu będzińskiego – trzeba jednak pamiętać, że za 4 z jedenastu ubytków w powiecie odpowiada Czeladź.

Zdaniem wszystkich ekspertów instytucjonalnych uczestniczących w ewaluacji (zarówno szefów jednostek bezpośrednio zainteresowani tym obszarem problemowym, jak i władz miasta) liczba mieszkań socjalnych w Czeladzi jest stanowczo zbyt mała w stosunku do potrzeb. W zależności od sposobu definiowania potrzeb, deficyt w Czeladzi wynosi od 50 do nawet ponad 100 mieszkań socjalnych.

Eksperci zwracają uwagę na fakt, że mieszkania socjalne są tylko jednym z elementów sytuacji problemowej w mieście w odniesieniu do mieszkalnictwa. Źródłem nowych mieszkań socjalnych mogą być dedykowane nowe inwestycje (są zaplanowane), jak i mieszkania komunalne o najniższym standardzie odzyskiwane od dotychczasowych najemców. To ostatnie źródło może być do pewnego stopnia stymulowane poprzez zwiększenie ruchliwości mieszkańców – wraz z przenoszeniem się ich do mieszkań o wyższym standardzie, następować będzie zwalnianie dotychczasowych mieszkań. Żeby miało to miejsce konieczna jest realizacja planów z zakresu polityki mieszkaniowej, mająca na celu powstawanie

stopniowego zwiększania zasobów komunalnych (budowa nowych mieszkań o współczesnym standardzie).

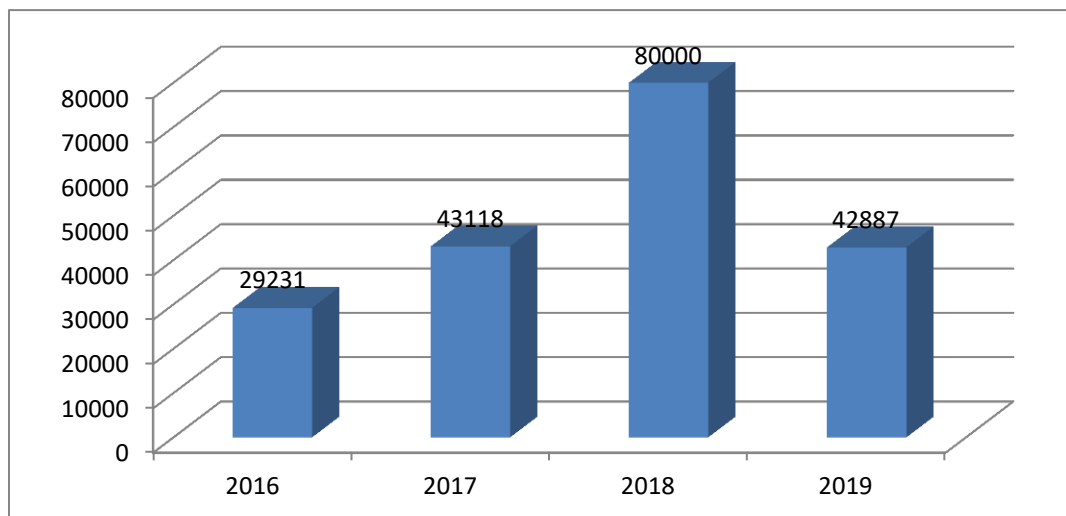
W analizowanym okresie analizowano/testowano różne dostępne rozwiązania budowlane/techniczne, które pozwoliłyby na uzyskanie poprawy sytuacji, przy jednoczesnym uzyskaniu optymalnego parametrów kosztowych. Dokonano wyboru na najbliższe lata. Zaplanowano budowę dwóch obiektów z mieszkaniami o standardzie socjalnym – inwestycja jest na etapie zlecenia przygotowania projektów. Budowa pierwszego powinna zostać rozpoczęta w przyszłym (2021) roku.

W trakcie jednego z wywiadów z ekspertami instytucjonalnymi poruszono wątek, który często umyka w dyskusji o mieszkalnictwie socjalnym i konieczności budowania nowych mieszkań socjalnych. Planowane inwestycje budowlane, które mają zwiększyć liczbę mieszkań socjalnych muszą mierzyć się z niebezpieczeństwem zbyt wysokiego standardu nowobudowanych mieszkań socjalnych. Jak wskazano w diagnozie Strategii wiele mieszkań komunalnych w Czeladzi cechuje się wysokim poziomem dekapitalizacji i dewastacji. Z kolei przepisy budowlane nie pozwalają w nowo budowanych budynkach zejść poniżej pewnego standardu minimalnego. I tu pojawia się niebezpieczeństwo, że mieszkania socjalne cechować się będą standardem wyższym niż mieszkania komunalne i niestety wyższą atrakcyjnością. Dopuszczenie do takiej sytuacji grozi utratą logiki przyznawania mieszkania socjalnego, jako zapewnienia absolutnego minimum bytowego i z definicji rozwiązania tymczasowego (do czasu uzyskania wyższego statusu dochodowego). Może też powodować wzrost zadłużenia mieszkań komunalnych w niektórych środowiskach, ponieważ zniknie dyscyplinująca wizja pogorszenia sobie warunków bytowych w przypadku konieczności przeniesienia się z mieszkania komunalnego do socjalnego.

Mieszkania socjalne stanowią prawdopodobnie najsłabszy, pod względem efektywności, element wdrażania Strategii w okresie objętym badaniem. Sytuacja uległa pogorszeniu w stosunku do tej, która została opisana w diagnozie Strategii. Pozytywnym aspektem jest powszechna świadomość tego niekorzystnego zjawiska i istniejących potrzeb wśród interesariuszy Strategii. Ta świadomość, podejmowane i planowane w najbliższym czasie działania dają nadzieję, że cel szczegółowy Strategii CS.1 *Wzmocnienie komunalnych zasobów mieszkaniowych* sformułowany dla obszaru Jakość życia, w odniesieniu do mieszkalnictwa socjalnego, pozostaje aktualny i możliwy do osiągnięcia.

Należy rekomendować opracowanie szczegółowego planu zmiany sytuacji w zakresie dostępności mieszkań socjalnych w Czeladzi, z uwzględnieniem stanowisk wszystkich interesariuszy tego obszaru objętego Strategią. Plan powinien uwzględniać dodatkowe czynniki ryzyka, które nie mogły być wskazane w Strategii: sytuację na rynku budownictwa mieszkaniowego (wzrost kosztów materiałów, wzrost kosztów pracy, zmniejszenie dostępności pracowników, konieczność alokacji środków przeznaczonych na zwiększenie liczby mieszkań socjalnych na inne cele, np. związane z wyższymi kosztami funkcjonowania miasta w czasie pandemii, pokrycia specyficznych wydatków związanych z przeciwdziałaniem skutkom epidemii, etc.).

Wykres. Powierzchnia działek przygotowanych/sprzedanych pod rozwój budownictwa indywidualnego i wielorodzinnego w Czeladzi w latach 2016-2019 (w m²)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników monitoringu realizacji strategii

Na jakość życia w mieście wpływa oprócz kwestii związanych z mieszkaniami również stan infrastruktury miejskiej. Nie trzeba pogłębionych badań, żeby stwierdzić, że w tej dziedzinie zaszły istotne zmiany. Mieszkańcy mogą załatwiać sprawy a urzędnicy pracować w nowoczesnym budynku urzędu miejskiego, parkując samochody na odnowionych parkingach (ponad 40 miejsc). Kolejne drogi i chodniki są sukcesywnie remontowane, co znacznie ułatwia poruszanie. Modernizowana infrastruktura pozbawiona jest barier architektonicznych, które wcześniej utrudniały korzystanie z nie osobom z niepełnosprawnościami ruchowymi (w tym okresie raportowano łącznie o min. 15 modernizacjach prowadzących do usuwania barier architektonicznych).

Liczne w Czeladzi tereny zielone zostały oczyszczone i odnowione. Parkowe alejki zmodernizowane: w 2017 i 2019 po prawie 1,5 km zmodernizowanych alejek, a w rekordowym 2018 ponad 6 km. Zbudowano/zmodernizowano również ścieżki rowerowe, ale akurat w tej dziedzinie pozostaje jeszcze dużo do zrobienia. Ewidentną wizytówką miasta są strefy aktywności fizycznej i place zabaw. W omawiany okresie odnowiono lub zainstalowano łącznie blisko 20 takich obiektów.

Podsumowując, ewaluacja efektów działań w obszarze jakości życia wskazuje na wysokie prawdopodobieństwo realizacji założonego celu głównego celów szczegółowych. Jedynym istotnym ryzykiem jest stopień w jakim zrealizowany będzie CS. 1. Wzmocnienie komunalnych zasobów mieszkaniowych. Niewątpliwie już nastąpiło jakościowe wzmocnienie komunalnych zasobów mieszkaniowych. Niestety nie towarzyszy zwiększenie dostępności do mieszkań, zarówno komunalnych jak i przede wszystkim socjalnych. Plany na kolejne lata i już wykonane prace przygotowawcze wskazują na aktualność celu. Nie wiadomo jednak ile uda się osiągnąć do końca okresu realizacji Strategii.

2.7 Obszar: zarządzanie publiczne i współpraca międzysektorowa

Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do REGON utrzymuje się Czeladzi na tym samym poziomie, ze stosunkowo niewielkimi zmianami rocznymi, nieukładającymi się w jednoznaczny trend.

Tabela. Podmioty gospodarcze z Czeladzi zarejestrowane w REGON w latach 2016-2019 wg rodzaju działalności.

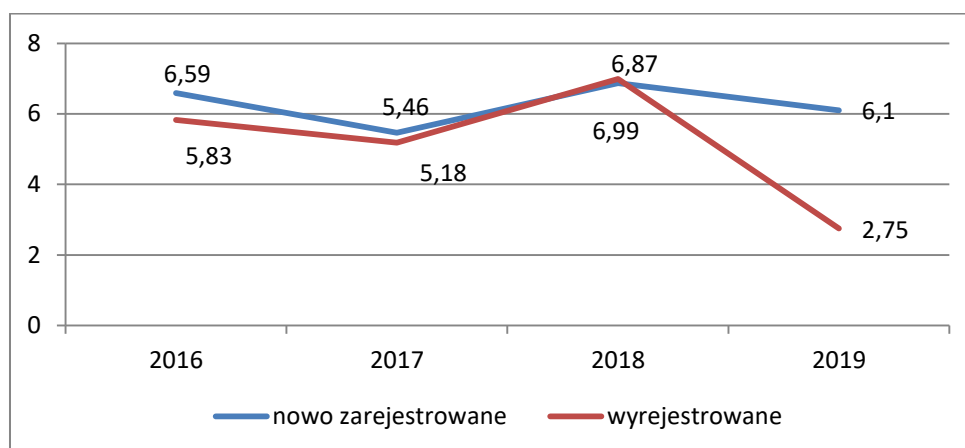
Podmioty wg rodzaju działalności	2016	2017	2018	2019
ogółem	3 158	3 130	3 117	3 197
w tym				
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	11	12	11	13
przemysł i budownictwo	616	610	583	611
pozostała działalność	2 531	2 508	2 523	2 573

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS, dostęp 31.07.2020r.

Sektor prywatny ma się w Czeladzi dobrze. Przeważający udział w liczbie podmiotów mają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, niezatrudniającego pracowników (poza właścicielem) oraz mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników. Jest to ponad 95% podmiotów, z niewielkim trendem rosnącym w latach 2016-2019. Odnotowano spadek liczby firm małych (zatrudniających od 10 do 49 osób), przy czym tylko nieliczne dołączyły (3 podmioty) do podmiotów średnich, pozostałe spadły do kategorii mikroprzedsiębiorstwa. Ogółem już 12,4% mieszkańców Czeladzi w wieku produkcyjnym (wzrost w stosunku do 2016, kiedy było to 11,3%) prowadzi działalność gospodarczą, co należy uznać za pozytywne zjawisko.

W latach 2016-2018 udział liczba podmiotów wyrejestrowywanych z REGON i liczba podmiotów nowo rejestrowanych w Regon kształtowały się na zbliżonym poziomie. W 2019 roku odnotowano drastyczny spadek udziału firm wyrejestrowanych w stosunku do ogólnej liczby podmiotów.

Wykres. Udział nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych podmiotów w ogólnej liczbie zarejestrowanych w REGON z terenu Czeladzi w latach 2016-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS, dostęp 31.07.2020r.

Rosnącej liczbie rejestrowanych podmiotów gospodarczych nie towarzyszy pojawianie się przedsiębiorstw społecznych. Co w połączeniu ze stosunkowo niską aktywnością w zakresie realizacji projektów (w tym partnerskich, międzysektorowych) skutkować może niskim poziomem wyników w obszarze reintegracji społeczno-gospodarczej. Nie do końca wiadomo, dlaczego - pomimo zapowiedzi – inicjatywy w tej dziedzinie nie powstają lub powstają jako jednostkowe (dosłownie) przypadki. Można zaryzykować stwierdzenie, że jedną z przyczyn jest dobra sytuacja na rynku pracy oraz niski poziom koncentracji grup problemowych z Czeladzi, które mogłyby stanowić zaplecze kadrowe dla tego rodzaju podmiotów. Występowanie zjawiska (a raczej nie występowanie, bo brak jest podmiotów ekonomii społecznej) w połączeniu ze stosunkowo niską aktywnością w zakresie realizacji projektów (w tym partnerskich, międzysektorowych) skutkować może niskim poziomem wyników w obszarze reintegracji społeczno-gospodarczej. Co nie stanowi zagrożenia obecnie, z powodu relatywnie dobrej sytuacji i stosunkowo niskich potrzeb w tym obszarze, ale może stanowić poważną słabość lokalnego systemu w przyszłości, kiedy dojdzie do odwrócenia koniunktury i zwiększenia zapotrzebowania na miejsca, w których osoby wymagające reintegracji społeczno-zawodowej mogłyby znaleźć miejsce pracy lub stażu (których może zabraknie dla nich na otwartym rynku pracy).

W dobrym tempie rozwija się sektor pozarządowy. Po wzroście z 2016 odnotowywano coroczny spadek liczby zarejestrowanych i działających w Czeladzi organizacji, ale wydaje się, że ten mniej korzystny trend został przerwany i w zeszłym roku odnotowano wyraźny przyrost liczby organizacji. Na koniec 2019r. było zarejestrowanych na terenie miasta 75 organizacji społecznych. W ciągu ostatnich 3 lat sukcesywnie wzrasta liczba zadań powierzonych do realizacji organizacjom pozarządowym. Odnotowano również wzrost liczby zrealizowanych projektów mających na celu rozwój pomocy społecznej w oparciu o współpracę z lokalnymi partnerami. 7-8 projektów realizowanych rocznie, to dobry wynik, bliski oczekiwaniom na koniec okresu wdrażania obecnej strategii. Za niekorzystne należy uznać, że liczbie projektów nie towarzyszy zwiększenie zasięgu oddziaływania. O ile na jeden projekt w 2017 przypadało ponad 70 osób objętych jego działaniami, w 2018 – aż ponad 90, to w roku 2019 tylko ok. 40.

Tabela. Wskaźniki realizacji celu rozwój systemu pomocy społecznej w oparciu o współpracę z lokalnymi partnerami w Czeladzi w latach 2016-2019

WSKAŹNIK REALIZACJI CELU	2016	2017	2018	2019
Liczba zadań powierzonych do realizacji organizacjom pozarządowym	35	32	36	38
Liczba zarejestrowanych i działających organizacji pozarządowych	68	64	62	75
Liczba wniosków i projektów aplikujących na rozwiązywanie problemów społecznych	0	4	7	8
Liczba zrealizowanych projektów i osób nimi objętych	0	3 projekty -222 osób	7 projektów - 658 osób	8 projektów - 322 osób

Źródło: Sprawozdania z wdrażania SRPS dla miasta Czeladź z lat 2016-2019

Za niepokojący należy uznać fakt skokowego zmniejszenia w 2019 r. środków przeznaczonych na realizację działań służących rozwiązywaniu problemów społecznych

przez lokalne organizacje pozarządowe. W 2016 roku wydatki na ten cel wyniosły 64 tys. zł, w kolejnym roku wzrosły do najwyższego poziomu w analizowanym okresie, tj. 93 tys. zł. W 2018 przeznaczono na działania realizowane przez organizacje w zakresie rozwiązywania problemów społecznych minimalnie więcej (o 16%), by w kolejnym roku ograniczyć o ponad 50% pulę środków przeznaczonych na ten cel.

Oczywiście wartość środków, jakimi zasilono organizacje społeczne (w kontekście omawianego celu) była wypadkową potrzeb i możliwości finansowych gminy. Należy jednak zwrócić uwagę na możliwe reperkusje takiej polityki. Brak stabilnego finansowania może uniemożliwić organizacjom realizującym zadania planowanie w dłuższej perspektywie. Organizacje koncentrują się na kwestiach związanych z realizacją bieżącego projektu, a nie na działaniach rozwojowych. Odmowa finansowania w kolejnym roku lub poważne ograniczenie finansowania, nie muszą skutkować natychmiastowym przerwaniem lub drastycznym ograniczeniem aktywności, ale mogą zagrozić istnieniu organizacji lub trwale uniemożliwić im kontynuację statutowych działań. Sytuacja powinna być monitorowana.

Obszarem, w którym współpraca międzyinstytucjonalna dobrze funkcjonuje jest przeciwdziałanie przemocy, np. działania edukacyjne dla młodzieży, interdyscyplinarne grupy robocze zajmujące się przemocą w rodzinach, choć niepokojące są spadki liczby środowisk objętych edukacją w obszarze przeciwdziałania i liczby szkoleń i spotkań – procedura niebieskiej karty. Z informacji uzyskanych od ekspertów instytucjonalnych wynika, że duża liczba działań rozwojowych zaspokoila istniejące potrzeby i obecnie nie ma powodu, by utrzymywać wysoką liczbę szkoleń w tym zakresie. Raportowane spotkania (ich mała liczba) nie świadczą o kryzysie w tym obszarze, a raczej o dobrej współpracy między pracownikami instytucji uczestniczących w procesie współpracy i istnieniu mobilnych kanałów komunikacji i współpracy, niewymagających każdorazowego zwoływania dużych, oficjalnych spotkań, które odnotowuje przywoływany wskaźnik.

Najbardziej niepokojącą wartością wskaźnika monitoringu realizacji celu C.5 omawianego obszaru: **„rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz więzi pomiędzy mieszkańcami a samorządem”** jest ograniczenie kontaktów przedstawicieli samorządu z mieszkańcami. W 2019 roku zaraportowano tylko 2 takie spotkania (w dwóch poprzedzających latach odpowiednio 10 i 19). Jeśli zestawić to z danymi (analizowanymi powyżej) dot. liczby dokumentów konsultowanych przez 3 sektor, to jawi się obraz samorządu, który zamyka się przed społeczeństwem. Tymczasem analiza przekazów na mediach społecznościowych wskazuje, że mieszkańcy mają, jak prawdopodobnie nigdy wcześniej, szeroki dostęp do informacji na temat działań Burmistrza, Urzędu Miejskiego, Rady Miasta. Przekazy są obszerne, regularne, dobrze udokumentowane. Przynajmniej zatem w aspekcie informacyjnym włączenie mieszkańców do współzarządzania miastem nie budzi wątpliwości. Należy jednak pamiętać, że informowanie o poczynaniach władzy i zapewnienie transparentności działań, to dopiero wstęp do partycypacji społecznej. Media społecznościowe w niewielkim stopniu budują poczucie realnego wpływu mieszkańców na to, co dzieje się w mieście. Możliwość bezpośrednich spotkań, debat, udziału w grupach roboczych, wypowiedzenia się nie tylko na temat końcowego efektu, ale również na temat przyjmowanych dla danej polityki założeń, jest równie ważne jak informowanie. **Wskazane jest przywrócenie regularnych spotkań przedstawicieli samorządu z mieszkańcami.** Oczywiście – w momencie składania niniejszego raportu – powyższy postulat nie może być realizowany ze względu na obostrzenia związane z sytuacją epidemiologiczną.

3. Wnioski i rekomendacje z ewaluacji Strategii

Pomoc i integracja społeczna

- Na przestrzeni analizowanego okresu regionie, powiecie będzińskim i w samej Czeladzi utrzymuje się tendencja spadkowa liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej. Zasięg ubóstwa jest silnie skorelowany ze źródłem utrzymania.
- W latach 2018-2019 nastąpił spadek liczby rodzin wspieranych z powodu ubóstwa, bezrobocia, wielodzietności i niepełnosprawności.
- Liderem inicjatyw w tym obszarze działań jest MOPS, ściśle współpracujący z Wydziałem Edukacji i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Czeladź i z wieloma partnerami osadzonymi w społeczności lokalnej. Poziom i jakość współpracy międzyinstytucjonalnej sukcesywnie wzrasta.
- Szereg działań jest delegowanych do realizacji przez organizacje samorządowe, co wzmacnia poziom zaufania między partnerami i przyczynia się do profesjonalizacji NGO.
- Zgodnie z tendencją krajową i regionalną spada liczba klientów OPS, znaczącą liczbę rodzin będących w ostatnim okresie pod kuratelą ośrodka stanowią rodziny wieloproblemowe wymagające kompleksowego i długofalowego wsparcia.
- Kadra MOPS mimo trudności i niewystarczającej motywacji finansowej utrzymuje wysoki profesjonalizm działania. Ten wniosek można rozciągnąć również na kadre innych zaangażowanych instytucji w omawianym w tym miejscu obszarze, jak i pozostałych obszarach Strategii.
- Sytuacja zatrudnieniowa mieszkańców miasta jest zadowalająca, służby zatrudnieniowe monitorują rynek w związku z ograniczeniami spowodowanymi pandemią.
- Niezadawalająco wypada liczba podmiotów ekonomii społecznej; należy ustalić jakie bariery utrudniają inicjowanie działania ES.
- Pozytywnie należy określić udział osób wykluczonych w projektach aktywizujących. W ostatnich latach wzrósł on aż trzykrotnie.
- Pomoc społeczna - mając na uwadze poziom starzenia się populacji - sukcesywnie dostosowuje zasięg i stopień zróżnicowania usług do potrzeb tej grupy mieszkańców.
- Znacząco wzrosła ilość usług opiekuńczych dostarczanych czeladzkim seniorom.
- Wzrasta aktywność sportowo- rekreacyjna i kulturalna tego środowiska.

- W partnerstwie realizowane są także zadania na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnością.
- MOPS zgodnie z założeniami „Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020” wspierał rodziny zagrożone i dotknięte dysfunkcjami. Rozwijał także lokalny system poradnictwa i terapii rodzinnej wspomagający rodziny w sytuacji kryzysu, promując wartościowe inicjatywy i dobre praktyki w tym obszarze.
- Konieczne w bieżącej działalności Ośrodka wydaje się monitorowanie potrzeb na usługi kryzysowe.
- Zamrożenie gospodarki jesienią 2020 może skutkować wzrostem stopy bezrobocia. Warto rozważyć możliwości zapewnienia działań osłonowych dla ofiar pandemii. W sytuacji pojawienia się nowych klientów OPS kluczowe wydaje się zapobieżenie sytuacji przejścia z kryzysu do uzależnienia się od pomocy społecznej. Ten sam problem może pojawić się w sytuacji zagrożenia bezdomnością z uwagi na nieuregulowanie płatności mieszkaniowych.
- Ważną kwestią w działaniach lokalnych jest rozwój i pluralizacja usług społecznych. Istnieje potrzeba wsparcia nie w pełni rozwiniętego w Czeladzi środowiska NGO. Warto w ostatnim etapie realizacji Strategii stosować jak najczęściej klauzule społeczne przy zamówieniach publicznych, co wzmocni stabilizację lokalnych organizacji.
- MOPS prowadzi intensywne i wielowymiarowe działania rzecz seniorów. Wedle standardów stałego wsparcia potrzebują osoby 80+. Mając świadomość zasadności utrzymania seniorów jak najdłużej w ich środowisku zamieszkania, Ośrodek powinien promować sąsiedzkie usługi opiekuńcze, wolontariat, czy teleopiekę realizowane m.in. przez NGO.
- Seniorzy w czasie Covid-19 wymagają większego wsparcia psychicznego i informacyjnego. Należy zweryfikować skuteczność oddziaływań stosowanych w okresie od marca 2020 i w razie potrzeby dokonać korekty stosowanych metod wsparcia. Niskie, wykazujące trend spadkowy zaangażowanie w wolontariat na rzecz osób starszych stanowi potencjalne ryzyko przy podejmowanych próbach wspierania psychicznego osób starszych.
- Ważnymi elementami wymagającymi analizy i ewentualnego uwzględnienia w realizacji Strategii w latach 2020-2022 są: stworzenie systemu wsparcia dla opiekunów osób zależnych, wsparcie dla realizatorów wykonawców usług społecznych, dostosowanie bazy do pojawiających się nowych potrzeb, monitorowanie sytuacji w zakresie zdrowia psychicznego, monitorowanie potrzeb szkoleniowych kadry MOPS, monitorowanie i badanie sytuacji rodzin.

Rynek pracy

- Lokalne planowanie strategiczne powinno obejmować dłuższy horyzont czasowy. W kontekście rynku pracy umożliwia to analizę sytuacji demograficznej, wspomaga proces przygotowania nowych, przydatnych i poszukiwanych kierunków kształcenia na rzecz miejscowych firm i podjęcie decyzji o preferowanych kierunkach rozwoju.
- Lokalny rynek pracy powinien być przygotowany na zaistniałe trendy demograficzne, choć należy zdawać sobie sprawę, że skala wpływu jest adekwatna do wielkości ośrodka miejskiego. Nie ulega jednak wątpliwości, że zmiany te oddziaływały i będą oddziaływać na strukturę zatrudnienia, stopę bezrobocia, potrzeby społeczności lokalnej, nowe formy świadczonych usług i wiele elementów związanych z rynkiem pracy
- Sytuacja zatrudnieniowa w powiecie będzińskim bardzo korzystnie się zmieniła, w 2019 odnotowano drugi co do wielkości spadek liczby bezrobotnych (o ponad 1200 osób). Efekt ten to rezultat koniunktury gospodarczej, wspartej intensywnymi, partnerskimi działaniami prozatrudnieniowymi, kreowanymi przez lokalnych partnerów społecznych.
- W analizowanym na potrzeby ewaluacji strategii okresie (2006-2019) instytucje rynku pracy, podmioty pomocy i integracji społecznej, organizacje pozarządowe i lokalni pracodawcy współpracowali na różnych płaszczyznach m.in. inicjując partnerstwa na rzecz zatrudnienia. Miał to znaczący wpływ na wsparcie osób bezrobotnych. W tym okresie rynek pracy stawał się coraz bardziej przyjazny poszukującym zatrudnienia; zwiększał się znacząco popyt na pracę i zmotywowanie pracownika.
- Nadal utrzymuje się tendencja niedopasowania kierunków kształcenia do specyfiki i potrzeb rynku pracy. Kształcenie na poziomie ponadpodstawowym nie należy do zadań gminy, ale trzeba jednak pamiętać, że proces wyboru drogi zawodowej rozpoczyna się już na poziomie edukacji podstawowej. Władze samorządowe Czeladzi są świadome tego problemu, dlatego w proces doradztwa i nabywania wiedzy o możliwych kierunkach kształcenia zaangażowanych jest wiele podmiotów.
- Urealnienie wyboru ścieżki zawodowej jest możliwe również dzięki kontaktom z pracodawcami i wykonawcami konkretnych prac. Warto wdrożyć regularne wizyty studyjne przekazujące uczniom wiedzę o potencjalnym, przyszłym zawodzie, jego uwarunkowaniach i specyfice.
- Znacząco, co napawa optymizmem, wzrosła liczba uczniów uczestniczących w spotkaniach poświęconych preorientacji zawodowej. W proces informacji w tym zakresie koniecznie należy włączyć rodziców uczestniczących przecież w podejmowaniu decyzji o wyborze kierunku kształcenia. Szczególnie poprzez uświadamianie im np. długofalowych konsekwencji wyboru, a także szkodliwej często presji na wybór liceum ogólnokształcącego, jako jedynej i optymalnej ścieżki rozwoju zawodowego dla ich dzieci.

- Mimo dobrej koniunktury gospodarczej i niskiej stopy bezrobocia na terenie miasta funkcjonuje grupa osób długotrwale pozostających bez zatrudnienia. Ich szansa na powrót na rynek pracy jest zależna od likwidacji wielu deficytów charakterologicznych, społecznych, czy edukacyjnych. Wsparcie dla tej grupy musi nosić charakter długotrwały i złożony, wymaga zatem współpracy wielu lokalnych podmiotów. Bez ich zaangażowania zmiana postaw tej grupy nie jest możliwa. Proces powrotu na rynek pracy musi obejmować pełny proces adaptacyjny : trening motywacyjny, trening umiejętności społecznych, wiedze o rynku pracy, doradztwo zawodowe, coaching zawodowy, szkolenie lub kurs, staż poszukiwanie zatrudnienia przy wsparciu pośrednika pracy
- Należy zweryfikować potrzeby lokalnych przedsiębiorców w kontekście ich bieżącej współpracy ze społecznością lokalną. Sprawa dotyczy zarówno pracodawców, którzy niedawno zainicjowali swoje działanie na terenie miasta jak i tych, którzy prowadzą lokalny biznes od wielu lat.
- Nie ma dostępu do informacji o liczbie nowo powstałych miejsc pracy, co utrudnia analizę trendów i kierunków rozwoju MŚP i uniemożliwia wsparcie tych społecznie najbardziej pożądanym.
- W sytuacji znaczącego spadku praktyk i staży zawodowych realizowanych na terenie miasta, należy zbadać drożność procedur i stworzyć mechanizm zmotywowania i wsparcia pracodawcy w tym zakresie.
- Czeladzki rynek pracy, co naturalne, nie zapewnia pracy dla wszystkich mieszkańców miasta. Znacząca część mieszkańców nie znajduje dla siebie perspektywy zatrudnienia. Miasto jest jednak korzystnie ulokowane i skomunikowane z metropolią, uzyskuje także wysokie oceny w kategorii jakości życia. Pozwala to na umiarkowany optymizm, jeśli chodzi o perspektywy rozwojowe i demograficzne.

Bezpieczeństwo publiczne

- Czeladź jest relatywnie bezpiecznym miastem - nastąpił wyraźny dalszy wzrost odczuwalnego poziomu poczucia bezpieczeństwa
- Spada liczba patroli, ale wzrasta liczba interwencji. Należy dążyć do powstrzymania spadku liczby patroli policji i straży miejskiej.
-
- Wzrasta liczba interwencji w stosunku do osób pod wpływem alkoholu.
- Dobrze rozwija się w mieście system monitoringu wizyjnego. Niepełna obsada kadrowa powoduje, że możliwości systemu nie są w pełni wykorzystane w zakresie szybkiego reagowania w czasie rzeczywistym na zdarzenia. Dalsze zwiększanie liczby kamer wymaga inwestycji w rozwój systemu zapisu i przechowywania danych (serwery). **Należy wykorzystać szanse, jakie stwarza nowoczesny system monitoringu wizyjnego – poprzez zwiększenie obsady operatorskiej oraz rozbudowanie infrastruktury informatycznej wykorzystywanej do rejestracji**

i przechowywania danych przy uruchamianiu kolejnych kamer (zgodnie z planem).

- Dobrze rozwijają się działania w zakresie organizowania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży; promowanie działań podejmowanych w zagrożonym środowisku oraz finansowanie zajęć pozalekcyjnych organizowanych w ramach działającej infrastruktury.
- Priorytetowe traktowanie spotkań w szkołach (z policjantami, przedstawicielami Straży Miejskiej), jako elementu prewencji i oddziaływania na świadomość społeczną.
- Dobra współpraca międzyinstytucjonalna w obszarze bezpieczeństwa publicznego.
- Miejscowe służby są dobrze wyposażone w sprzęt komputerowy i biurowy, **konieczne jest doposażenie policji i straży miejskiej w środki transportu – samochody patrolowe.**

Edukacja

- Osiągnięte w przeszłości wyniki na egzaminach końcowych (dotyczy szczególnie nieistniejących już gimnazjów).
- Dobrze należy ocenić wyniki na egzaminach końcowych w szkołach podstawowych w zeszłym roku.
- **Działania w okresie jaki pozostał do końca Strategii powinny być skoncentrowane na podniesieniu skuteczności nauczania matematyki w szkołach podstawowych oraz na utrzymaniu wysokiego poziomu z pozostałych przedmiotów egzaminacyjnych.** Uzyskiwanie wysokich wyników na egzaminach końcowych daje uczniom szansę na pójście do lepszych szkół i uzyskiwanie lepszych wyników na kolejnych szczeblach edukacji, a w przyszłości również lepszy dostęp do rynku pracy.

Aktywność społeczna

- W Czeladzi funkcjonuje sektor pozarządowy. Widoczna stabilizacja zaangażowania Miasta we współpracę z NGO, czasami stagnacja. Organizacji nie przybywa. Te, istnieją na ogół dobrze pełnią swoją rolę. Organizacje są widoczne w mieście i realizują liczne inicjatywy.
- Stosunkowo liczne grono organizacji w relacji do ogólnej liczby działających w mieście organizacji korzysta ze wsparcia miasta. Wsparcie przybiera różnorodne formy.
- Istotną część wsparcia miasta dla organizacji stanowi użyczenie lokali na działalność; lokale są rozproszone w mieście, co utrudnia współpracę i wspólne używanie zasobów. Nadal nie ma jednego centralnego miejsca udzielania wsparcia.

- Nie istnieje MRDPP.
- W niewielkim stopniu są konsultowane z organizacjami dokumenty/polityki miejskie i akty prawa miejscowego. Rekomenduje się przegląd procedur konsultacyjnych (sprawdzenie, czy moment procedowania, forma zaproszenia do konsultacji i zgłaszania uwag) nie stanowi naturalnej przeszkody w uzyskiwaniu opinii od organizacji, a także spotkanie z organizacjami (być może w formie warsztatów partycypacyjnych) w celu ustalenia warunków, które motywowałyby do większej aktywności w tym zakresie.
- Dobrze rozwija się budżet obywatelski.

Aktywność kulturalna

- Dobrze rozwija się w Czeladzi infrastruktura kulturalna. Zwiększa się sukcesywnie dostęp mieszkańców do kultury. Obok dobrze rozwijających się ośrodków (Elektrownia, MBP) powstały nowe wypełniając istniejące luki w ofercie (np. kino)
- Brak inicjatyw zmierzających do zwiększania dostępu do kultury grup mieszkańców, którzy mają utrudniony dostęp (np. z powodu niskich dochodów, czy niskich aspiracji). Nie stosowano instrumentów wsparcia socjalnego służącego pełniejszemu uczestnictwu w kulturze (np. bonu na kulturę).

Aktywność sportowa

- Czeladź stwarza swoim mieszkańcom warunki do aktywności w obszarze sportu i rekreacji.
- Szczególnie infrastruktura rekreacji rozwija się bardzo dobrze. Pozytywnym zjawiskiem jest korzystanie z tej infrastruktury (np. z siłowni plenerowej) osób w różnym wieku i statusie społecznym.
- Korzystne jest istnienie organizacji pozarządowych współpracujących z Miastem w realizacji zadań z obszaru sportu i rekreacji.
- Odnotowano dużą dysproporcję w liczbie dziewcząt i chłopców trenujących sport w klubach, która być może dotyczy też innych typów aktywności ruchowej inne typy aktywności ruchowej. **Należy przyrzeć się ofercie sportowej kierowanej do dziewcząt/młodych kobiet i ewentualnie podjąć działania mające na celu jej rozszerzenie i uatrakcyjnienie. Równolegle należy zaprojektować w ramach działań edukacyjnych prozdrowotnych instrumenty aktywizujące skierowane do tej grupy odbiorców (i ewentualnie innych zidentyfikowanych w trakcie pogłębionych analiz problemu grup).**

Zdrowie

- Starzenie się populacji mieszkańców miasta Czeladź powoduje, że kwestia dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych staje się coraz bardziej kluczową kwestią. Gmina ma ograniczone możliwości oddziaływania na sytuację.
- Zmniejszeniu uległ czas oczekiwania na świadczenia medyczne w leczeniu szpitalnym, ambulatoryjnej opiece specjalistycznej, rehabilitacji, opiece długoterminowej, psychiatrii.
- Dynamicznie wzrastała liczba pacjentów we wszystkich zakresach świadczeń.
- Aktywność gminy (i podmiotów współpracujących i działających na jej rzecz) w obszarze ochrony zdrowia w analizowanym okresie koncentrowała się na działaniach zwiększających świadomość w zakresie stanu zdrowia i profilaktyce zdrowotnej.
- Stwierdzono trudności w interpretacji wskaźników monitorujących cele związane z obszarem zdrowie; **w przyszłej Strategii na kolejny okres (po zakończeniu okresu realizacji obecnej Strategii) pożądane jest bardziej precyzyjne definiowanie wskaźników w tym obszarze wraz z określeniem sposobu pomiaru.**
- Podejmowane działania świadomościowe i propagatorskie nie mają charakteru symbolicznego, są realne i oddziałują na różne grupy mieszkańców.
- Wzrasta znaczenie internetu w komunikacji systemu ochronnych zdrowia z mieszkańcami.
- Placówki ochrony zdrowia w Czeladzi korzystają z zewnętrznego (poza systemem powszechnego finansowania ochrony zdrowia) finansowania swoich potrzeb inwestycyjnych.

Seniorzy

- Zmiany w modelu rodziny, spadek dzietności i migracje przenoszą coraz częściej zadania związane ze wsparciem seniorów ze środowiska rodzinnego na środowisko lokalne i instytucje w nim działające.
- Proces aktywnego starzenia się jest możliwy, gdy instytucje lokalne stwarzają warunki dla tego procesu a środowisko seniorów aktywnie w nim uczestniczy. Należy stwierdzić, iż założenia wspomagające ten proces przyjęte w dokumencie strategicznym są w ostatnim okresie realizowane w sposób zadowalający

- Podczas działań podejmowanych przez współpracujące ze sobą podmioty lokalne w sposób efektywny wykorzystywany jest lokalny potencjał i pozyskane środki finansowe.
- Wydaje się, że wzrost ilości, różnorodności i jakości usług świadczonych na rzecz seniorów jest możliwy przy zastosowaniu procedur weryfikujących ich jakość i monitorujących proces.
- Niezbędne wydaje się okresowe badanie potrzeb seniorów. Zyskują na znaczeniu zwłaszcza w kontekście sytuacji pandemicznej, mogącej rodzić nieprzewidziane wcześniej problemy.
- Konieczne wydaje się stałe poszerzanie katalogu realizatorów działań i inicjatyw, a także uzyskanie merytorycznego wsparcia liderów działających w środowisku senioralnym.
- Istotne wydaje się być wsparcie adresowane do „grupy ryzyka” seniorów poprzez uruchomienie w ich otoczeniu środowiska sąsiedzkiego i lokalnego w postaci animowania działań na jego rzecz. Rolę inicjująco – informującą pełnić mogą w razie potrzeby działacze NGO i kadra MOPS, mająca rozeznanie w terenie. Rozwijanie relacji sąsiedzkich oferujących zróżnicowane, codzienne wsparcie jest szczególnie istotne w obecnej, trudnej dla seniorów sytuacji
- Badania prowadzone na terenie miasta ujawniły zadowolenie z jakości życia w mieście i podejmowanych przez lokalne instytucje. Seniorzy są emocjonalnie związani z miejscem zamieszkania. Lokalny patriotyzm może być spoiwem wokół którego należy organizować wspólne działania zwiększając poziom aktywności tego środowiska.
- Dobra współpraca instytucji czeladzkich jest faktem potwierdzonym przez różnorodność podejmowanych działań. Warto rozważyć regularną ewaluację poziomu współpracy w celu podniesienia jej jakości i promowania nowych rozwiązań.
- Wsparcie zdrowotne seniorów na terenie Czeladzi nie jest satysfakcjonujące. Co koresponduje z sytuacją w niemal całym kraju.
- Współpraca z liderami seniorami powinna być rozwijana. Warto ponownie rozważyć powołanie rady seniorów.
- Władze miejskie i instytucje pomocowe starają się informować środowisko o możliwościach i podjętych inicjatywach adresowanych do seniorów, korzystając z dostępnych form przekazu. Powinno się sprawdzić skuteczność tych działań
- Działania prowadzone na rzecz relacji międzypokoleniowych powinny zostać wzmocnione.

- Do działań informacyjnych adresowanych do całej populacji warto włączyć programy dotyczące wczesnego starzenia się i profilaktyki zdrowotnej.
- Konieczne jest wspólne wypracowanie przez instytucje i organizacje programu wsparcia na rzecz rozwoju wolontariatu seniorów i na rzecz seniorów.
- Należy rozpropagować w środowisku proces uczenia się przez całe życie, ze szczególnym uwzględnieniem wiedzy poza formalnej, której zasoby nie są wystarczająco spożytkowane społecznie. Doświadczenia i wiedza życiowa seniorów powinna być wykorzystana w ramach inicjowanych działań międzypokoleniowych. Stwarza to również możliwość wypracowania programów wdrażanych w społecznościach.
- Działania zmierzające do podnoszenia jakości życia seniorów są wielotorowe, obejmują swoim zasięgiem edukację, szkolenia, świadczenia zdrowotne, informację i poradnictwo, upowszechnienie wiedzy gerontologicznej w społeczności i badania demoskopijne oceniające lokalną sytuację tej grupy wiekowej. Warto rozważyć kumulowanie tej wiedzy w środowisku i wykorzystanie jej do planowania przyszłych działań (np. centrum monitorowania sytuacji seniorów w mieście, regularne fora tematyczne, konferencje, dyskusje przy okazji ustalania budżetu obywatelskiego).

Osoby z Niepełnosprawnościami

- Konieczne jest uzyskanie informacji dotyczących struktury wieku, typów niepełnosprawności i potrzeb osób z niepełnosprawnością zamieszkujących miasto. Brak tej wiedzy uniemożliwia pełne i zindywidualizowane wsparcie środowiska OzN.
- Pełny udział osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym nie jest możliwy bez udostępnienia środowiska fizycznego. Wielokrotnie przytaczane badania miejskie wskazują na niezadowolenie mieszkańców miasta ze stanu dróg i chodników. Przeprowadzono wiele modernizacji, które niwelowały bariery. Obecnie prowadzi się szereg prac w tym zakresie, co daje nadzieję na zmianę sytuacji. Konieczny jest stały monitoring barier architektonicznych na terenie całego miasta.
- Wiedza o problemach środowiska osób z niepełnosprawnościami nadal nie jest udziałem ogółu. Należy krzewić odpowiednie postawy w tym względzie, przekazywać informacje kładąc nacisk na proces inkluzji społecznej OzN i budowanie dobrych relacji.
- W ostatnich latach pojawiły się korzystne trendy związane ze spadkiem liczby OzN w regionie, wzrostem stopy aktywizacji zawodowej i zatrudnienia a także poziomu wykształcenia w tej grupie. Mimo to nadal nie dorównujemy w tym względzie wielu krajom UE.
- Analizując sytuację w Czeladzi, liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP wydaje się stosunkowo niewielka. Problemu nie należy bagatelizować a raczej potraktować go jako szansę zbadania potencjału i potrzeb zatrudnieniowych

środowiska. Warto przemyśleć wypracowanie w partnerstwie programu aktywizacyjnego.

- W świetle badań i doświadczeń NGO istotne wydaje się podjęcie pracy z otoczeniem OzN, szczególnie zaś z rodzinami w celu kształtowania postaw wspierających zmianę sytuacji zatrudnieniowej OzN. Konieczna wydaje się też popularyzacja w tym środowisku wiedzy o specyfice rynku pracy.
- Konieczne jest podkreślenie profesjonalizmu i doświadczenia organizacji pozarządowych działających w mieście na rzecz niepełnosprawnych. Bez ich zaangażowania oferowany w ostatnich latach poziom wsparcia nie byłby możliwy
- Należy mieć świadomość barier, na jakie napotykają OzN, chcąc aktywnie funkcjonować w środowisku społecznym i zawodowym. Są to m.in.: bariery komunikacyjne – związane z ograniczeniami lub niedostosowaniem sprzętu umożliwiającego pracę. prawne – związane z niespójnością systemu, środowiskowe – nadopiekuńczość rodziny utrudniająca podjęcie decyzji o zatrudnieniu, instytucjonalne, społeczne i psychiczne, zdrowotne i edukacyjne. W przyjaznym, dobrze poinformowanym środowisku lokalnym przynajmniej część z nich można przezwyciężyć. Warto dokonać analizy które z barier występują w otoczeniu czeladzkich niepełnosprawnych
- Tylko w ramach drogi projektów unijnych osoba z niepełnosprawnością może przejść całą ścieżkę aktywizacyjną (doradztwo kursy, wsparcie trenera pracy, płatny staż, umowa o pracę lub zatrudnienie subsydiowane). To kolejny obszar do zagospodarowania w ramach lokalnego partnerstwa.
- Należy mieć świadomość, iż obecnie każda osoba z niepełnosprawnością ruchową może mieć dostosowane do swoich potrzeb stanowisko pracy, często sfinansowane ze środków publicznych
- Niestety znaczny spadek odnotowano w liczebności osób chcących wspierać analizowane środowisko. Należy wypracować sposoby pozyskania wolontariuszy z terenu miasta.
- Lokalni pracodawcy nie są informowani o korzyściach wynikających z zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami. Konieczne jest inicjowanie procesu informacyjnego podczas spotkań pracodawców i wizyt studyjnych, a także zebranie i upublicznienie dobrych lokalnych praktyk w tym obszarze.

Jakość życia

- Analiza danych zastanych oraz wywiady z ekspertami instytucjonalnymi na wskazują na stopniową poprawę ogólnej sytuacji mieszkaniowej. Buduje się nowe mieszkania (prywatni inwestorzy) oraz remontuje już istniejące (w tym wypadku również gminne).
- Duży wpływ na jakość życia mieszkańców miały wykonane termomodernizacje budynków mieszkalnych. Nie tylko ze względu na podniesienie standardu życia

lokatorów modernizowanych budynków, ale również ze względu na ograniczenie niskiej emisji.

- Zasób mieszkaniowy gminy uległ zmniejszeniu.
- Najbardziej dotkliwy jest brak mieszkań socjalnych. W ciągu 4 lat ubyło 13% zasobu, głównie z powodu konieczności wycofania z eksploatacji mieszkań najbardziej zdewastowanych. Obecna liczba mieszkań socjalnych w Czeladzi jest stanowczo zbyt mała w stosunku do potrzeb. Mieszkania socjalne stanowią prawdopodobnie najślabszy, pod względem efektywności, element wdrażania Strategii w okresie objętym badaniem.
- **Konieczne jest opracowanie szczegółowego planu zmiany sytuacji w zakresie dostępności mieszkań socjalnych w Czeladzi, z uwzględnieniem stanowisk wszystkich interesariuszy tego obszaru objętego Strategią. Plan powinien uwzględniać dodatkowe czynniki ryzyka, które nie mogły być wskazane w Strategii.**
- Dużej poprawie uległa infrastruktura miejska, a co za tym idzie komfort załatwiania spraw i komunikacji w mieście – przykładem odnowiony budynek urzędu (z miejscami do parkowania w pobliżu). Wiele prac jeszcze trwa.
- Oczyszczono, zmodernizowano i doposażono w odpowiednią infrastrukturę miejskie tereny zielone.

Zarządzanie publiczne

- Stale rosnąca liczba rejestrowanych podmiotów gospodarczych. Nie dotyczy to jednak podmiotów ekonomii społecznej. Co w połączeniu ze stosunkowo niską aktywnością w zakresie realizacji projektów (w tym partnerskich, międzysektorowych) skutkować może niskim poziomem wyników w obszarze reintegracji społeczno-gospodarczej.
- Dobrze rozwija się system pomocy społecznej w oparciu o współpracę z lokalnymi partnerami. Korzystnym zjawiskiem jest wzrost liczby NGO oraz gotowość miasta do powierzenia im zadań. Potencjalnym zagrożeniem jest zmniejszenie (w 2019, po okresie corocznych wzrostów) puli środków przeznaczonych dla organizacji na realizację działań służących rozwiązywaniu problemów społecznych.
- Obszarem, w którym współpraca międzyinstytucjonalna dobrze funkcjonuje jest przeciwdziałanie przemocy, np. działania edukacyjne dla młodzieży, interdyscyplinarne grupy robocze zajmujące się przemocą w rodzinach, choć niepokojące są spadki liczby środowisk objętych edukacją w obszarze przeciwdziałania i liczby szkoleń i spotkań – procedura niebieskiej karty.
- Innym niekorzystnym w dłuższej perspektywie czasowej jest ograniczenie kontaktów przedstawicieli samorządu z mieszkańcami. W 2019 roku zaraportowano tylko 2 takie spotkania (w dwóch poprzedzających latach odpowiednio 10 i 19). Złą sytuację pogłębia niska liczba konsultacji z organizacjami. W pewien sposób brak spotkań rekompensuje aktywność wóldarzy miasta na FB, nie jest ona jednak w stanie zastąpić bezpośrednich spotkań. **Wskazane jest przywrócenie regularnych spotkań przedstawicieli samorządu z mieszkańcami.**